

Algemeen Ambtsbericht Noordelijke Kaukasus

9 april 2010

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Directie Consulaire Zaken en Migratiebeleid
Afdeling Asiel, Hervestiging en Terugkeer
Postbus 20061, 2500 EB Den Haag

Inhoudsopgave

Pagina

1	Inleiding	5
2	Landeninformatie	7
2.1	Land en volk	7
2.1.1	Ligging	7
2.1.2	Bestuurlijke indeling	7
2.1.3	Bevolking	8
2.1.4	Taal	9
2.1.5	Godsdienst	10
2.2	Staatsinrichting	11
2.2.1	Uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht	11
2.2.2	Invloed van de islam op de staatsinrichting	12
2.3	Geschiedenis	13
2.3.1	Eerste Tsjetsjeens-Russische conflict (1994-1996)	13
2.3.2	Tweede Tsjetsjeens-Russische conflict (1999-2002)	14
2.3.3	Tsjetsjenisering	15
2.4	Politieke ontwikkelingen	15
2.4.1	Tsjetsjenië	16
2.4.1.1	<i>Amnestieregeling</i>	17
2.4.1.2	<i>Corruptie</i>	18
2.4.1.3	<i>Compensatie</i>	18
2.4.2	Ingoesjetië	19
2.4.3	Dagestan	20
2.5	Veiligheidssituatie	21
2.5.1	Tsjetsjenië	22
2.5.2	Ingoesjetië	23
2.5.3	Dagestan	24
2.5.4	Leger, politie- en veiligheidsdiensten	25
2.5.4.1	<i>Federale troepen en eenheden</i>	25
2.5.4.2	<i>Tsjetsjeense veiligheidsdiensten</i>	28
2.5.4.3	<i>Kadyrovtsy</i>	28
2.5.5	Tsjetsjeens gewapend verzet	29
2.5.5.1	<i>Regering van Ichkeria</i>	29
2.5.5.2	<i>Sterkte van het Tsjetsjeense verzet</i>	31
2.5.5.3	<i>Organisatie van het verzet</i>	32
3	Mensenrechten	34
3.1	Internationale verdragen en protocollen	34
3.2	Federale wetgeving	36
3.3	Toezicht	37
3.3.1	Federale mensenrechtenraad	37
3.3.2	Ombudsman	38
3.3.3	Niet-gouvernementele organisaties (ngo's)	39

3.3.4	Raad van Europa	40
3.4	Naleving en schendingen	40
3.4.1	Vrijheid van meningsuiting	41
3.4.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	42
3.4.3	Vrijheid van godsdienst	42
3.4.4	Bewegingsvrijheid	43
3.4.4.1	<i>Identiteitsdocumenten en legitimatieplicht</i>	43
3.4.4.2	<i>Paspoort</i>	44
3.4.4.3	<i>Oude Sovjet paspoorten</i>	45
3.4.4.4	<i>Registratieplicht ('propiska')</i>	45
3.4.4.5	<i>Identiteitscontroles</i>	47
3.4.4.6	<i>Controleposten in Tsjetsjenië</i>	47
3.4.5	Rechtsgang	48
3.4.5.1	<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	49
3.4.6	Arrestaties en detenties	51
3.4.6.1	<i>Situatie in gevangenissen</i>	51
3.4.7	Mishandeling, foltering en marteling	52
3.4.8	Ontvoeringen, verdwijningen en buitengerechtelijke executies	52
3.4.9	Doodstraf	54
3.5	Specifieke groepen	54
3.5.1	Vrouwen	54
3.5.1.1	<i>Maatschappelijke positie</i>	55
3.5.1.2	<i>Geweld tegen vrouwen</i>	56
3.5.2	Homoseksuelen	57
3.5.3	Minderjarigen	58
3.5.4	Dienstplichtigen	59
3.5.4.1	<i>Oproepsystematiek</i>	60
3.5.4.2	<i>Militaire documenten</i>	61
3.5.4.3	<i>Uitstel en vrijstelling</i>	61
3.5.4.4	<i>Alternatieve dienstplicht</i>	63
3.5.4.5	<i>Dienstweigering en desertie</i>	63
3.5.4.6	<i>Dienstplichtigen in Tsjetsjenië</i>	64
3.5.5	Etnische minderheden	65
3.5.5.1	<i>Tsjetsjenië</i>	65
3.5.5.2	<i>Ingoesjetië</i>	66
3.5.5.3	<i>Dagestan</i>	66
4	Migratie	67
4.1	Migratiestromen	67
4.1.1	Ontheemden in Tsjetsjenië	67
4.1.2	Tsjetsjeense ontheemden in Ingoesjetië	69
4.1.3	Tsjetsjeense ontheemden in Dagestan	70
4.1.4	Tsjetsjeense ontheemden elders in de Noordelijke Kaukasus	70
4.1.5	Verblijf in andere delen van de Russische Federatie	70
4.1.5.1	<i>Racisme en discriminatie</i>	71
4.1.5.2	<i>Situatieverschillen tussen Tsjetsjenen elders in de Russische Federatie</i>	72

4.1.5.3	<i>Niet-ontheemde Tsjetsjenen</i>	73
4.1.5.4	<i>Ontheemde Tsjetsjenen</i>	73
4.1.5.5	<i>Arbeidsmogelijkheden voor Tsjetsjenen</i>	74
4.1.5.6	<i>Toegang tot gezondheidszorg en onderwijs</i>	74
4.1.6	Tsjetsjeense vluchtelingen in de regio buiten de Russische Federatie	74
4.1.6.1	<i>Georgië</i>	74
4.1.6.2	<i>Azerbeidzjan</i>	76
4.1.6.3	<i>Kazachstan</i>	76
4.2	Activiteiten van internationale organisaties	77
4.3	Standpunt van UNHCR	78
5	Bijlagen	80
5.1	Regering van Tsjetsjenië	80
5.2	Literatuurlijst	81
5.2.1	Naslagwerken en rapporten	81
5.2.2	Websites	81
5.3	Lijst van afkortingen	83
5.4	Overzichtskaart Tsjetsjenië	84
5.5	Overzichtskaart Noordelijke Kaukasus	84

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in de Noordelijke Kaukasus beschreven, voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Tsjetsjenië, en voor de besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Tsjetsjeense asielzoekers. Voorts wordt aandacht besteed aan de positie van etnische Tsjetsjenen elders in de Russische Federatie¹ en in een aantal omliggende landen. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere algemene ambtsberichten over de situatie in de Noordelijke Kaukasus en beslaat de periode juli 2008 tot en met maart 2010.

Het ambtsbericht richt zich in hoofdzaak op de situatie van etnisch Tsjetsjeense burgers en ontheemden in de Russische Federatie. Naast de situatie in Tsjetsjenië worden ontwikkelingen in andere deelrepublieken in de Noordelijke Kaukasus, voor zover relevant, beschreven. In dit algemeen ambtsbericht wordt voor iedere persoon die Tsjetsjenië verlaten heeft om redenen van aan de Tsjetsjeens-Russische conflicten gerelateerd geweld, de term ‘ontheemde’ gebruikt, ongeacht de juridische status van deze persoon in de Russische Federatie.

Bij de opstelling van het ambtsbericht is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, de Raad van Europa, (niet-)gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de belangrijkste geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van onder andere de Nederlandse vertegenwoordiging in Moskou aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde bronnen. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek en veiligheidsgebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de geschiedenis van de deelrepubliek Tsjetsjenië. Ook is een korte passage over de geografie, de bevolking en de staatsinrichting van Tsjetsjenië opgenomen.

¹ Volgens artikel 1 van de grondwet van de Russische Federatie zijn de namen ‘Russische Federatie’ (Российская Федерация) en ‘Rusland’ (Россия) synoniem. Ook in dit ambtsbericht worden deze benamingen als synoniem gebruikt.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in Tsjetsjenië geschetst. Na een beschrijving van de internationale verdragen, waarbij de Russische Federatie partij is, en de federale wetgeving, komen de mogelijkheden van toezicht aan de orde. Voorts volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van bepaalde mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen migratiestromen en activiteiten van internationale organisaties aan de orde.

2 Landeninformatie

2.1 Land en volk

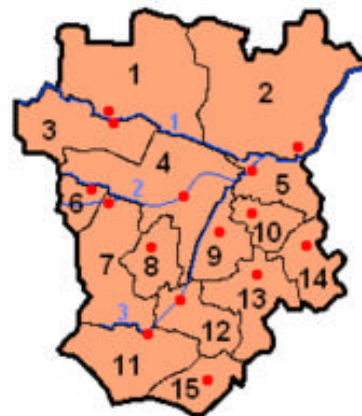
2.1.1 Ligging

Tsjetsjenië ligt in de olierijke Noordelijke Kaukasus, grenzend aan de onafhankelijke republiek Georgië in het zuiden en de Russische deelrepublieken Dagestan in het oosten, Ingoesjetië en Noord-Ossetië in het westen en Kraj Stavropol in het noorden. Het land heeft een oppervlakte van ongeveer 17.000 km² (te vergelijken met Nederland ten zuiden van de grote rivieren). Tsjetsjenië is een autonome deelrepubliek binnen de Russische Federatie. De republiek behoort tot het in januari 2010 nieuw ingestelde federale district Noordelijke Kaukasus, bestaande uit de republieken Dagestan, Ingoesjetië, Kabardino-Balkarië, Karatsjaj-Tsjerkessië, Noord-Ossetië en de regio Stavropol.² De hoofdstad van Tsjetsjenië is Grozny, dat onderverdeeld is in vier stadsdistricten (Grozny Oktyabrsky, Grozny Leninski, Grozny Zavodskoy en Grozny Staropromyslovsky).³

2.1.2 Bestuurlijke indeling

Tsjetsjenië is administratief verdeeld in 15 districten (*rayoni*) (bestuurlijke centra tussen haakjes).⁴

1. Naoerski (Naoersk);
2. Sjelkovskoi (Sjelkovsk);
3. Nadterezjni (Nadterezjnoj);
4. Groznenski (Grozny);
5. Goedermesski (Goedermes);
6. Soenzjenski (Sernovodsk);
7. Atsjchoj-Martanovski (Atsjchoj-Martan);
8. Oeroes-Martanovski (Oeroes-Martan);
9. Sjalinski (Sjali);
10. Koertsjalojevski (Koertsjaloj);

² Reuters, *Russian President names head to new Caucasus district* (19 januari 2010). Zie voorts § 2.4 'Politieke ontwikkelingen'.

³ www.pediaview.com/Chechnya (18 januari 2010).

⁴ [www.pediaview.com/openpedia/Administrative divisions of Chechnya](http://www.pediaview.com/openpedia/Administrative_divisions_of_Chechnya) (19 januari 2010).

11. Itoem-Kalinski (Itoem-Kali);
12. Sjatojski (Sjatoj);
13. Vedenski (Vedeno);
14. Nozjaj-Joertovski (Nozjaj-Joert);
15. Sjarojski (Sjaroj).

2.1.3 Bevolking

Tsjetsjenië telt circa 1,2 miljoen inwoners. De etnische Tsjetsjenen of *Nokchtsjo*, zoals zij zichzelf ook wel noemen, vormen samen met de Ingoesjeten een volk dat al eeuwenlang de noordelijke hellingen van het Kaukasusgebergte bewoont. Buiten Tsjetsjenië wonen in de regio ook Tsjetsjenen in het Khasavyurt-district in het westelijk deel van Dagestan, in Ingoesjetië en in het Akhmet-district in Noord-Georgië.⁵

Buiten de Noordelijke Kaukasus kennen daarnaast andere steden en regio's in de Russische Federatie een omvangrijke Tsjetsjeense gemeenschap: Moskou (circa 150.000), Sint-Petersburg (circa 20.000), Rostov Oblast (circa 30.000), Volgograd (circa 28.000) en Saratov (circa 17.000). Voorts bevindt zich in steden/regio's als Astrakhan, Bashkortostan, Khabarovsk, Krasnodar, Novgorod, Ryazan, Stavropol, Tatarstan, Tyumen Oblast, Vladivostok en Voronezh een relatief grote Tsjetsjeense gemeenschap.⁶

Tsjetsjenië bevindt zich in een fase van wederopbouw na twee bloedige Tsjetsjeens-Russische conflicten gedurende de jaren negentig van de vorige eeuw en begin van deze eeuw.⁷ Tekenen van wederopbouw zijn in delen van Tsjetsjenië (in het bijzonder Grozny) zichtbaar, maar de (jeugd)werkloosheid is hoog en er is een tekort aan woningen. Werklozen krijgen een uitkering van 850 roebel (circa € 20)⁸ per maand. Uit onderzoek blijkt dat bijna 80% van de door het conflict getroffen families in Tsjetsjenië onder de armoedegrens leeft. Armoede treft

⁵ BBC News, *Regions and territories: Ingushetia* (5 november 2008), IOM Moskou, *Analytical Report on the Social and Economic Situation in the Chechen Republic* (augustus 2009), www.wikipedia.org/Tsjetsjenië (2 december 2009) en www.pediaview.com/openpedia/Chechen_people (18 januari 2010).

⁶ Chechnya Weekly, *The Chechen diaspora in Russia* (27 maart 2008), Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

⁷ Reuters, *Local leader says Chechnya 99 pct rebuilt* (18 november 2009). Zie voorts § 2.3 'Geschiedenis'.

⁸ www.coinmill.com / the currency converter (31 maart 2010).

vooral ontheemden en ‘female-headed households’ in de rurale gebieden.⁹

Veel ontheemden zijn de afgelopen jaren naar de regio’s rond de steden Moskou, Sint-Petersburg, Volgograd, Stavropol en Krasnodar getrokken, omdat deze relatief welvarend zijn en er al decennia een geïntegreerde Tsjetsjeense gemeenschap woonachtig is. Zij zijn overigens niet de enigen. Sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie zijn enkele miljoenen migranten uit Rusland en de voormalige Sovjetrepublieken eveneens naar deze regio’s getrokken in de hoop te kunnen delen in de relatieve welvaart en de meer dynamische economie.

De Tsjetsjeense samenleving is traditioneel van aard: gewoonten en normen en waarden als respect voor ouderen, gastvrijheid, loyaliteit tegenover vrienden, gebruik van het gewonterecht¹⁰ en bloedwraak vormen de basis van sociale relaties. Tribale structuren spelen een belangrijke rol in de Tsjetsjeense samenleving. De clan, de zogenaamde *teip* (ook wel *taip*, *tajp*, *tayp* of *tejp*), is een bindende factor in de maatschappelijke relaties in Tsjetsjenië. Teips zijn verenigd in zogenaamde *toekchoems*¹¹, waarbinnen beslissingen van algemeen belang worden genomen.¹²

2.1.4 Taal

Het Tsjetsjeens is nauw verwant aan het Ingoesjetisch en het Batsisch (minderheidstaal in Georgië), die samen met het Kist deel uitmaken van de Nakh-taalgroep. Daarnaast kent iedere toekchoem een eigen dialect van het Tsjetsjeens. Veel Tsjetsjenen hebben het Tsjetsjeens als moedertaal, maar zij spreken ook Russisch, waarin op scholen wordt onderwezen. In de Sovjetperiode nam het Russisch een prominente plaats in de Tsjetsjeense maatschappij in, maar sinds enige jaren herleeft de Tsjetsjeense taal en begint Russisch terrein te verliezen. Binnen de etnisch Tsjetsjeense gemeenschappen elders in de Russische Federatie wordt Tsjetsjeens gesproken, maar veelal is de taal vermengd met Russische woorden.¹³

⁹ Prague Watchdog, *Kadyrov's acrobatic etudes* (24 maart 2009), IOM Moskou, *Analytical Report on the Social and Economic Situation in the Chechen Republic* (augustus 2009), AFP, *Caucasus/violences: le président russe réclame une politique pour la jeunesse* (28 augustus 2009) en FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

¹⁰ Gewoonten en tradities vallen onder de noemer ‘*Nokhchalla*’, de gedragscode en de ethiek in Tsjetsjenië.

¹¹ In het huidige Tsjetsjenië bestaan 9 toekchoems, waarin ongeveer 100 teips opgaan.

¹² Prague Watchdog, *Chechen society and mentality* (25 mei 2003) en www.ethnologue.com (11 september 2009).

¹³ A. Jaimoukha, *The Chechens. A handbook*, p. 196 (2005), www.lmp.ucla.edu (2 september

2.1.5 Godsdienst

Eind achttiende, begin negentiende eeuw bekeerden de meeste Tsjetsjenen zich tot de islam, zonder daarbij hun oude niet-islamitische gebruiken op te geven. Zo bleef men het gewoonterecht (*adat*) in plaats van het islamitische recht (*sharia*) toepassen. De islam speelt een belangrijke rol in de Tsjetsjeense maatschappij. Sinds twee eeuwen vormt het 'soefisme', een mystieke stroming binnen de islam, in heel Tsjetsjenië een deel van de culturele identiteit en dient het als een bindende factor voor het in clans verdeelde volk.¹⁴ Daar komt bij dat godsdienst, na de periode van onderdrukking door het communisme, overal in de voormalige Sovjet-Unie een opleving heeft doorgemaakt.¹⁵

Halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw deden radicaal islamitische invloeden hun intrede in de Tsjetsjeense samenleving. Media en analisten duiden de aanhangers van deze stroming afwisselend aan als 'wahabisten' en 'salafisten'.¹⁶ Het aantal aanhangers van radicale stromingen binnen de islam in Tsjetsjenië wordt tussen 2% en 10% van de bevolking geschat.¹⁷

2009), Mondiaal Nieuws, *Russisch verliest terrein in voormalige sovjetstaten* (17 september 2009), www.kavkazcenter.com (16 september 2009) en www.pediaview.com/openpedia/Chechen_language (18 januari 2010).

¹⁴ Binnen het soefisme worden de regels van de Koran niet letterlijk genomen, maar slechts gezien als uiterlijke regels. Een vrije interpretatie van het geloof is bij het soefisme toegestaan.

¹⁵ Chechnya Weekly, *The role of sufism in the Chechen resistance* (Jamestown Foundation) (27 april 2005), Prague Watchdog, E. Souleimanov, *Islam as a uniting and dividing force in Chechen society* (13 augustus 2005), IslamOnline.net, *Chechnya: History, Resistance, and the Future* (27 april 2009) en Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009).

¹⁶ Het 'wahabisme' is een in de 18^e eeuw in Saoedi-Arabië ontstane stroming binnen de islam en tevens het geloofssysteem van het huidige Saoedi-Arabië. Het 'wahabisme' schrijft een zeer strikte leer voor, waarbij de Koran en de Hadieth (de overleveringen van het leven van de profeet Mohammed) als leidraad worden gebruikt. Binnen het 'salafisme' staat de terugkeer naar de 'pure' islam centraal, zoals door de Salaf (de eerste drie generaties moslims inclusief de profeet Mohammed) beleden. Het 'salafisme' voert terug tot de denkbeelden van Jamal al-Din al-Afghani en Muhammed Abdu (denkers die te boek staan als belangrijke vernieuwers). Deze stroming richtte zich aanvankelijk dan ook vooral op modernisering. Bronnen: Neil J. Melvin, *Building stability in the North Caucasus*, SIPRI policy paper no. 16, mei 2007, p. 3 en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Dynamiek in Islamitisch activisme: aanknopingspunten voor democratisering en mensenrechten*, 2006, p. 31.

¹⁷ IslamOnline.net, *Chechnya: History, Resistance, and the Future* (27 april 2009) en Nederlands Dagblad, *Duizenden strijders: Heilige oorlog woedt in noorden Kaukasus* (21 augustus 2009). Zie ook § 3.4.3 'Vrijheid van godsdienst' (Mensenrechten).

2.2 Staatsinrichting

Tsjetsjenië is een autonome republiek binnen de Russische Federatie. Zoals alle andere deelrepublieken van de Russische Federatie beschikt Tsjetsjenië over een eigen grondwet, die op 27 maart 2003 per referendum werd aangenomen. Volgens deze grondwet vormt Tsjetsjenië een onlosmakelijk onderdeel van de Russische Federatie. In de federale grondwet ligt besloten dat de federale wetgeving altijd boven de wetgeving van een deelrepubliek gaat.¹⁸

Volgens de federale grondwet hebben de federale autoriteiten jurisdictie op het gebied van rechtspraak, economie, buitenlandse politiek en veiligheid.¹⁹ Naast veiligheidsoperaties die door federale troepen worden uitgevoerd, valt een groot deel inmiddels onder lokaal Tsjetsjeens gezag en wordt door Tsjetsjeense eenheden uitgevoerd. Bevoegdheden hiertoe zijn in het kader van het proces van ‘Tsjetsjenisering’ overgeheveld.²⁰ Speciale federale eenheden zouden vooral in het bergachtige zuiden van Tsjetsjenië nog actief zijn.²¹

2.2.1 Uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht

De uitvoerende macht berust zowel formeel als in de praktijk bij de president van Tsjetsjenië. Sinds 2007 bekleedt Ramzan Kadyrov dit ambt.²² Hoewel geen officiële regel van kracht is, gelden Kadyrov’s uitspraken binnen het totalitaire karakter van zijn presidentschap als bindende en sturende richtlijnen, die de facto voldoende legitimatie geven voor de implementatie op uitvoerend niveau.²³

De wetgevende macht in Tsjetsjenië berust formeel bij het parlement. In de praktijk is de macht van het parlement beperkt. Sinds juni 2008 bestaat het Tsjetsjeense parlement uit één kamer van 41 leden, die worden gekozen voor een periode van vijf jaar.²⁴ De laatst gehouden parlementsverkiezingen vonden in

¹⁸ Artikel 1, tweede lid, van de grondwet van de deelrepubliek Tsjetsjenië.

¹⁹ Grondwet van de Russische Federatie, artikel 71.

²⁰ Reuters, *Russia rearms former rebels to patrol Chechnya* (19 maart 2008). Zie voorts § 2.3.3 ‘Tsjetsjenisering’ (Geschiedenis).

²¹ Prague Watchdog, *The Chechen Republic of Russia* (15 september 2009), Reuters, *Russia to boost troops in Muslim south* (18 november 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010). Zie ook § 2.5.4.1 ‘Federale troepen en eenheden’ (Veiligheidssituatie).

²² In § 5.1 ‘Regering van Tsjetsjenië’ (Bijlagen) staan de namen van de leden van het Tsjetsjeense kabinet vermeld.

²³ Trouw, *De rust is keihard afgedwongen: Tsjetsjeense despoot Kadirov maakt Ruslands anti-terreurstrijd overbodig* (17 april 2009) en Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009).

²⁴ Caucasus Knot, *Chechnya’s parliament to become unicameral* (7 juni 2008).

oktober 2008 plaats. De parlementsleden zijn voor zover bekend allen loyaal aan president Kadyrov.²⁵

De rechtsprekende organen van Tsjetsjenië maken integraal deel uit van de federale structuren. Rechters worden door de federale autoriteiten in Moskou aangesteld. Sinds begin 2005 telt de deelrepubliek, naast het hooggerechtshof van de Republiek Tsjetsjenië, 19 rechtbanken (15 districtsrechtbanken en 4 stadsrechtbanken in de stad Grozny). Deze rechtbanken beschikken over algemene jurisdictie in eerste aanleg in zowel straf- als burgerlijke zaken. Tegen de uitspraken van deze rechtbanken kan beroep worden ingesteld bij het hooggerechtshof van de Republiek Tsjetsjenië. In Rostov aan de Don bevindt zich een regionale militaire rechtbank voor de Noordelijke Kaukasus.²⁶ Per 1 januari 2010 is – net als in de rest van Rusland – ook in Tsjetsjenië juryrechtspraak ingevoerd.²⁷

2.2.2 Invloed van de islam op de staatsinrichting

In Tsjetsjenië is geen sprake van officiële invoering van de sharia (islamitische wetgeving). Wel propageert president Ramzan Kadyrov, zelf zoon van een imam, op actieve wijze de ‘ware islam’, waarbij hij deze plaatst binnen Tsjetsjeense tradities, deels voortkomend uit het soefisme. Kadyrov positioneert zichzelf zo in toenemende mate niet alleen als politieke maar ook als morele leider van de Tsjetsjeense natie en gebruikt de islam als een bindend middel om de eenheid van het Tsjetsjeense volk te propageren. In dit kader heeft Kadyrov maatregelen afgekondigd tegen gokken, het gebruik van alcohol (tijdens de ramadan) en het dragen van ‘onfatsoenlijke kleding’, zoals laag uitgesneden blouses of jurken.²⁸ Hij heeft zich publiekelijk uitgelaten over de wenselijkheid van polygamie en het dragen van een hoofddoek of haarband door vrouwen in het openbaar, inclusief overheidsgebouwen, universiteiten en hogescholen. Deze maatregelen zijn juridisch niet bindend, maar hebben in de praktijk een verplichtend karakter. Er zijn gevallen bekend waarbij studentes zonder hoofdbedekking de toegang tot de universiteit werd ontzegd. Het kwam ook voor, dat vrouwen die weigerden een hoofddoek of haarband te dragen, hun baan verloren.²⁹

²⁵ Radio Free Europe, *Chechnya Prepares For Pre-Term, And Pre-Determined, Parliamentary Elections* (11 oktober 2008), DeMorgen.be, *Tsjetsjenen kiezen nieuw parlement ondanks zware aardbeving* (12 oktober 2008) en Freedom House, *Freedom in the World 2009 – Chechnya [Russia]* (16 juli 2009).

²⁶ Memorial, *The legal system in Chechnya* (augustus 2007). Zie voorts § 3.4.5 ‘Rechtsgang’ (Mensenrechten).

²⁷ Zie ook § 3.4.5 ‘Rechtsgang’ (Mensenrechten).

²⁸ Reporters Without Borders (RWB), *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009).

²⁹ Herald Tribune, *Chechen leader imposes strict Islamic code* (2 maart 2009), Reformatoisch

2.3 Geschiedenis

In deze paragraaf wordt een beknopt overzicht gegeven van de recente geschiedenis van de Noordelijke Kaukasus, met name gericht op Tsjetsjenië. Voor een meer gedetailleerd overzicht van de vroegere geschiedenis wordt verwezen naar eerder verschenen algemene ambtsberichten.

In de achttiende en negentiende eeuw lieten beurtelings het Russische, het Ottomaanse en het Perzische Rijk hun invloed gelden in de strategisch gelegen Kaukasus. In 1864 kwam de gehele Kaukasus definitief onder Russisch gezag. De Tsjetsjeense en Ingoesjetische autonome regio's (*oblasts*) werden respectievelijk in 1922 en 1924 opgericht. Deze regio's werden in 1934 samengevoegd en in 1936 opgewaardeerd tot de Tsjetsjeens-Ingoesjetische autonome socialistische Sovjetrepubliek. In 1944 ontbonden de Sovjetautoriteiten de republiek als vergelding voor verscheidene gewapende opstanden en vermeende collaboratie met nazi-Duitsland. Zowel het Tsjetsjeense als het Ingoesjetische volk werd naar Centraal-Azië en Siberië gedeporteerd (evenals negen andere etnische minderheden, waaronder Meskheten en Krimtataren). Russische en Armeense migranten zagen Tsjetsjenië als een aantrekkelijk vestigingsgebied. In 1957 werd het de verbannen volkeren toegestaan terug te keren. In datzelfde jaar werd de Tsjetsjeens-Ingoesjetische autonome socialistische Sovjetrepubliek opnieuw opgericht.³⁰

2.3.1 Eerste Tsjetsjeens-Russische conflict (1994-1996)

Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991 verklaarde Tsjetsjenië zich onder president Džochar Doedajev op 1 november 1991 onafhankelijk. De Ingoesjeten stemden daarna per referendum in om verder te gaan in een eigen autonome republiek binnen de Russische Federatie. De Tsjetsjeense onafhankelijkheid werd

Dagblad, *Mohammed in opmars in Tsjetsjenië* (10 maart 2009), Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), AFP, *Kadyrov veut promouvoir la "haute couture" en Tchétchénie* (1 oktober 2009), Volkskrant, *President Tsjetsjenië wint lasterzaak* (7 oktober 2009), Reuters, *Muslim revival brings polygamy to Chechnya* (16 december 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010). Zie voorts § 3.4.3 'Vrijheid van godsdienst' (Mensenrechten).

³⁰ The New York Times, *Urban Renewal and Partial Amnesia in Chechnya* (19 oktober 2008), BBC News, *Regions and territories: Ingushetia* (5 november 2008), The Guardian, *Chechnya needs a fair political settlement* (23 februari 2009) en Global Insight, *Russian Government Presents Controversial Resettlement Plan for North Caucasians* (5 november 2009).

internationaal niet erkend.³¹ Na het uitroepen van de eenzijdige onafhankelijkheid bleek Doedajev niet in staat de republiek effectief te besturen, viel de lokale economie stil en werd Tsjetsjenië een centrum van illegale activiteiten. In een poging Tsjetsjenië terug te brengen onder centraal Russisch gezag, stuurde toenmalig federaal president Boris Jeltsin in november 1994 militairen naar het gebied. Ondanks een enorme overmacht en hevige strijd slaagden de federale troepen er niet in Tsjetsjenië weer onder controle te krijgen. Uiteindelijk werden in augustus 1996 de vijandelijkheden beëindigd met de ondertekening van het Akkoord van Chasavjoert, waarna Tsjetsjenië de facto onafhankelijk was.³²

2.3.2 Tweede Tsjetsjeens-Russische conflict (1999-2002)

In januari 1997 won de relatief gematigde strijder Aslan Maschadov als opvolger van de in 1996 omgekomen Doedajev de presidentsverkiezingen in de Tsjetsjeense republiek van Ichkeria.³³ Hij slaagde er niet in een centraal gezag in Tsjetsjenië te herstellen en de wederopbouw van het land in goede banen te leiden. Tsjetsjenië ging in toenemende mate gebukt onder anarchie, straffeloosheid, bestuurlijke onbekwaamheid, geweld en criminele activiteiten. Van een verenigde onafhankelijkheidsbeweging was geen sprake en radicaal islamitische krijgsheren kregen steeds meer invloed, in het bijzonder de notoire rebellenleiders Shamil Basajev en Ibn al-Khattab.

In het najaar van 1999 brak het tweede Tsjetsjeens-Russische conflict uit, nadat Basajev en Ibn al-Khattab de buurrepubliek Dagestan waren binnengevallen en Rusland getroffen werd door een reeks bomaanslagen. Er volgde een zwaar lucht- en grondoffensief van de Russische troepen en in maart 2000 trokken zij diep Tsjetsjenië binnen. Antiterroristische operaties, waarbij het federale leger (vermeende) rebellen opjog om deze uit te schakelen, duurden voort. Zowel rebellen als Russische militairen maakten zich schuldig aan talloze ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder aanvallen op burgers, buitengerechtigde executies, verdwijningen, martelingen en verkrachtingen. Tijdens de conflicten kwamen duizenden burgers om bij bombardementen, vuurgevechten en antiterroristische operaties. Meer dan 200.000 personen raakten ontheemd.³⁴

³¹ BBC News, *Regions and territories: Ingushetia* (5 november 2008), IKV Pax Christi Nederland, *Kiezen voor vrede* (juni 2009) en EIU, *Country Report, Russia* (juli 2009). Zie voorts § 2.5.5.1 'Regering van Ichkeria' (Veiligheidssituatie).

³² In het akkoord van Chasavjoert werd onder andere de terugtrekking van de Russische troepen geregeld. Verder werd bepaald dat vijf jaar lang niet over de staatsrechtelijke positie van Tsjetsjenië zou worden gesproken.

³³ Zie ook § 2.5.5.1 'Regering van Ichkeria' (Veiligheidssituatie).

³⁴ Freedom House, *Freedom in the world – Chechnya* (2007), AI, *Russian Federation. What justice for Chechnya's disappeared?* (23 mei 2007), HRW, *Justice for Chechnya* (juli 2007)

2.3.3 Tsjetsjenisering

Na het herstel van het federale gezag over het Tsjetsjeense grondgebied in de loop van 2000 streefde de Russische regering ernaar Tsjetsjenië te stabiliseren middels een politiek proces van ‘Tsjetsjenisering’ en normalisatie. In juni 2000 benoemde toenmalig federaal president Vladimir Poetin de voormalige strijder en moefiti Achmad Kadyrov als hoofd van de pro-Moskou regering. In het kader van ‘Tsjetsjenisering’ droegen de federale autoriteiten in ruil voor loyaliteit aan Moskou in toenemende mate de verantwoordelijkheden voor lokaal bestuur en de ordehandhavende organen over aan de Tsjetsjeense autoriteiten.³⁵

In oktober 2003 won Achmad Kadyrov de presidentsverkiezingen, die na aanname van een nieuwe Tsjetsjeense grondwet waren uitgeschreven. Op 9 mei 2004 kwam hij bij een bomaanslag om het leven, waarna het Kremlin Alu Alchanov aanstelde als president van Tsjetsjenië. In werkelijkheid was Ramzan Kadyrov, zoon van de vermoorde Achmad Kadyrov en premier van Tsjetsjenië, echter de gedoodverfde opvolger. In maart 2007 stemde het Tsjetsjeense parlement in met de benoeming van de door Poetin voorgedragen presidentskandidaat Ramzan Kadyrov. Op 5 april 2007, nadat Kadyrov de leeftijd van 30 jaar had bereikt, werd hij beëdigd als president van Tsjetsjenië.³⁶

De Doema-verkiezingen in november 2007 en de federale presidentsverkiezingen in maart 2008 leidden ook in Tsjetsjenië tot een grote overwinning voor de Verenigd Rusland-partij en presidentskandidaat Dmitri Medvedev. Hoewel Kadyrov na het bekend worden van Medvedev’s kandidatuur voor het presidentschap openlijk zijn steun voor hem uitsprak, heeft hij inmiddels meermalen publiekelijk zijn loyaliteit bij Poetin gelegd.³⁷

2.4 Politieke ontwikkelingen

In de gehele regio van de Noordelijke Kaukasus is er nog steeds sprake van

en BBC News, *Regions and territories: Ingushetia* (5 november 2008).

³⁵ HRW, “*What Your Children Do Will Touch Upon You*” – *Punitive House-Burning in Chechnya* (juli 2009).

³⁶ De minimum leeftijd waarop men in Tsjetsjenië het ambt van president kan bekleden is 30 jaar. Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009) en HRW, “*What Your Children Do Will Touch Upon You*” – *Punitive House-Burning in Chechnya* (juli 2009).

³⁷ Central Asia-Caucasus Analyst, *A Medvedev presidency: implications for Chechen-Russian relations and Ramzan Kadyrov* (6 februari 2008), De Groene Amsterdammer, *Medvedevs mislukte rechtsstaat* (30 januari 2009) en Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009).

corruptie en wetteloosheid, een slechte sociaal-economische situatie, een uitzichtloze positie voor jongeren, complexe onderlinge clanverhoudingen, autoritaire lokale politici en willekeurig optreden van de veiligheidsdiensten.³⁸

Om voor orde en stabiliteit in de onrustige Noord-Kaukasische deelrepublieken en in het verlengde daarvan voor sociaal-economisch herstel en opbouw van de regio zorg te dragen werd in januari 2010 Alexander Khloponin door federaal president Dmitri Medvedev aangesteld als gouverneur voor het district Noordelijke Kaukasus. Naast presidentieel gezant werd Khloponin tegelijkertijd benoemd tot plaatsvervangend premier, waardoor hij een mandaat heeft van zowel de president als de premier van de Russische Federatie. Volgens politieke analisten denkt Moskou hiermee de macht van de regionale leiders in te perken, maar door het aanhoudend geweld lijkt de federale regering de controle over de regio te verliezen.³⁹

Het conflict tussen Georgië en Rusland over Zuid-Ossetië (2008) heeft tot wrok geleid in Tsjetsjenië en Ingoesjetië, waar men de Russische steun aan Zuid-Osseten buitenproportioneel vindt en de claims over een Georgische genocide bij een paar honderd doden in schril contrast vindt staan tot het aantal doden in de Tsjetsjeense oorlogen.⁴⁰

2.4.1 Tsjetsjenië

Het presidentschap van Ramzan Kadyrov valt als totalitair te karakteriseren, waarbij volledige loyaliteit en controle voorop staan. Hij duldt geen oppositie en hij regeert per persoonlijke decreten over de te voeren leefwijze in Tsjetsjenië. Het beleid van Kadyrov berust op drie pijlers: economisch herstel, stabilisatie van de

³⁸ EIU, *Country Report, Russia* (juli 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), Reuters, *Russia's deadly blaze exposed corruption* (11 december 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

³⁹ Reuters, *Kremlin picks outsider as new Caucasus overlord* (19 januari 2010), Reuters, *Putin seeks jobs to stabilise North Caucasus* (23 januari 2010), Radio Free Europe, *Can Medvedev's New Vision Bring Stability To The North Caucasus?* (25 januari 2010), The New York Times, *Russia Names New Leader for Republic of Dagestan* (9 februari 2010), US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010), De Morgen, *Het failliet van de harde Russische aanpak in de Kaukasus* (30 maart 2010) en Reuters, *Resilient militant networks test Russian security* (31 maart 2010).

⁴⁰ Johnson's Russia List, *Russia – After South Ossetia, Time to Restore the Prigorodny District* (16 september 2008), Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

veiligheidssituatie en versterking van Tsjetsjeense islamitische normen en waarden.⁴¹

Hoewel clanstructuren een belangrijk onderdeel uitmaken van de traditionele Tsjetsjeense politiek, kenmerkt Kadyrov's stijl zich door een machtsverticaal met hem aan het hoofd, waarbij weinig ruimte is voor compromis en overleg tussen verschillende clans. Benoemingen in hoge posities binnen de regering en andere overheidsinstellingen geschieden op basis van strikte loyaliteit aan Kadyrov.⁴²

Eenzijds voegt Tsjetsjenië zich binnen de Russische staatsstructuren, anderzijds heeft Kadyrov de volledige zeggenschap over de Tsjetsjeense binnenlandse politiek en kan hij zijn binnenlands beleid naar eigen inzicht vormgeven. Kadyrov duldt geen openlijke kritiek tegen zijn bewind. Media liggen aan banden en de politieke oppositie is mond dood gemaakt. Opvallend veel Tsjetsjeense opposenten van Kadyrov werden slachtoffer van moordaanslagen. Als verzetsstrijders weigeren zich over te geven, wordt hun familie opgepakt en kan het gebeuren dat Kadyrovs geheime brigades hun huizen in brand steken.⁴³

2.4.1.1 Amnestieregeling

Gedurende de verslagperiode is geen amnestie verleend, zoals die in 2006 en 2007 van toepassing was op militanten in Tsjetsjenië en andere delen van de Noordelijke Kaukasus.⁴⁴ Veel voormalige strijders die aanvankelijk voor de regeling hadden gekozen, zagen er desalniettemin vanaf vanwege het risico dat zij toch vervolgd zouden worden. Het komt voor dat personen aan wie amnestie is verleend, alsnog worden gearresteerd, gemarteld en soms vermoord. Zo werd in

⁴¹ Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009), EIU, *Country Report, Russia* (juli 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009) en Volkskrant, *President Tsjetsjenië wint lasterzaak* (7 oktober 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

⁴² Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009) en Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009).

⁴³ Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009), HRW, *“What Your Children Do Will Touch Upon You” – Punitive House-Burning in Chechnya* (juli 2009), De Groene Amsterdammer, *Het einde* (24 juli 2009), Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

⁴⁴ De regeling was niet van toepassing op plegers van ernstige misdrijven, op recidivisten, buitenlanders of personen zonder staatsburgerschap. Ook Russische militairen die wapens, munitie of ander materiaal tijdens de antiterreur operatie in de Noordelijke Kaukasus verkochten, waren van amnestie uitgesloten (zie voor een meer gedetailleerd overzicht over amnestie eerder verschenen algemene ambtsberichten over de Noordelijke Kaukasus, laatstelijk juli 2008).

2009 de Tsjetsjeense vrijheidsstrijder Umar Israilov, die voor de amnestieregeling had gekozen en lijfwacht werd van Kadyrov, vermoord nadat hij in 2006 een klacht tegen zijn werkgever had ingediend bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens met beschuldigingen van grootschalige martelingen en ontvoeringen. Hij verbleef op het moment van de moord in Oostenrijk als politiek asielzoeker.⁴⁵

2.4.1.2 *Corruptie*

Overheidsfunctionarissen maken zich structureel schuldig aan afpersing van de lokale bevolking; diensten worden vaak niet verleend zonder dat de burger daarvoor betaalt. Tevens staan alle Tsjetsjenen die werkzaam zijn in de publieke sector, onder druk om een gedeelte van hun salaris af te staan ten behoeve van ‘overheidsfondsen’. Het is evenwel onduidelijk wat er met het geld uit deze fondsen en met de beschikbaar gestelde federale middelen gebeurt. Grootschalig misbruik wordt niet uitgesloten. In Tsjetsjenië komt corruptie binnen alle lagen van de overheid voor, waartegen door de autoriteiten niet of nauwelijks wordt opgetreden.⁴⁶

2.4.1.3 *Compensatie*

Personen die na 12 december 1994 als gevolg van de militaire gevechtshandelingen hun woning in Tsjetsjenië verloren, komen onder voorwaarden in aanmerking voor een compensatieregeling.⁴⁷ Voor het indienen van een verzoek om compensatie bestaat geen tijdslimiet. De compensatie, waarop een ontheemde recht heeft, is in de praktijk echter onvoldoende voor het bewoonbaar maken van een appartement of de herbouw van een huis. Voor het verkrijgen van compensatie is het hebben van een eigendomsbewijs van belang. Veel eigendomsaktes zijn door gevechtshandelingen verdwenen of vernietigd.

⁴⁵ De Groene Amsterdammer, *Medvedevs mislukte rechtsstaat* (30 januari 2009), The New York Times, *Slain Exile Detailed Cruelty of the Ruler of Chechnya* (1 februari 2009) en Insudok, *Tegenstander Kadyrov gedood in Wenen* (www.insudok.nl, 18 september 2009).

⁴⁶ Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009), NRC, *Een labyrint dat zijn grenzen niet meer kent* (www.nrc.nl, 11 september 2009), LaPrague Watchdog, *The Chechen Republic of Russia* (15 september 2009), Global Insight, *Council of Europe Urges Russia to Fight Corruption in Caucasus* (24 november 2009), Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

⁴⁷ De van kracht zijnde compensatieregeling spreekt van “onherstelbare schade”, die nader wordt gedefinieerd als “schade voor meer dan 90%”. Hierdoor vallen veel huiseigenaren buiten de regeling. Daarnaast bestaat er veel onenigheid over de betekenis en het ‘meten’ van “schade voor meer dan 90%”.

Mede hierdoor is het erg moeilijk om eigendomsclaims te onderzoeken en komt het voor dat meerdere personen aanspraak maken op hetzelfde huis of appartement.⁴⁸

Een commissie voor compensaties werd ingesteld om eigendomskwesaties te onderzoeken. In totaal ontving de commissie meer dan 250.000 aanvragen. Aan ongeveer 57.000 gezinnen in Tsjetsjenië en 40.000 gezinnen die de deelrepubliek hebben verlaten, werd tot nu toe een compensatie tot maximaal 350.000 Roebel (€ 8.768)⁴⁹ toegekend. Een voorkomend probleem rondom compensaties is corruptie. Om het compensatiebedrag daadwerkelijk te ontvangen komt het veelvuldig voor dat betrokkenen een aanzienlijk deel (naar schatting 30% tot 50% van het gehele bedrag) moeten afstaan aan steekpenningen.⁵⁰

2.4.2 Ingoesjetië

De politieke en veiligheidssituatie in Ingoesjetië is in de afgelopen jaren gedestabiliseerd. Onder de bevolking en de politieke oppositie groeide de onvrede over het onvermogen van de regering onder leiding van toenmalig president Murat Zyazikov om iets te doen aan de economische en sociale malaise, de corruptie en de verslechterende veiligheidssituatie. Deze onvrede uitte zich in demonstraties, die hardhandig door de autoriteiten werden beëindigd. De media werden bij de demonstraties actief geweerd.⁵¹

In het najaar van 2008 escaleerde de situatie in Ingoesjetië, nadat oppositieleider en uitgever van een oppositionele internetkrant Magomed Jevlojev kort na zijn arrestatie in een politiewagen werd doodgeschoten. De federale regering in

⁴⁸ Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Prospekt, 'Voor ons is het glas halfvol' (21 september 2009) en Norwegian Refugee Council, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009). Zie ook § 4.1.1 'Ontheemden in Tsjetsjenië' (Migratie).

⁴⁹ www.coinmill.com / the currency converter (31 maart 2010).

⁵⁰ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009), Prospekt, 'Voor ons is het glas halfvol' (21 september 2009) en Norwegian Refugee Council, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

⁵¹ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), Reuters, *Ingushetia opposition wants Kremlin to act on crisis* (22 juli 2009), The Observer, *Russian killings and kidnaps extend dirty war in Ingushetia* (20 september 2009), BBC News, *Ingushetia's cycle of violence* (3 oktober 2009), NRC Handelsblad, *President Ingoesjetië grijpt in* (6 oktober 2009) en Reuters, *Ingushetia boss admits corruption fuels rebellion* (22 november 2009). Zie ook § 2.5.2 'Ingoesjetië' (Veiligheidssituatie).

Moskou zag zich genoodzaakt in te grijpen. De gehate en uiterst corrupte president Zyazikov werd op 30 oktober 2008 vervangen door Joenoes Bek Jevkoerov.⁵² Hoewel hij een andere koers insloeg dan zijn voorganger door de dialoog met de oppositie aan te gaan, ontbreekt het hem vooralsnog aan middelen om de spiraal van geweld te doorbreken. Geweld en aanslagen hielden aan, waarvan president Jevkoerov op 22 juni 2009 zelf slachtoffer werd. Bij een zelfmoordaanslag met een autobom raakte hij zwaar gewond.⁵³

Een deel van de problemen in Ingoesjetië wordt veroorzaakt door een toename van gewelddadige incidenten tussen militanten en overheidstroepen en het harde optreden van lokale en federale veiligheidstroepen tegenover de lokale bevolking. In het kader van antiterreurmaatregelen maken ordehandhavingstroepen zich schuldig aan mensenrechtenschendingen, waaronder ontvoeringen, buitengerechtelijke detenties en buitengerechtelijke executies. Het is onduidelijk wie achter de aanslagen zit en welke motieven daarbij een rol spelen. Naast de ideologische strijd van militanten gaat het onder meer om wraakacties, de slechte sociaal-economische situatie, rivaliteit tussen clans en bendes, alsook corruptie.⁵⁴

2.4.3 Dagestan

Dagestan is de grootste republiek in de Noordelijke Kaukasus. Het is een etnische lappendeken met meer dan dertig etnische groepen, waaronder de Avaren, de

⁵² NRC Handelsblad, *Kritisch volger Kremlin; Magomed Jevlojev (1971-2008), politicus Ingoesjetië* (1 september 2008), Reformatorisch Dagblad, *Kremlin zet leider Ingoesjetië af* (30 oktober 2008), Global Insight, *Russia: Leader of Russian Republic of Ingushetia Stands Down* (31 oktober 2008), HRW, *World Report 2009, Russia* (januari 2009), IslamOnline.net, *Chechen Resistance's New Tactics* (8 september 2009) en Volkskrant, *Lugubere roulette op de Kaukasus; President Jevkoerov staat alleen in zijn pogingen het geweld en de corruptie in zijn republiek te bedwingen* (8 december 2009).

⁵³ Volkskrant, *President Ingoesjetië gewond bij aanslag* (22 juni 2009), Global Insight, *Russia: Attack on President of Ingushetia Confirms its Hotbed Status in Russia* (22 juni 2009), Volkskrant, *President Ingoesjetië gewond bij aanslag* (22 juni 2009), Reformatorisch Dagblad, *Rust in Ingoesjetië verder weg dan ooit* (25 juni 2009), AFP, *Medvedev rend visite à l'hôpital au président ingouche* (18 juli 2009), Reuters, *Ingush leader returns home after assassination attempt* (22 augustus 2009), The Observer, *Russian killings and kidnaps extend dirty war in Ingushetia* (20 september 2009), Reuters, *Ingush leader sacks his cabinet over poverty, crime* (5 oktober 2009), Volkskrant, *Lugubere roulette op de Kaukasus; President Jevkoerov staat alleen in zijn pogingen het geweld en de corruptie in zijn republiek te bedwingen* (8 december 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

⁵⁴ Volkskrant, *Iedereen is bang: De verdwenen mannen van Ingoesjetië* (13 december 2008), The Observer, *Russian killings and kidnaps extend dirty war in Ingushetia* (20 september 2009), BBC News, *Ingushetia's cycle of violence* (2 oktober 2009), Volkskrant, *Ingoesjetische schrijver Kodzojev: "We leven in een land dat zelf buiten de wet leeft"* (27 november 2009) en Reuters, *Recent attacks in Russia 1994-2010* (31 maart 2010).

Dargienen en de Koemyken. Deze groepen kennen onderling veel rivaliteit, die zijn oorsprong vindt in onder meer de verdeling van land en de controle over inkomstenbronnen. Criminele conflicten voltrekken zich vaak langs etnische lijnen.⁵⁵

Sinds eind jaren negentig van de vorige eeuw bevindt zich in Dagestan een gewapend ondergronds verzet dat aanslagen uitvoert op militairen, leden van veiligheidsdiensten en andere vertegenwoordigers van de overheid. De beweegredenen van de militanten zouden met name verband houden met de religieuze doctrines van de radicale islam en de instelling van een kalifaat, waarbij wisselende lokale motieven een rol spelen. Als gevolg van grote armoede, werkloosheid en corruptie zouden veel jongeren zich aansluiten bij rebelligroeperingen. Evenals in Tsjetsjenië en Ingoesjetië voeren (federale) veiligheidstroepen acties uit en maken zich daarbij schuldig aan mensenrechtenschendingen.⁵⁶

2.5 Veiligheidssituatie

De veiligheidssituatie in de Noordelijke Kaukasus was gedurende de verslagperiode instabiel en onrustig. Hoewel er geen sprake was van grootschalige etnische spanningen of gewelddadigheden vond een toename plaats van gerichte gewapende confrontaties tussen militanten en veiligheidstroepen, (zelfmoord)aanslagen, ontvoeringen en moorden.⁵⁷

⁵⁵ RWB, *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009) en Parliamentary Assembly, *Situation in the North Caucasian Region: security and human rights* (28 september 2009).

⁵⁶ Nederlands Dagblad, *Duizenden strijders: Heilige oorlog woedt in noorden Kaukasus* (21 augustus 2009), Radio Free Europe, *Violence on the rise in Dagestan, Ingushetia* (15 september 2009), AFP, *Caucase russe: trois rebelles tués au Daguestan* (19 september 2009), Volkskrant, *We worden allemaal uitgeroeid* (23 september 2009), Reuters, *Official, policeman killed in Russia Caucasus* (27 september 2009), Reuters, *Gunmen kill Dagestan official in Moscow* (27 september 2009), Reuters, *Bomb hits gas line in Russia's south, disruption small* (12 januari 2010), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010), NRC, *Aanhoudend geweld verscheurt Dagestan* (5 februari 2010) en The New York Times, *Suicide Bombs Strike Southern Russia* (31 maart 2010). Zie ook § 2.5.3 'Dagestan' (Veiligheidssituatie).

⁵⁷ AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), Prague Watchdog, *Suicide as a tool of political assassination* (22 augustus 2009), Jamestown Foundation, *Suicide Bombings Part of Tactical Shift by Caucasus Rebels* (17 september 2009). The Observer, *Russian killings and kidnaps extend dirty war in Ingushetia* (20 september 2009), Jamestown Foundation, *Insurgent Attacks Reported in Kabardino-Balkaria, Chechnya, Dagestan and Ingushetia* (2 oktober 2009), Reuters, *Caucasus strife is Russia's top problem* (12 november 2009), Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009), Reuters, *Russia's Medvedev vows to destroy*

2.5.1 Tsjetsjenië

In Tsjetsjenië deden geweldsincidenten zich zowel tussen rebellen en federale troepen als tussen rebellen en Tsjetsjeense veiligheidstroepen voor. Ook waren politie en veiligheidstroepen geregeld het doelwit van (zelfmoord)aanslagen door militanten.⁵⁸ Grootschalige schoonmaakoperaties (*zatsjiski*), waarbij hele gebieden door militairen worden afgezet en doorzocht op de aanwezigheid van rebellen, zijn in de verslagperiode nauwelijks meer voorgekomen. In plaats daarvan voerden militaire en veiligheidstroepen gerichte acties uit. Bijna dagelijks werden (vermeende) sympathisanten van en deelnemers aan het gewapende verzet gearresteerd. Geweldplegingen door zowel militanten als veiligheidstroepen vonden door het hele land plaats, maar voornamelijk in het bergachtige zuiden.⁵⁹

In april 2009 besloten de federale Russische autoriteiten om de status van *Counter Terrorist Operations (CTO)* voor heel Tsjetsjenië op te heffen.⁶⁰ Dit diende vooral als een politiek signaal van normalisatie en een bekroning voor de inspanningen van Kadyrov.⁶¹ Toenemende activiteiten van militanten nadien leidde echter tot herintroductie van de CTO-status in bepaalde delen van Tsjetsjenië. In het kader van deze antiterroristische operaties richtten politie en leger checkpoints op rondom

Caucasus bandits (8 januari 2010), Global Insight, *Russian Prosecutor-General Admits Crime in North Caucasus is "Out of Hand"* (26 februari 2010), Reuters, *Recent attacks in Russia 1994-2010* (31 maart 2010) en Global Insight, *Two Fresh Terrorist Attacks Kill 12 in Southern Russia* (31 maart 2010).

⁵⁸ AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), AFP, *Caucase russe/violences: 158 policiers et militaires tués en 2009* (24 september 2009), AFP, *Tchéchénie: un chef de village et son fils abattus par balles* (26 september 2009), Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

⁵⁹ AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), IslamOnline.net, *Economic War in Chechnya: A New Epoch? Umarov's New Tactics Deals A Blow to Kadyrov's* (30 augustus 2009), AFP, *Caucase russe: deux policiers tués en Tchétchénie* (13 september 2009), Volkskrant, *Kritiek is dodelijk in Tsjetsjenië* (23 september 2009), AFP, *Tchéchénie: deux rebelles présumés abattus* (27 september 2009) en Reuters, *Chechnya says helicopter attack kills 20 rebels* (13 november 2009).

⁶⁰ CTO werd in 1999 door de federale autoriteiten in het leven geroepen als antwoord op de toenemende onveiligheid in Tsjetsjenië, nadat radicaal islamitische krijgsheren steeds meer invloed kregen. Het federale leger joeg op (vermeende) rebellen om deze uit te schakelen. Zie ook § 2.3.2 'Tweede Tsjetsjeens-Russische conflict (1999-2002)' (Geschiedenis).

⁶¹ RIA Novosti, *Counter-terrorism operation ends in Chechnya* (16 april 2009), Nederlands Dagblad, *Moorddadige vrede in Tsjetsjenië* (17 april 2009), Trouw, *De rust is keihard afgedwongen; Tsjetsjeense despoot Kadirov maakt Ruslands anti-terreurstrijd overbodig* (17 april 2009) en HRW, *"What Your Children Do Will Touch Upon You" – Punitive House-Burning in Chechnya* (juli 2009).

steden en dorpen. Verscherpte identiteitscontroles werden uitgevoerd en er vonden schoonmaakoperaties plaats, waarbij gewapende en gemaskerde troepen zonder zich te identificeren op gewelddadige wijze huizen binnenvielen en verdachte personen arresteerden. In reactie op de zomercampagne van de militanten werden voor het eerst grensoverschrijdende operaties uitgevoerd in het grensgebied tussen Tsjetsjenië en Ingoesjetië. Hierbij waren ook Tsjetsjeense eenheden actief op Ingoesjeets grondgebied.⁶²

Gedurende de verslagperiode bleven burgers tijdens gewapende confrontaties in het algemeen buiten schot. Vooral in Grozny is de veiligheidssituatie voor de burgerbevolking verbeterd. Mensen begeven zich op straat, parken en markten worden druk bezocht en winkels en restaurants zijn open.⁶³ Wel werd in 2009 een aantal zelfmoordaanslagen gepleegd, waarbij ook burgerslachtoffers vielen. Volgens uitspraken van rebellenleiders zouden nog honderden zelfmoordterroristen getraind zijn en klaar staan om nieuwe aanslagen te plegen. Daarnaast lopen burgers met name in dorpen in de zuidelijke regio's het risico klem te geraken tussen militanten en lokale veiligheidstroepen.⁶⁴

Tijdens de oorlogen in Tsjetsjenië is veelvuldig gebruik gemaakt van landmijnen. De aanwezigheid van landmijnen leidt vooral in berggebieden en op het platteland, waar burgers afhankelijk zijn van landbouw en veeteelt, nog altijd tot risico's voor de lokale bevolking. Naar verluidt zouden op jaarbasis 10 tot 12 dodelijke slachtoffers zijn te betreuren. Volgens de Tsjetsjeense overheid moet er nog een gebied van ongeveer 25.000 hectare vrij van mijnen worden gemaakt.⁶⁵

2.5.2 Ingoesjetië

In Ingoesjetië vonden gedurende de verslagperiode met regelmaat gevechten plaats tussen rebellen en leger, alsook (bom)aanslagen op politieagenten en staatsfunctionarissen.⁶⁶ Als antwoord op de toenemende onveiligheid verklaarden

⁶² RWB, *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

⁶³ EIU, *Country Report, Russia* (juli 2009) en AFP, *Kadyrov fait la chasse aux rebelles en Tchétchénie* (2 oktober 2009).

⁶⁴ AFP, *Tchéchénie: un attentat suicide commis par une femme à Grozny* (16 september 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

⁶⁵ US Department of State, *2008 Human Rights Report: Russia* (25 februari 2009), Wikipedia, *Land mine situation in Chechnya* (www.wikipedia.org, 28 september 2009) en ICBL, *Landmine Monitor: Russia* (18 januari 2010).

⁶⁶ EIU, *Country Report, Russia* (juli 2009), AFP, *Six morts dans des attaques dans le Caucase russe* (12 september 2009), Radio Free Europe, *Violence on the rise in Dagestan, Ingushetia* (15 september 2009), BBC News, *Leading Ingush activist shot dead* (25 oktober 2009),

de federale autoriteiten delen van Ingoesjetië tot een CTO-zone. In het kader van deze antiterroristische operaties vonden door politie en leger schoonmaakoperaties plaats te vergelijken met die in Tsjetsjenië.⁶⁷

De tussen Ingoesjetië en Noord-Ossetië betwiste regio Prigorodny werd al enige tijd gezien als een mogelijk kruitvat. Een positieve ontwikkeling in deze verslagperiode is de overeenstemming van president Jevkoerov met de president van Noord-Ossetië Taymuraz Mamsurov om de Ingoesjetse ontheemden, die begin jaren negentig van de vorige eeuw werden verdreven uit Prigorodny, terug te laten keren.⁶⁸

2.5.3 Dagestan

Ook in Dagestan bleef het in de verslagperiode onrustig. Bomaanslagen en gewapende confrontaties tussen militanten en veiligheidsdiensten vonden in verschillende delen van het land plaats, waarbij ook burgers slachtoffer werden. Lokale en federale troepen reageerden op de aanslagen door middel van antiterroristische operaties zoals in Tsjetsjenië en Ingoesjetië. Vanwege de onveilige situatie konden journalisten en mensenrechtenactivisten via hun eigen netwerk in het gebied maar beperkt aan relevante informatie komen.⁶⁹

Reuters, *Ingushetia boss admits corruption fuels rebellion* (22 november 2009), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010) en Reuters, *Six insurgents killed in Russia Ingushetia* (2 maart 2010).

⁶⁷ Radio Free Europe, *Russian forces impose new counterterror regime in Ingushetia* (11 september 2009), Radio Free Europe, *Violence on the rise in Dagestan, Ingushetia* (15 september 2009), The Observer, *Russian killings and kidnaps extend dirty war in Ingushetia* (20 september 2009), Parliamentary Assembly, *Situation in the North Caucasian Region: security and human rights* (28 september 2009), BBC News, *Ingushetia's cycle of violence* (2 oktober 2009), NRC Handelsblad, *President Ingoesjetië grijpt in* (6 oktober 2009), Reuters, *Major attacks in Russia 1994-2009* (28 november 2009) en Le Monde, *Ingouchie: les masques de la terreur* (17 december 2009).

⁶⁸ Johnson's Russia List, *Russia – After South Ossetia, Time to Restore the Prigorodny District* (16 september 2008), Caucasian Knot, *Residents of Prigorodny District, North Ossetia, complain of violations of refugees' rights* (4 februari 2009), Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

⁶⁹ Radio Free Europe, *Journalists, activists in Dagestan to protest 'death list'* (7 september 2009), Radio Free Europe, *Rebels killed in Dagestan as North Caucasus bomb attacks kill four* (12 september 2009), Reuters, *Russian forces kill four rebels in Dagestan* (12 september 2009), Parliamentary Assembly, *Situation in the North Caucasian Region: security and human rights* (28 september 2009), Spits, *Doden in Rusland door bomaanslag* (7 januari 2010), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010), NRC, *Aanhoudend geweld verscheurt Dagestan* (5 februari 2010), New York Times, *Suicide Bombs Strike Southern*

2.5.4 Leger, politie- en veiligheidsdiensten

De verschillen in de verantwoordelijkheden tussen het leger, de politie en de veiligheidsdiensten in Tsjetsjenië zijn in de praktijk niet altijd duidelijk te onderscheiden. Voorts is het moeilijk om verschillende eenheden uit elkaar te houden, omdat zij niet altijd aan hun uniformen te herkennen zijn. Politie- en veiligheidsdiensten hebben in veel gevallen een paramilitaire taak. Antiterroristische operaties worden door een combinatie van politie-eenheden en veiligheidstroepen uitgevoerd.⁷⁰

2.5.4.1 Federale troepen en eenheden

De federale troepen die in Tsjetsjenië worden ingezet, bestaan zowel uit militaire eenheden, die vallen onder het ministerie van Defensie, als uit politie-eenheden, die vallen onder het ministerie van Binnenlandse Zaken. Het precieze aantal federale soldaten en politieagenten in Tsjetsjenië is niet bekend. In de media wordt dit aantal op 25.000 geschat. De taak van leger en politie in Tsjetsjenië en in de overige deelrepublieken in de Noordelijke Kaukasus is het bestrijden van ‘internationale terroristen’ en het handhaven van de orde.⁷¹

De federale soldaten die in Tsjetsjenië worden ingezet, zijn zogenaamde contractsoldaten (*kontraktniki*), dat wil zeggen beroepsmilitairen die in ruil voor een relatief hoge soldij bereid zijn in Tsjetsjenië te dienen. De federale troepen opereren hoofdzakelijk vanuit de militaire basis bij Khankala.⁷² In 2006 instrueerde toenmalig president Poetin het ministerie van Defensie een voorstel tot geleidelijke terugtrekking van de federale troepen uit Tsjetsjenië te doen. Desondanks zijn er tot op heden geen stappen in die richting genomen.⁷³ Ook na

⁷⁰ *Russia* (31 maart 2010) en Reuters, *Car blast kills two in Russia's Dagestan* (1 april 2010). AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), AFP, *Caucase russe: trois rebelles tués au Dagestan* (19 september 2009), AFP, *Violences, dans le Caucase russe: deux rebelles présumés, deux policiers tués* (25 september 2009), Global Insight, *Deadly Train Bombing Points to Resurgent Islamic Terrorism Threat in Russia* (30 november 2009), Reuters, *Russia's Putin vows ruthless fight against rebels* (3 december 2009) en Reuters, *Kremlin says police reform needed in violent south* (27 februari 2010).

⁷¹ Prague Watchdog, *What changes await Chechnya?* (20 april 2009), Radio Free Europe, *Russian forces impose new counterterror regime in Ingushetia* (11 september 2009) en Reuters, *Russia to boost troops in Muslim south* (18 november 2009).

⁷² Trouw, *Alleen contractsoldaten naar Tsjetsjenië* (www.trouw.nl, 23 november 2009).

⁷³ www.mil.ru/eng (12 november 2009). Zie voorts § 3.5.4 ‘Dienstplichtigen’ (Mensenrechten).

het afschaffen van de algemene CTO-status in april 2009 waren er geen signalen van een terugtrekking van federale troepen uit Tsjetsjenië. Wel had het opheffen van deze status gevolgen voor de soldij van de in Tsjetsjenië gelegerde troepen (onder CTO-status worden extra bonussen uitgekeerd).

De troepen die vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken in Tsjetsjenië zijn gestationeerd, zouden ten minste tien eenheden, bestaande uit zowel politiemannen, de federale veiligheidsdienst FSB (*Federal'naya Sluzhba Bezopasnosti / Federal Security Service*) als leden van de oproerpolitie OMON (*Otryad Militsii Osobogo Naznacheniya / Special Purpose Police Unit*), omvatten. Daarnaast zouden er zich nog speciale eenheden in Tsjetsjenië bevinden, waaronder specialisten op het gebied van de bestrijding van georganiseerde misdaad en corruptie.⁷⁴ Deze speciale eenheden zouden zich vooral in Grozny en op de federale basis in Khankala bevinden en zich onder meer bezighouden met de ondervraging van verdachten. In Tsjetsjenië zijn de politie-eenheden gestationeerd bij controleposten op strategische punten: in dorpen aan de voet van het zuidelijke berggebied en op de grens tussen Tsjetsjenië en Ingoesjetië.⁷⁵

De federale troepen voeren beperkt operaties uit in Tsjetsjenië. Het zijn in de eerste plaats de lokale Tsjetsjeense eenheden die de directe strijd met militanten voeren en overdag patrouilleren. Bij speciale operaties werken Tsjetsjeense en federale eenheden samen en wordt met zwaarder materieel (zoals helikopters) bijstand verleend. Uitzondering hierop zouden speciale eenheden van de FSB zijn, die operaties in het bergachtige zuiden van het land uitvoeren.⁷⁶

Een beruchte federale politie-eenheid is het ORB-2 (*Second Operational Research Bureau*), dat onder het ministerie van Binnenlandse Zaken in het zuidelijke federale district van de Russische Federatie valt. ORB-2 is opgericht in 2002 en formeel belast met de opsporing, de voorkoming en de bestrijding van criminele activiteiten. Het ORB-2 komt niet voor op de federale lijst van veiligheidsdiensten die geautoriseerd zijn om verdachten te detineren. Toch zijn de ORB-2 detentieplaatsen in november 2004 gelegaliseerd als detentiefaciliteit.⁷⁷ Naar verluidt zouden zich herhaaldelijk martelingen in de detentiefaciliteiten van het ORB-2 voordoen.⁷⁸

⁷⁴ HRW, *World Report 2009, Russia* (januari 2009), Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Prague Watchdog, *The Chechen Republic of Russia* (15 september 2009) en Global Insight, *Russian President Signs Bill to Fight Organised Crime* (4 november 2009).

⁷⁵ Jamestown Foundation, *Insurgent Attacks Reported in Kabardino-Balkaria, Chechnya, Dagestan and Ingushetia* (2 oktober 2009).

⁷⁶ Reuters, *Russia rearms former rebels to patrol Chechnya* (19 maart 2008) en Nederlands Dagblad, *Rusland kapt met zijn operatie in Tsjetsjenië* (17 april 2009).

⁷⁷ Door een intern besluit van het ministerie van Binnenlandse Zaken in november 2004.

⁷⁸ Kavkaz Center, *Chechen human rights activists ask Kadyrov to investigate tortures in ORB-2*

Kadyrov wijst regelmatig naar de federale troepen als de schuldigen van geweldsincidenten en mensenrechtenschendingen. Na hevige kritiek op ORB-2 over berichtgeving van martelingen door deze eenheid, slaagde Kadyrov er in juli 2007 in het toenmalige hoofd, Achmed Khasenbekov, te vervangen door een van zijn vertrouwelingen, Isa Surguev. Het is niet bekend of de situatie in de detentiecentra van ORB-2 nadien verbeterd is, maar Kadyrov heeft met deze wisseling wel zijn invloed op de veiligheidsdiensten in Tsjetsjenië weten te vergroten ten koste van het federale gezag.⁷⁹

De bataljons *Sever* (Noord) en *Yug* (Zuid) vallen formeel onder de 46^e brigade van het federale ministerie van Binnenlandse Zaken, maar zijn ondergebracht bij het Tsjetsjeense ministerie van Binnenlandse Zaken.⁸⁰ Deze bataljons bestaan voor het overgrote deel uit Tsjetsjeense jongeren en voeren operaties uit tegen ondergrondse terroristische groepen. De Sever en Yug bataljons zijn loyaal aan Kadyrov.⁸¹

De bataljons *Vostok* (Oost) en *Zapad* (West) vielen tot voor kort als aparte eenheden onder de federale 42^e gemotoriseerde infanteriedivisie van het Russische ministerie van Defensie. Zij zijn in november 2008 ontbonden en geïntegreerd in de infanteriedivisie. De beide bataljons, die in 1999 waren opgericht als onderdeel van de *Mountain Group*⁸² van het Russische leger en elk uit 600 tot 900 manschappen bestonden, waren grotendeels samengesteld uit etnisch Tsjetsjeense strijders. Zij voerden in opdracht van de militaire inlichtingendienst contraterroistische acties uit.⁸³ De commandant van Zapad, Said-Magomed Kakiyev, schaarde zich onder de getrouwen van Kadyrov, in tegenstelling tot de commandant van Vostok, Soelim Jamadajev. Kakiyev bekleedt thans een positie binnen het Russische leger in Tsjetsjenië.⁸⁴

(19 maart 2008) en AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009).

⁷⁹ Chechnya Weekly, *ORB-2 chief replaced* (Jamestown Foundation) (26 juli 2007) en RFE/RL, *Chechnya: Kadyrov completes first 100 days in office* (11 juli 2008).

⁸⁰ Sever heeft als basis Grozny en circa 700 manschappen. Yug heeft zijn basis in het Vedeno-district en circa 500 manschappen. Sever en Yug zijn in het voorjaar van 2006 opgericht. Prague Watchdog, *What changes await Chechnya?* (20 april 2009).

⁸² De *Mountain Group* was in het leven geroepen ter bestrijding van de Tsjetsjeense opstandelingen in het bergachtige Vedeno-district in het zuidoosten van Tsjetsjenië, dat wordt beschouwd als een van de gevaarlijkste gebieden van de deelrepubliek.

⁸³ Volgens Chechnya Weekly werden “vrijwel alle grote acties tegen militanten” uitgevoerd door de bataljons Vostok en Zapad.

⁸⁴ Kavkazcenter.com, *The dog's fate: 'Vostok' and 'Zapad' gangs disbanded* (8 november 2008), www.wikipedia.org, *Special Battalions Vostok and Zapad* (19 maart 2010) en mailbericht ambassade Moskou (19 maart 2010).

Tussen de families Jamadajev en Kadyrov was er al enige tijd een machtsstrijd gaande, die in april 2008 escaleerde in diverse gewapende confrontaties. In augustus 2008 werden Vostok-leiders door de Tsjetsjeense regering beschuldigd van diverse misdaden, waaronder ontvoering en moord. Nog diezelfde maand werd Jamadajev ontheven als commandant van de Vostok-eenheid. De machtsstrijd duurde echter voort en werd uiteindelijk in het voorjaar van 2009 in het nadeel van de Jamadajevs beslecht. Op 30 maart 2009 werd Soelim Jamadajev in Dubai neergeschoten. Al eerder in september 2008 werd zijn oudere broer Roeslan Jamadajev⁸⁵ in Moskou geliquideerd. De moorden weerspiegelen de vluchtige wisselingen van bondgenootschappen en rivaliteiten die bijdragen aan de aanhoudende spanningen in Tsjetsjenië.⁸⁶

2.5.4.2 Tsjetsjeense veiligheidsdiensten

Onder het Tsjetsjeense ministerie van Binnenlandse Zaken vallen onder andere, het Tweede Wegpatrouille Regiment van de Politie (*PPSM-2*), de Olie Beveiligingseenheid (*Neftepolk*) en het Tsjetsjeense politiekorps ROVD (*Raionnoe Otdelenie Vnutrennykh Del*). De ROVD stelt vervolging in in strafrechtelijke zaken en beschikt over reguliere detentiefaciliteiten. Corruptie binnen de politie komt, net als bij de overige overheidsdiensten, veelvuldig voor.⁸⁷

2.5.4.3 Kadyrovtsy

Omdat de Tsjetsjeense veiligheidstroepen en politiediensten niet formeel maar wel de facto door Ramzan Kadyrov worden aangestuurd, ligt hun loyaliteit bij de president. Deze eenheden worden in de Tsjetsjeense volksmond met de term *Kadyrovtsy* aangeduid. In de afgelopen jaren heeft Kadyrov met de hulp van deze eenheden zijn controle over Tsjetsjeens gebied geconsolideerd. Daarbij heeft hij veel rijkdom en invloed vergaard voor zichzelf en zijn *teip* door grootschalige corruptie, ontvoering voor losgeld, afpersing en illegale verkoop van olie en smokkelwaar.⁸⁸

⁸⁵ Roeslan Jamadajev was een van de invloedrijkste politici in Tsjetsjenië en een tijdlang lid van de Doema, het Russische parlement.

⁸⁶ Radio Free Europe, *Analysis: Russian Defense ministry postpones ruling on controversial Chechen battalion* (25 april 2008), Parool, *Tsjetsjeens politicus doodgeschoten* (25 september 2008), Nieuwsblad Online, *Rivaal van Tsjetsjeense president doodgeschoten in Dubai* (30 maart 2009), Times, *Chechen rebel foretold his assassination* (5 april 2009) en www.wikipedia.org, *Soelim Jamadajev* (19 maart 2010).

⁸⁷ HRW, *World Report 2009, Russia* (januari 2009), Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009) en Prague Watchdog, *The Chechen Republic of Russia* (15 september 2009).

⁸⁸ HRW, *World Report 2009, Russia* (januari 2009), Memorial, *On the situation of residents of*

Direct na zijn aantreden als president trachtte Ramzan Kadyrov alle in Tsjetsjenië aanwezige veiligheidstroepen onder zijn controle te brengen door verwanten te benoemen op sleutelposities. Hoewel veel Kadyrovtsy-eenheden officieel onder toezicht van de federale ministeries van Defensie en Binnenlandse Zaken staan, opereren zij in de praktijk onafhankelijk daarvan. De controle van de federale formeel bevoegde structuren over de Kadyrovtsy is vrijwel nihil.⁸⁹

2.5.5 Tsjetsjeens gewapend verzet

In het algemeen kan gesteld worden dat er weinig betrouwbare informatie beschikbaar is over het Tsjetsjeens gewapend verzet. Inlichtingen over het verzet verschijnen voornamelijk op internet zonder dat getoetst kan worden of die juist zijn.⁹⁰

2.5.5.1 Regering van Ichkeria

Na de eenzijdige onafhankelijkheidsverklaring van Tsjetsjenië in 1991, toen de Sovjet-Unie uiteen viel, ging de republiek verder onder de naam ‘Tsjetsjeense Republiek van Ichkeria’. Deze niet-internationaal erkende onafhankelijke republiek kende tot voor kort een eigen ‘regering’, die achtereenvolgens onder leiding stond van de presidenten Dzjochar Doedajev (27 oktober 1991 - 21 april 1996), Aslan Maschadov (12 februari 1997 - 8 maart 2005),⁹¹ Abdul-Chalim Saidoelajev (9 maart 2005 - 17 juni 2006) en Dokkoe Oemarov (17 juni 2006 - 6 november 2007). De voorgangers van Oemarov zijn allen gedood. Onder Doedajev en Maschadov had de regering van Ichkeria lange perioden controle over het Tsjetsjeense grondgebied.⁹²

Chechnya in the Russian Federation (October 2007-April 2009), Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009) en Prague Watchdog, *The Chechen Republic of Russia* (15 september 2009).

⁸⁹ HRW, *World Report 2009, Russia* (januari 2009), Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009), Prague Watchdog, *The Chechen Republic of Russia* (15 september 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

⁹⁰ Caucasion Knot, *Opposition in Ingushetia starts a new website* (21 juli 2009) en Reuters, *Major attacks in Russia 1994-2009* (28 november 2009).

⁹¹ De verkiezing van Maschadov als president van de deelrepubliek Tsjetsjenië (als onderdeel van de Russische Federatie) werd internationaal wel erkend. Zie ook § 2.3. ‘Geschiedenis’.

⁹² Russia Today, *Doku Umarov: virtual and real Chechen warlord* (www.russiatoday.com, 1 juli 2009).

Het doel van het Tsjetsjeense verzet was aanvankelijk volledige onafhankelijkheid van Rusland. Al voor het begin van de tweede Tsjetsjeense oorlog in 1999 tekende zich een tweedeling af binnen het verzet tussen een seculiere, nationalistische en naar onafhankelijkheid strevende stroming (Maschadov) en een radicale, fundamentalistische islamitische stroming (Basajev). Na de dood van Maschadov in 2005 en met het aantreden van Saidoelajev kreeg deze tweede stroming de overhand en het verzet op Russisch grondgebied steeds meer het karakter van een religieuze islamitische strijd. Saidoelajev doopte de strijd om tot een ‘jihad’ en stelde een gezamenlijke islamitische staat voor alle moslims in de Kaukasus ten doel. Zijn opvolger Oemarov, die zich vermoedelijk ergens in het bergachtige zuiden van Tsjetsjenië ophoudt, riep zich in oktober 2007 uit tot ‘Emir van het Noord-Kaukasische Emiraat’.⁹³ Hierop onthief het Ichkerische parlement in ballingschap op 6 november 2007 Oemarov uit zijn ambt als president, waarmee de bevoegdheden van de president automatisch werden overgedragen aan dit parlement. Daarmee was de tweedeling van de verzetsbeweging een feit.⁹⁴

De gematigde of ‘traditionele’ vleugel van het verzet streeft een onafhankelijke staat op democratische principes na en wordt vertegenwoordigd door de in het buitenland verblijvende parlementsleden van de Republiek Ichkeria. Het is onduidelijk wie thans zitting hebben in het Ichkerische parlement. In 1997 is onder Maschadov voor het laatst een parlement gekozen, bestaande uit 63 afgevaardigden. Een deel van deze afgevaardigden kwam tijdens de tweede Tsjetsjeense oorlog om het leven. Een ander deel verklaarde zich loyaal aan de door Moskou gesteunde regering. Zo is de voormalige minister van Defensie onder Maschadov’s regering, Magomed Hazbiev, nu lid van het Tsjetsjeense parlement. Twee vooraanstaande leden van de Ichkerische verzetsbeweging in ballingschap zijn Zhaloudi Saralyapov, de huidige voorzitter van het parlement in ballingschap, en Achmed Zakajev, de zelfbenoemde premier van de Tsjetsjeense republiek van Ichkeria, die in Groot-Britannië verblijft. Toenaderingspogingen tussen Kadyrov en Zakajev hebben het afgelopen jaar vooralsnog niet geleid tot een verzoening en terugkeer van Zakajev naar Tsjetsjenië.⁹⁵

⁹³ IslamOnline.net, *Economic War in Chechnya: A New Epoch? Umarov’s New Tactics Deals A Blow to Kadyrov’s* (30 augustus 2009), De Pers, *Zelfbenoemde leider van een zelfbedacht emiraat* (3 december 2009), Reuters, *Who is Chechen rebel leader Doku Umarov?* (25 januari 2010) en Reuters, *Chechen rebel vows to attack in Russia’s cities* (15 februari 2010).

⁹⁴ RFE/RL, *Chechen leadership in exile seeks to salvage legitimacy* (15 november 2007), IWPR, *Islamic pledge splits Chechen rebels* (15 november 2007), Prague Watchdog, *Euro-Ichkeria against the Emirate* (25 november 2007) en Wikipedia, *Chechen Republic of Ichkeria* (www.wikipedia.org, 1 oktober 2009).

⁹⁵ Prague Watchdog, *Ichkeria in talks again* (9 juli 2009), Wayanakh.com, *Saralyapov Accused and Dismissed to Zakayev* (23 augustus 2009) en Reuters, *Russia to boost troops in Muslim south* (18 november 2009).

2.5.5.2 Sterkte van het Tsjetsjeense verzet

Door de ‘gekleurde’ berichtgeving van zowel het gewapende verzet als de Tsjetsjeense autoriteiten is het lastig een duidelijk beeld te krijgen van de sterkte van het verzet en het aantal gewapende strijders. Exacte cijfers zijn niet bekend, maar het aantal wordt geschat op enkele honderden.⁹⁶ President Kadyrov heeft regelmatig verklaard dat de rebellen definitief verslagen zijn, maar zelf stellen de rebellen op hun websites dat zich continu nieuwe strijders bij het verzet aansluiten en dat hun aanslagen onverminderd voortduren. Er vinden nog steeds gewapende confrontaties plaats, voornamelijk in het zuiden van Tsjetsjenië.⁹⁷

De militanten verlegden hun tactiek van grootschalige aanslagen naar gerichte aanslagen op specifieke doelen. Zij zijn mobiel en wisselen vaak van schuilplaats. Het is niet bekend of de militanten (delen van) de zuidelijke districten daadwerkelijk onder controle hebben. De toename van geweld in 2009 betekent volgens verschillende bronnen een dilemma voor inwoners van dorpen in de zuidelijke districten. Steun weigeren aan militanten is niet mogelijk wanneer zij voor de deur staan, maar leidt wel tot zware repercussies van de Tsjetsjeense veiligheidstroepen. Een toenemende islamisering van het openbaar leven onder druk van zowel militanten als Kadyrov heeft er toe geleid dat in sommige gebieden een ‘verbod’ geldt op het verkopen van alcoholische dranken op straffe van het platbranden van winkel en woning.⁹⁸

Het geweld beperkt zich niet alleen tot het grondgebied van Tsjetsjenië. Sinds 2002 bracht de in 2006 omgekomen rebellencommandant Shamil Basajev⁹⁹ het geweld naar andere delen van de Russische Federatie. In 2005 richtte Saidoelajev bij decreet het ‘Kaukasische Front’ op. Waar de veiligheidssituatie in Tsjetsjenië

⁹⁶ Het hoofd van de FSB, Alexander Bortnikov, verklaarde in december 2009 dat er in 2009 ongeveer 900 militanten en hun helpers waren opgepakt in de Noordelijke Kaukasus.

⁹⁷ Global Insight, *Russian Government Presents Controversial Resettlement Plan for North Caucasians* (5 november 2009) en AP, *Chechen rebels claim Russian bombing* (2 december 2009).

⁹⁸ IslamOnline.net, *Chechnya: History, Resistance, and the Future* (27 april 2009), HRW, *“What Your Children Do Will Touch Upon You” – Punitive House-Burning in Chechnya* (juli 2009), IslamOnline.net, *Economic War in Chechnya: A New Epoch? Umarov’s New Tactics Deals A Blow to Kadyrov’s* (30 augustus 2009), IslamOnline.net, *Chechen Resistance’s New Tactics* (8 september 2009) en Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009).

⁹⁹ Shamil Basajev stierf op 10 juli 2006 in Ingoesjetië bij een bomexplosie. Hij was het brein achter een lange reeks aanslagen, waaronder de ziekenhuisgijzeling in Boedjonnovsk (Kraj Stavropol) in 1995, de theatergijzeling in Moskou in 2002 en de schoolgijzeling in Beslan (Noord-Ossetië) in 2004 (www.insudok.nl/Basajev, 18 november 2009).

de afgelopen jaren stabiliseerde, nam het geweld in de buurrepublieken Ingoesjetië en Dagestan sterk toe. In 2009 was sprake van een verslechterde situatie in alle drie de deelrepublieken met vrijwel dagelijks geweldsdelicten, aanslagen en botsingen tussen militanten en veiligheidstroepen. Een reeks zelfmoordaanslagen lijkt de bewering van Oemarov dat hij het beruchte Riyadus-Salikhin zelfmoordbataljon nieuw leven heeft ingeblazen, te staven.¹⁰⁰

2.5.5.3 *Organisatie van het verzet*

Het verzet is georganiseerd in militaire ‘jamaats’.¹⁰¹ Voor zover bekend zijn buiten Tsjetsjenië militaire jamaats actief in de republieken Ingoesjetië, Dagestan, Kabardino-Balkarië en Karatsjaj-Tsjerkessië.¹⁰² Deze radicaal islamitische militante groeperingen zijn doorgaans vervlochten met de bestaande etnische-, criminele- en clanstructuren. De jamaats opereren onafhankelijk en manifesteren zich, wanneer dat hen uitkomt, als één ‘Noordelijk Kaukasisch Front’. Zij richten zich over het algemeen op de invoering van een ‘zuivere’ islam (in tegenstelling tot de lokale traditionele stromingen van ‘soefisme’) en de oprichting van een emiraat. Motieven om zich bij een jamaat aan te sluiten zijn niet altijd ideologisch van aard. Zo kunnen persoonlijke wraakmotieven voor vermoorde familieleden eveneens een rol spelen. De jamaats voeren zelfstandig acties uit in veelal kleine groepen van een tiental personen.¹⁰³ Sinds de aanval op Nalchik¹⁰⁴ (regionale hoofdstad van Kabardino-Balkarië) in oktober 2005 vonden geen grootschalige

¹⁰⁰ The Long War Journal, *Caucasus jihad: Terror tactics back on the horizon?* (21 mei 2009), IslamOnline.net, *Chechen Resistance's New Tactics* (8 september 2009), Johnson's Russia List, *Russia – Buryatskii, Istishkhad, and the Riyadus-Salikhin Suicide Martyrs' Battalion* (17 december 2009), NOS Nieuws, *Vrouwen verdacht van aanslagen Moskou* (29 maart 2010), Reuters, *Russia's 'silent war' spills into Moscow* (30 maart 2010), Reuters, *Umarov and the Caucasus rebellion* (31 maart 2010), The New York Times, *Chechen Rebel Says He Planned Attacks* (31 maart 2010), Global Insight, *Islamist Militants Claim Responsibility for Underground Attacks, Another Bombing Shakes Southern Russia* (1 april 2010) en Le Monde, *Doukou Oumarov incarne la radicalisation du mouvement séparatiste tchétchène* (1 april 2010).

¹⁰¹ Een ‘jamaat’ is een lokale moslimgemeenschap, vaak georganiseerd op basisniveau om spirituele gedachten uit te wisselen.

¹⁰² Jamestown Foundation, *Military Jama'ats in the North Caucasus* (september 2006), Leeuwarder Courant, *Onderdrukking voedt radicalisme Kaukasus* (18 augustus 2009) en IslamOnline.net, *Chechen Resistance's New Tactics* (8 september 2009).

¹⁰³ Reuters, *Umarov and the Caucasus rebellion* (31 maart 2010).

¹⁰⁴ Het betrof een aanval door islamitische opstandelingen op kantoren van politie en regering, waarbij meer dan honderd mensen het leven lieten. Anzor Astemirov, de leider van het islamitisch verzet in Kabardino-Balkarië, werd gezien als het brein achter deze aanval. Eind maart 2010 werd Astemirov gedood bij een schotenwisseling met de politie, die hem wilde arresteren. Trouw, *Rebellenleider gedood in Zuid-Rusland* (25 maart 2010) en Reuters, *Russia says forces kill leading Islamist rebel* (25 maart 2010).

centraal gecoördineerde acties van rebellen plaats.¹⁰⁵ Eind juli 2007 stelde Oemarov als de hoogste commandant van alle eenheden van het Kaukasische Front Achmed Jevlojev aan. Jevlojev, afkomstig uit Ingoesjetië, is tevens leider van de Ingoesjetische jamaat.¹⁰⁶

¹⁰⁵

Reuters, *Recent attacks in Russia 1994-2010* (31 maart 2010).

¹⁰⁶

IslamOnline.net, *Chechen Resistance's New Tactics* (8 september 2009) en Reuters, *Militants kill two, injure 23 in Russia's Ingushetia* (17 december 2009).

3 Mensenrechten

In de Noordelijke Kaukasus blijft de mensenrechtensituatie slecht. Verdedigers van mensenrechten en journalisten worden bedreigd, ontvoerd en vermoord. Veiligheidsdiensten van de overheid houden een sfeer van angst en intimidatie in stand en begaan ernstige misdaden, inclusief moorden en buitengerechtelijke executies. Vervolging en bestraffing van daders of opdrachtgevers vinden niet of nauwelijks plaats.¹⁰⁷

3.1 Internationale verdragen en protocollen

Alle federale wetgeving, met inbegrip van de grondwet van de Russische Federatie en alle verdragen waarbij de Russische Federatie zich heeft aangesloten, zijn ook van toepassing op de Noordelijke Kaukasus, inclusief Tsjetsjenië.

De Russische Federatie (toen nog Sovjet-Unie) heeft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens uit 1948 ondertekend en is partij bij de volgende VN-verdragen op het terrein van de mensenrechten,¹⁰⁸ te weten:

- het Internationaal Verdrag inzake Voorkoming en Bestrafing van Genocide (geratificeerd 1954);
- het Internationaal Verdrag inzake Uitbanning van Alle Vormen van Rassendiscriminatie (geratificeerd 1969);
- het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (geratificeerd 1973);
- het Internationaal Verdrag inzake Burger- en Politieke Rechten (geratificeerd 1973), alsmede het eerste optionele protocol betreffende het individuele

¹⁰⁷ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), AI, *Russische Federatie: Mensenrechten onder Medvedev onveranderd* (7 mei 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), De Pers, *Idylle is schijn in bang Grozny* (18 augustus 2009), Radio Free Europe, *Dagestan regional prosecutor shot dead* (11 september 2009), Waynakh.com, *Members of a Local NGO were Abducted in Chechnya* (19 september 2009), Prospekt, 'Voor ons is het glas halfvol' (21 september 2009), Reuters, *Gunmen kill Dagestan official in Moscow* (27 september 2009), Parliamentary Assembly, *Situation in the North Caucasian Region: security and human rights* (28 september 2009), Norwegian Refugee Council, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009), Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010), Reuters, *Russia urgent to detail activist murder probe* (27 februari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁰⁸ AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009) en www.treaties.un.org (10 november 2009).

klachtenrecht (geratificeerd 1991), maar niet het tweede optionele protocol betreffende afschaffing van de doodstraf;¹⁰⁹

- het Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van Alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen (geratificeerd 1981), alsmede het optionele protocol betreffende alle in het verdrag genoemde vormen van discriminatie (geratificeerd 2004);¹¹⁰
- het Internationaal Verdrag tegen Marteling en Andere Wrede, Onmenselijke of Onterende Behandeling of Bestrafing (geratificeerd 1987), maar niet het bijbehorende optionele protocol;
- het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (geratificeerd 1990), alsmede het optionele protocol betreffende kinderen in gewapende conflicten (geratificeerd 2008), maar niet het optionele protocol betreffende kinderhandel, kinderprostitutie en kinderpornografie;¹¹¹
- het Statuut van het Internationaal Strafhof (*International Criminal Court, ICC*) (getekend 2000, nog niet geratificeerd).¹¹²

Rusland is sinds 1996 lid van de Raad van Europa. Het Europees Verdrag voor de Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM) en het Europees Verdrag tegen Marteling zijn in 1996 door de Doema geratificeerd.¹¹³

Op 15 januari 2010 ratificeerde Rusland protocol 14 bij het EVRM inzake hervorming van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Dit protocol uit 2004 beoogt de werkdruk van het Europees Hof te verminderen. De maatregelen uit het protocol betreffen onder andere het scheiden van kansloze en kansrijke klachten (het filteren van klachten) en het bieden van een vereenvoudigde procedure van repetitieve zaken (zogenaamde ‘kloonzaken’). Rond protocol 14 bestond al jaren een patstelling, omdat Rusland het protocol tot dusver niet had geratificeerd.¹¹⁴

¹⁰⁹ Reuters, *Russian Court ponders whether to resume executions* (9 november 2009) en Reformatorisch Dagblad, *Russisch hof buigt zich over doodstraf* (10 november 2009). Zie ook § 3.4.9 ‘Doodstraf’.

¹¹⁰ AI, *Dossier Russische Federatie* (www.amnesty.nl, 11 november 2009).

¹¹¹ UNICEF, *Briefing note – sexual exploitation of children* (15 oktober 2009).

¹¹² AI, *Dossier Russische Federatie* (www.amnesty.nl, 11 november 2009).

¹¹³ www.coe.int (5 oktober 2009).

¹¹⁴ HRW, *Russia: Ratification of Protocol Promotes Justice* (15 januari 2010), Global Insight, *Russia: Russian Parliament Ratifies European Human Rights Court Reform Protocol* (18 januari 2010), DePers.nl, *Rusland ratificeert hervorming Europees Hof* (18 februari 2010) en www.minbuza.nl, *Inwerkingtreding Protocol nr. 14 EVRM* (23 februari 2010). Zie voorts § 3.4.5.1 ‘Europees Hof voor de Rechten van de Mens’ (Rechtsgang).

3.2 Federale wetgeving

De Russische grondwet voorziet in een scheiding tussen de uitvoerende, de wetgevende en de rechterlijke macht. Gedurende de regeerperiode van voormalig president Poetin is de macht van de uitvoerende tak sterk toegenomen ten koste van de wetgevende en de rechterlijke macht. In de afgelopen jaren is er een aantal nieuwe wetten aangenomen, waaronder de in 2006 ingevoerde wet op niet-gouvernementele organisaties (ngo's)¹¹⁵ en de aanpassing van de wet ten aanzien van de registratie van politieke partijen, die het functioneren van de politieke oppositie bemoeilijkt.¹¹⁶

Op 27 juni 2006 keurde de Doema de anti-extremisme wet goed. Deze wet hanteert een zeer ruime definitie van het begrip extremisme. In juli 2007 is een nieuw amendement op de wet aangenomen. In het amendement is onder meer vastgelegd dat het steunen van extremistische groeperingen in woord en daad strafbaar is.¹¹⁷ De wet heeft tot de sluiting van tenminste één ngo geleid, de 'Russian-Chechen Friendship Society'.¹¹⁸ Voorts bestaat de zorg dat de wet ingezet wordt om critici van de overheid het zwijgen op te leggen.¹¹⁹

¹¹⁵ Deze wet maakt een vergaande controle van de staat over de in Rusland actieve ngo's mogelijk. De wet legt een zware administratieve verplichting op aan alle ngo's die in Rusland opereren, te beginnen met de verplichting tot hernieuwde registratie. De activiteiten van een ngo kunnen worden verboden indien deze, volgens de Russische autoriteiten, "Ruslands soevereiniteit, onafhankelijkheid, territoriale integriteit, nationale eenheid, cultureel erfgoed of nationaal belang" schaden. Daarnaast kunnen de federale autoriteiten van ngo's op elk moment een compleet financieel overzicht verlangen. De autoriteiten kunnen bovendien specifieke programma's verbieden. In 2009 is in een aantal ronden een reeks amendementen op de ngo-wetgeving doorgevoerd. Deze hebben enkele verbeteringen gebracht, maar geen structurele wijziging van de wetgeving betekend. Zie ook § 3.3.3 'Niet-gouvernementele organisaties (ngo's)'.

¹¹⁶ De federale wetgeving met betrekking tot de registratie van politieke partijen is de laatste jaren herzien en aangescherpt. Vanaf januari 2006 hebben politieke partijen ten minste 50.000 leden nodig, waarvan ten minste 500 in iedere Russische regio.

¹¹⁷ Het amendement stelt dat het financieren en organiseren van extremistische activiteiten, inclusief ondersteuning van extremisme in schriftelijke vorm, telefonisch of via andere communicatiemiddelen, strafbaar is. Reporters Without Borders (RWB), *Concern as Putin sign new law against extremism* (26 juli 2007).

¹¹⁸ De directeur van de organisatie had in 2004 een artikel gepubliceerd, waarin hij Tsjetsjeense rebellenleiders citeerde. Omdat de organisatie geen afstand had gedaan van de uitspraken van de directeur, welke volgens de Russische aanklager konden worden aangemerkt als het aanzetten tot raciale haat, oordeelde een rechtbank in Nizhni Novgorod dat de organisatie haar deuren moest sluiten.

¹¹⁹ HRW, *World Report 2009, Russia* (januari 2009) en Prospekt, 'Voor ons is het glas halfvol' (www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa, 21 september 2009).

3.3 Toezicht

In Rusland opereren mensenrechtenorganisaties vaak onder moeizame omstandigheden, maar de situatie voor hen in de Noordelijke Kaukasus, met name Tsjetsjenië, is nog lastiger.¹²⁰ Buiten de Russische onafhankelijke mensenrechtenorganisatie *Memorial* zijn er nauwelijks organisaties die op objectieve wijze de mensenrechtensituatie in Tsjetsjenië monitoren. Memorial staakte tijdelijk haar activiteiten na de moord op één van haar medewerkers, de mensenrechtenactiviste en journaliste Natalya Estemirova, op 15 juli 2009. Een functionaris van Memorial verwoordde dit als volgt: “*Deze moord heeft aangetoond dat werken in Tsjetsjenië levensgevaarlijk is en wij kunnen het leven van onze collega’s niet riskeren, zelfs al zijn zij bereid hun werk voort te zetten. Wij schorten de activiteiten van ons kantoor in Tsjetsjenië op*”.¹²¹

Hoewel Memorial inmiddels haar kantoor in Grozny weer geopend heeft, is de organisatie ernstig beperkt in haar operationele capaciteit en de werkomstandigheden blijven moeilijk en risicovol.¹²² President Kadyrov heeft verschillende rechtszaken aangespannen tegen Memorial wegens smaad, onder andere vanwege de beschuldiging van de directeur van deze organisatie dat Kadyrov betrokken zou zijn bij de moord op Natalya Estemirova. Memorial is in deze zaak door een rechtbank in Moskou veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding aan Kadyrov.¹²³

3.3.1 Federale mensenrechtenraad

De Presidentiële Raad voor Maatschappelijke Organisaties en de Mensenrechten

¹²⁰ Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie* (12 december 2009).

¹²¹ ANP/AFP, *Memorial: Tsjetsjeense leider achter moord op activiste* (16 juli 2009), NRC Handelsblad, *VS, EU veroordelen moord op Russische journaliste* (16 juli 2009), De Standaard, *Russische mensenrechtenorganisatie Memorial stopt in Tsjetsjenië* (18 juli 2009), AFP, *Assassinat d’Estemirova: Memorial suspend ses activités en Tchétchénie* (18 juli 2009), The New York Times, *A Fearless Activist in a Land of Thugs* (18 juli 2009), Prague Watchdog, *Natalya Estemirova killed – Memorial quitting Chechnya* (21 juli 2009), De Pers, *Idylle is schijn in bang Grozny* (18 augustus 2009), Volkskrant, *Kritiek is dodelijk in Tsjetsjenië* (23 september 2009), Volkskrant, *Europees Parlement beloont verzet tegen Tsjetsjeense misstanden* (23 oktober 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹²² FIDH, *International Human Rights Groups Return to Chechnya* (16 december 2009) en Freedom House, *Ombudsman Statements Reflect Culture of Intimidation in Chechnya* (15 januari 2010).

¹²³ Volkskrant, *President Tsjetsjenië wint lasterzaak* (7 oktober 2009) en NRC, *Tsjetsjenië: vervolging mensenrechtenactivist* (28 oktober 2009).

onder leiding van Ella Pamfilova heeft een adviserende taak richting de president en regering met betrekking tot het functioneren van het maatschappelijk middenveld en de mensenrechten. De aanbevelingen van de mensenrechtenraad hebben geen bindend karakter. Met het aftreden van president Poetin in 2008 werd de Raad, die door hem in 2002 in het leven was geroepen, ontbonden. President Medvedev riep de Raad in het voorjaar 2009 voor het eerst in nieuwe samenstelling weer bijeen. De huidige raad heeft naar verluidt een sterker en onafhankelijker profiel dan voorheen. Tijdens twee sessies met de president in 2009 kwamen verschillende zorgen over mensenrechten aan bod, waaronder ook de situatie in de Noordelijke Kaukasus. Bij de laatste bijeenkomst in november 2009 stemde Medvedev in met het advies van de Raad een aparte sessie met specialisten en mensen uit de regio over de Noordelijke Kaukasus te beleggen. Deze bijeenkomst zou in de loop van 2010 moeten plaatsvinden.¹²⁴

3.3.2 Ombudsman

Sinds februari 2004 vervult Vladimir Loekin de functie van federale ombudsman. De meeste klachten, die Loekin ontvangt, gaan over sociale en economische misstanden in de Russische Federatie. Van klachten op het terrein van de klassieke mensenrechten heeft een meerderheid betrekking op schendingen door rechtshandhavende organen, in het bijzonder de situatie in gevangenis en het soms langdurige voorarrest. Slechts een klein deel van de klachten heeft betrekking op de situatie in Tsjetsjenië.¹²⁵ Op 30 december 2009 werd de Russische advocaat Pavel Astakhov benoemd tot speciaal ombudsman voor de rechten van het kind om controle en toezicht te houden op de werkzaamheden van organisaties die betrokken zijn bij de bescherming van de rechten van kinderen op alle niveaus.¹²⁶

Naast de federale ombudsman telt de Russische Federatie 32 regionale ombudsmannen, die een autonome status hebben. Zij opereren onafhankelijk van de organisatie van de federale ombudsman. Een coördinatieraad, waarvan alle ombudsmannen lid zijn, komt voor gemeenschappelijk overleg (afhankelijk van de problematiek) gemiddeld twee keer per jaar bijeen. In maart 2006 trad Nurdi Nuchazijev aan als ombudsman voor Tsjetsjenië. Hij wordt algemeen gezien als

¹²⁴ Reuters, *Rights campaigners press Russian leader on corruption* (23 november 2009) en www.en.sovetpamfilova.ru, *Dimitry Medvedev held a meeting of the Presidential Council for Civil Society Institutions and Human Rights* (23 november 2009).

¹²⁵ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹²⁶ The Voice of Russia, *Pavel Astakhov: "Main task of ombudsman for children's rights is to control and supervise"* (25 januari 2010).

een vertrouweling van Kadyrov. Onlangs uitte Nuchazijev een aantal beschuldigingen aan het adres van Memorial, waarin hij beweerde dat de organisatie met haar verklaringen over mensenrechtenschendingen de situatie in Tsjetsjenië dreigde te ‘destabiliseren’.¹²⁷

3.3.3 Niet-gouvernementele organisaties (ngo's)

De in 2006 ingevoerde federale wet op de niet-gouvernementele organisaties (ngo's) heeft ertoe geleid dat ngo's onder strenge controle kwamen te staan en te maken kregen met lastige administratieve processen en veelvuldige inspecties, waarbij voor langere tijd het werk moest worden stilgelegd. Er zouden ruim 228.000 ngo's in Rusland zijn geregistreerd. De overgrote meerderheid van de organisaties houdt zich bezig met activiteiten als sport, cultuur en liefdadigheid.¹²⁸ In 2009 keurde het federale parlement een aanpassing van de ngo-wet van 2006 goed, waarbij een omstreden bepaling werd geschrapt die de overheid de bevoegdheid gaf ngo's die de nationale eenheid en het cultureel erfgoed van Rusland bedreigden, te verbieden.¹²⁹

Een aantal nationale en internationale mensenrechtenorganisaties in Rusland, waaronder *Memorial*, *Amnesty International*, *Human Rights Watch*, *Civic Assistance Committee*, *Russian Justice Initiative* en de *Moscow Helsinki Group*, brengt geregeld kritische rapporten uit over de situatie in de Noordelijke Kaukasus. Volgens *Human Rights Watch* lopen organisaties met een kritisch profiel een grote kans door de autoriteiten onderworpen te worden aan buitenproportionele inspecties en controles die onder de ngo-wet vallen. Het gaat hierbij onder meer om organisaties die zich bezighouden met voor Rusland controversiële onderwerpen, zoals mensenrechten, de situatie in Tsjetsjenië, de rechten van migranten en de positie van homoseksuelen. Ook ngo's met activiteiten in de Noordelijke Kaukasus hebben problemen met de autoriteiten gemeld, waaronder dreigende sluiting van hun kantoren op beschuldiging van publicatie van persberichten met een extremistisch karakter.¹³⁰

In de Noordelijke Kaukasus aanwezige mensenrechtenactivisten en -advocaten

¹²⁷ Freedom House, *Ombudsman Statements Reflect Culture of Intimidation in Chechnya* (15 januari 2010).

¹²⁸ RWB, *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009) en Prospekt, 'Voor ons is het glas halfvol' (www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa, 21 september 2009).

¹²⁹ Keesings Historisch Archief, *Wet aangenomen die druk op ngo's verlicht* (augustus 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010). Zie ook § 3.2 'Nationale wetgeving'.

¹³⁰ Prague Watchdog, *Attempts made to close down Chechen NGO* (7 februari 2008), RWB, *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

werken onder moeizame omstandigheden. De autoriteiten houden activisten en advocaten nauwlettend in de gaten en beperken hen in hun werkzaamheden door intimidatie, bedreiging, aanhouding, mishandeling en ontvoering. Ook komt het voor dat familieleden van mensenrechtenactivisten door de autoriteiten worden bedreigd en geïntimideerd.¹³¹

3.3.4 Raad van Europa

In de verslagperiode heeft het Comité ter Voorkoming van Marteling (*Committee for the Prevention of Torture, CPT*) van de Raad van Europa een vervolfbezoek gebracht aan Tsjetsjenië. Tijdens het bezoek werden verontrustende berichten gehoord over mensenrechtenschendingen, zoals martelingen en mishandelingen in detentiecentra. In reactie hierop gaf de Raad van Europa een publieke verklaring uit, waarin zij de Russische en Tsjetsjeense autoriteiten oproept om op korte termijn tot actie over te gaan. Noch aan deze oproep van de Raad, noch aan de verplichtingen voortkomend uit de veroordelingen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens hebben de Russische autoriteiten tot nu toe gevolg gegeven. Volgens de mensenrechtencommissaris van de Raad van Europa heerst in Tsjetsjenië nog steeds een ‘klimaat van angst’.¹³²

3.4 Naleving en schendingen

Hieronder volgt een uiteenzetting van de bescherming en naleving dan wel schending in de Russische Federatie en met name de Noordelijke Kaukasus van een aantal klassieke grondrechten.

¹³¹ AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), Kavkazcenter.com, *FSB resorted to repressions of relatives and acquaintances of Russian political refugees* (1 september 2009), Radio Free Europe, *Russian rights group receives threatening letter* (5 september 2009), Radio Free Europe, *Daghestan regional prosecutor shot dead* (11 september 2009), Waynakh.com, *Members of a Local NGO were Abducted in Chechnya* (19 september 2009), AP, *Abducted Chechen rights defender freed* (6 november 2009), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010) en Reuters, *Russia activists say N.Caucasus civilians targeted* (15 februari 2010).

¹³² CPT, *Council of Europe anti-torture Committee returns to the North Caucasian region of the Russian Federation* (28 april 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), AFP, *Conseil de l'Europe: "climat de peur" en Tchétchénie, déclare Hammarberg* (10 september 2009), PACE, *Situation in the North Caucasian Region: security and human rights* (29 september 2009), Jamestown Foundation, *PACE: the North Caucasus is "Beset by Violence"* (2 oktober 2009) en Global Insight, *Council of Europe Urges Russia to Fight Corruption in Caucasus* (24 november 2009). Zie voorts § 3.4.5.1 'Europees Hof voor de Rechten van de Mens' (Rechtsgang).

3.4.1 Vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is vastgelegd in de grondwet van de Russische Federatie. In de praktijk is het echter slecht gesteld met de persvrijheid. In de *Press Freedom Index* van de ngo 'Reporters Without Borders' staat Rusland op plaats 153 van de 175.¹³³ Gedurende de verslagperiode is melding gemaakt van ontvoering van en moord op journalisten en mensenrechtenactivisten van onder meer de oppositiekrant *Novaya Gazeta* en de mensenrechtenorganisatie *Memorial* die kritisch verslag deden van de mensenrechtensituatie in de Noordelijke Kaukasus. Na onderbreking uit veiligheidsoverwegingen na de moord op Natalya Estemirova in juli 2009 hebben *Novaya Gazeta* en *Memorial* onlangs hun werkzaamheden in Tsjetsjenië onder zeer moeilijke omstandigheden hervat.¹³⁴ Volgens *Human Rights Watch* is het verdedigen van mensenrechten in de regio 'bijna een daad van zelfmoord geworden'.¹³⁵

Informatievoorziening staat in Tsjetsjenië onder strenge controle van president Kadyrov. Alle Tsjetsjeense televisiestations zijn in handen van de president, evenals de geschreven media. In de praktijk bestaan er geen onafhankelijke kranten meer in Tsjetsjenië. Journalisten zijn terughoudend met het schrijven over onderwerpen als mensenrechtenschendingen, corruptie en straffeloosheid uit angst voor repercussies. Journalisten met kritiek op de autoriteiten lopen dezelfde risico's als mensenrechtenactivisten; zij kunnen te maken krijgen met intimidatie, bedreiging, aanhouding, mishandeling, ontvoering en moord.¹³⁶

Buitenlandse journalisten konden lange tijd niet zonder toestemming van de Russische autoriteiten naar Tsjetsjenië reizen. Zij dienden onder begeleiding van de FSB te reizen, waardoor hun bewegingsvrijheid beperkt was. Met het opheffen van de CTO-status in april 2009 lijken hier meer mogelijkheden te zijn ontstaan. In de rest van de Noordelijke Kaukasus kunnen buitenlandse journalisten niet

¹³³ www.rsf.org (17 maart 2010).

¹³⁴ AFP, *Assassinat d'Estemirova: Memorial suspend ses activités en Tchétchénie* (18 juli 2009), Reuters, *Russian paper halts Chechnya cover after killings* (12 augustus 2009) en Freedom House, *Ombudsman Statements Reflect Culture of Intimidation in Chechnya* (15 januari 2010).

¹³⁵ AI, *Human rights activist Natalia Estemirova murdered in Russia* (16 juli 2009), De Pers, *Idylle is schijn in bang Grozny* (18 augustus 2009), Volkskrant, *Kritiek is dodelijk in Tsjetsjenië* (23 september 2009), De Volkskrant, *Opnieuw moord op befaamde activist in Kaukasus* (26 oktober 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

¹³⁶ RWB, *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), AI, *Human rights activist Natalia Estemirova murdered in Russia* (16 juli 2009), De Pers, *Idylle is schijn in bang Grozny* (18 augustus 2009), Volkskrant, *Kritiek is dodelijk in Tsjetsjenië* (23 september 2009) en Reuters, *Outcry as Russia releases officer who shot reporter* (3 maart 2010).

altijd vrijelijk opereren. Zij lopen het risico (tijdelijk) opgepakt te worden, waarbij hun materiaal door de autoriteiten kan worden geconfisqueerd.¹³⁷

3.4.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

Volgens artikel 8 van de Tsjetsjeense grondwet erkent de republiek het bestaan van politieke diversiteit en kent het een meerpartijensysteem. In de praktijk zijn er echter geen politieke partijen actief in Tsjetsjenië. De presidentskandidaat voor Tsjetsjenië wordt voorgedragen door de president van de Russische Federatie en behoeft goedkeuring van het Tsjetsjeense parlement. Voor zover bekend zijn alle parlementsleden loyaal aan president Kadyrov. Er vonden in de verslagperiode in Tsjetsjenië geen openlijke politieke demonstraties of bijeenkomsten plaats die niet door Kadyrov waren gesanctioneerd.¹³⁸

3.4.3 Vrijheid van godsdienst

Volgens de grondwet is Tsjetsjenië een seculiere staat en zijn alle religieuze organisaties gelijk voor de wet. De grondwet garandeert de vrijheid van godsdienst. Evenwel kondigde de Tsjetsjeense raad van moefiti's¹³⁹ in 2005 een fatwa¹⁴⁰ af tegen het wahabisme. Verschillende politici, onder wie Kadyrov (toen nog premier) betuigden hun steun aan het initiatief.¹⁴¹

President Kadyrov propageert openlijk het soefisme en gebruikt religieuze soefi tradities om de Tsjetsjeense identiteit te benadrukken en zijn eigen positie als

¹³⁷ RWB, *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹³⁸ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), The New York Times, *A Fearless Activist in a Land of Thugs* (18 juli 2009) en Volkskrant, *Kritiek is dodelijk in Tsjetsjenië* (23 september 2009).

¹³⁹ Een moefiti is een hoge wetgeleerde in de islamitische wetgeving. Hij heeft het gezag om juridische uitspraken te doen in de vorm van fatwa's. Moefiti's vormen een belangrijke link tussen de theorie en de praktijk van de wetgeving. Een moefiti is echter geen rechter, omdat fatwa's in principe niet bindend zijn (www.nl.wikipedia.org/Moefiti, 7 december 2009) en (www.encyclo.nl/begrip/Moefiti, 19 januari 2010).

¹⁴⁰ Een fatwa is geen doodsoordeel, maar een religieuze opinie van een geleerde op basis van de Koran (Openbaringen van God aan Mohammed) en de Sunnah (relaas van het leven en de uitspraken van Mohammed) in antwoord op een gestelde vraag door wie dan ook (Moslim of niet-Moslim) over elk denkbaar onderwerp (theologie, politiek, hygiëne, relaties, etc.) (www.users.telenet.be/fatwa, 7 december 2009).

¹⁴¹ IslamOnline.net, *Chechnya: History, Resistance, and the Future* (27 april 2009), Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010). Zie ook § 2.1.5 'Godsdienst' (Land en volk).

politiek en spiritueel leider te versterken. Hiermee is het soefisme, dat al twee eeuwen de dominante godsdienstige richting in Tsjetsjenië is, tot een politiek instrument verworden. Volgens analisten heeft Kadyrov's openlijke beleving van het soefisme daarnaast nog een ander doel, namelijk de strijd aangaan met de radicale islam, die geassocieerd wordt met de rebellen.¹⁴²

Er is weinig informatie voorhanden over de mate waarin godsdiensten anders dan het soefisme in Tsjetsjenië uitgeoefend kunnen worden. Er bevindt zich een orthodoxe kerk in Grozny, die door een kleine minderheid wordt bezocht. Voor zover bekend ondervinden orthodoxe christenen geen noemenswaardige problemen met het belijden van hun geloof in Tsjetsjenië.

3.4.4 Bewegingsvrijheid

Sinds juni 2004 is de treinverbinding tussen Moskou en Grozny hervat. Op 5 oktober 2006 werd de gerenoveerde luchthaven Severny van Grozny geopend, waar vandaan reguliere passagiersvluchten naar Moskou plaatsvinden.¹⁴³ Met het opheffen van de CTO-status in het voorjaar van 2009 werd ook de weg geopend voor een internationaal vliegveld bij Grozny. Op 16 november 2009 vertrok met instemming van de federale autoriteiten voor het eerst in 15 jaar een internationale vlucht vanuit Grozny (een Boeing 757 met 200 pelgrims aan boord) naar Saoedi-Arabië.¹⁴⁴

3.4.4.1 Identiteitsdocumenten en legitimatieplicht

Evenals in de overige delen van de Russische Federatie bestaat in Tsjetsjenië een legitimatieplicht voor iedereen vanaf 14 jaar. Men dient te allen tijde een geldig legitimatiebewijs te kunnen tonen. Het niet in het bezit hebben ervan is een bestuursrechtelijke overtreding en kan worden bestraft met een geldboete. Documenten om de identiteit vast te kunnen stellen zijn: een internationaal paspoort, een binnenlands paspoort, een militaire kaart (alleen van toepassing voor hen die in het leger dienen of hebben gediend),¹⁴⁵ een rijbewijs en elk ander door

¹⁴² Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), IslamOnline.net, *Chechnya: History, Resistance, and the Future* (27 april 2009) en Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁴³ BBC News, *Russia restores Chechnya air link* (8 januari 2007) en US Department of State, *2008 Human Rights Report: Russia* (25 februari 2009).

¹⁴⁴ Russia Today, *First international flight hits Chechen skies* (16 november 2009) en BBC News, *Historic flight leaves Chechnya* (16 november 2009).

¹⁴⁵ Zie ook § 3.5.4.2 'Militaire documenten' (Dienstplichtigen).

officiële instanties verstrekt document, waar zowel een foto als de naam van de houder op vermeld staan (bijvoorbeeld een werkpas of een schoolpas).¹⁴⁶

3.4.4.2 Paspoort

Een binnenlands paspoort is geen reisdocument, maar dient louter als legitimatiebewijs. Er bestaan drie categorieën paspoorten: het eerste paspoort is geldig tot het 20ste jaar, het tweede paspoort is geldig vanaf 20 jaar tot en met 44 jaar en het derde paspoort blijft vanaf 45 jaar de rest van het leven geldig.¹⁴⁷ In het binnenlandse paspoort staan voornaam, achternaam, geslacht, de burgerlijke staat, geboortedatum en geboorteplaats vermeld. Tevens vermeldt het paspoort of de houder over een woonplaatsregistratie beschikt,¹⁴⁸ of de houder de dienstplicht heeft vervuld en of er een internationaal paspoort is verstrekt. Ook bevat het paspoort een foto van de houder. Op vrijwillige basis kan informatie over de bloedgroep en resusfactor van de houder in het document worden opgenomen.

Kinderen jonger dan 14 jaar staan bijgeschreven in het binnenlandse paspoort van (één van) de ouders. Vanaf 14 jaar kunnen minderjarigen met toestemming van ouders of voogd een binnenlands paspoort zelfstandig aanvragen. Binnenlandse paspoorten worden afgegeven door het ministerie van Binnenlandse Zaken.¹⁴⁹ Het is in de Russische Federatie in de praktijk onmogelijk normaal deel te nemen aan de maatschappij zonder een geldig legitimatiebewijs.¹⁵⁰

Aanvragen voor een internationaal paspoort worden in Tsjetsjenië in ontvangst genomen, waarna de behandeling ervan op centraal niveau wordt afgehandeld. Voor minderjarigen kan dit reisdocument vanaf de geboorte door ouders of voogd

¹⁴⁶ UNHCR Moscow, *Background Note On the Replacement of USSR passports In the Russian Federation* (januari 2004).

¹⁴⁷ Indien persoonlijke wijzigingen daartoe aanleiding geven, kan buiten de genoemde leeftijdsgrenzen het paspoort vernieuwd worden. Hierbij kan gedacht worden aan onder andere naams- of geslachtswijzigingen van de houder.

¹⁴⁸ In het binnenlands paspoort wordt zowel de permanente als de tijdelijke woonplaatsregistratie opgenomen.

¹⁴⁹ Het is niet mogelijk een binnenlands paspoort in het buitenland aan te vragen. UNHCR Moscow, *Background Note On the Replacement of USSR passports In the Russian Federation* (januari 2004).

¹⁵⁰ In de woorden van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens: “*The Court finds it established that in their everyday life Russian citizens have to prove their identity unusually often, even when performing such mundane tasks as exchanging currency or buying train tickets. The internal passport is also required for more crucial needs, for example, finding employment or receiving medical care*”: EHRM, uitspraak in de zaak van *Smirnova tegen Rusland*, 24 juli 2003, *Guidelines on the Treatment of Chechen Internally Displaced Persons (IDPs), Asylum Seekers & Refugees in Europe*, PP2/05/2005/Ext/CR (juni 2005).

worden aangevraagd. De federale veiligheidsdienst FSB beoordeelt en registreert de afgifte van internationale paspoorten in de Russische Federatie.¹⁵¹

Op basis van de Politiewet mag een agent een burger alleen om identiteitsdocumenten vragen, indien er een gegronde verdenking bestaat dat de persoon in kwestie een overtreding of misdrijf heeft begaan. Fouilleren en het doorzoeken van bagage is alleen toegestaan indien er gerede verdenking bestaat dat de betrokken persoon wapens, explosieven of drugs bij zich heeft.¹⁵²

3.4.4.3 *Oude Sovjet paspoorten*

In juli 1997 besloot de Russische regering alle nog in omloop zijnde Sovjet binnenlandse paspoorten vóór 1 januari 2004 te vervangen door nieuwe Russische binnenlandse paspoorten. Inmiddels zijn nagenoeg alle binnenlandse paspoorten omgewisseld.¹⁵³ Volgens de federale migratiedienst kunnen in Rusland woonachtige personen die door wat voor omstandigheden dan ook toch nog over een oud Sovjet paspoort beschikken, dit omruilen voor een nieuw paspoort.

3.4.4.4 *Registratieplicht ('propiska')*

Op grond van de federale Wet op de Bewegingsvrijheid van 1993 kent de Russische Federatie een registratieplicht voor alle personen die zich in het land bevinden. In de volksmond wordt, met betrekking tot deze plicht, nog steeds het oude Sovjetbegrip '*propiska*' gebruikt. Officieel is dit systeem afgeschaft, waarbij de autoriteiten toestemming moesten geven voor tijdelijk of permanent verblijf. In het huidige systeem rust alleen een informatieplicht op de burger zijn woonadres door te geven aan de lokale autoriteiten.¹⁵⁴

De Wet op de Bewegingsvrijheid kent twee soorten registratie: permanente woonregistratie en tijdelijke woonregistratie. Het hebben van permanente, maar ook tijdelijke woonregistratie is in Rusland van belang voor het kunnen uitoefenen van constitutionele burger- en sociale rechten. Alleen permanente woonregistratie

¹⁵¹ US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁵² Artikel 11 van de Politiewet van 1991.

¹⁵³ Volgens UNHCR Moscow, *Background Note On the Replacement of USSR passports In the Russian Federation*, januari 2004 werden vóór 31 december 2003 circa 99% van alle (oude) Sovjet binnenlandse paspoorten ook daadwerkelijk vervangen.

¹⁵⁴ In het nieuwe systeem wordt de woonplaats aangegeven bij het paspoortbureau van de plaatselijke politie. Hierna wordt de woonregistratie vermeld in het identiteitsdocument. FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

geeft volledige rechten op onder andere sociale zekerheid en onderwijs. Speciale toelagen of voordelen die uit het lokale budget worden gefinancierd, zijn over het algemeen voorbehouden aan inwoners met een permanente woonregistratie. Permanente registratie geschiedt door middel van een stempel in het binnenlandse paspoort. In geval van verhuizing naar een andere permanente woonplaats binnen de Russische Federatie wordt een nieuw stempel in hetzelfde paspoort geplaatst.¹⁵⁵

Tijdelijke registratie wordt verleend in de vorm van een inlegformulier bij het binnenlandse paspoort. Personen met een tijdelijke registratie komen in de plaats van hun verblijf alleen in aanmerking voor bepaalde uitkeringen of steun, zoals kinderbijslag, bijstand of een gratis ziektekostenverzekering, indien zij over een tijdelijke verblijfsregistratie van minimaal zes maanden beschikken.¹⁵⁶

Een voorkomend probleem is dat verhuurders in de private sector soms weigeren een verklaring in de vorm van een huurovereenkomst af te geven om zo bepaalde belastingvoordelen te genieten. Zonder een dergelijke verklaring is het niet mogelijk een woonregistratie te verkrijgen. Dit probleem geldt voor alle Russen. Als Noord-Kaukasiërs in de grote steden van de Russische Federatie moeilijk huisvesting kunnen vinden, heeft dat veelal te maken met sterk gestegen (huur)prijzen van onroerend goed (waar ook etnische Russen mee kampen) en niet zozeer met hun woonregistratie. Gratis juridische bijstand door diverse juridische centra bij het verkrijgen van woonregistratie is mogelijk.¹⁵⁷

Corruptie komt geregeld voor bij het verkrijgen van woonregistratie. Zo kan bij het administreren van woonregistratie in de praktijk discriminatoir onderscheid gemaakt worden tussen (etnische) Russen en etnische minderheden om steekpenningen los te krijgen. Bij het vinden van woonruimte spelen vooroordelen die huiseigenaren kunnen hebben tegenover personen met een niet-Slavisch uiterlijk, onder wie Noord-Kaukasiërs, mogelijk een rol. Het blijft voor hen soms moeilijk een woning en ook een baan te vinden. Weliswaar kan men 90 dagen registratievrij in de Russische Federatie verblijven, maar vervolgens kan men geen aanspraak maken op allerlei belangrijke voorzieningen. Velen houden hun identiteit dan ook verborgen uit angst voor problemen. Exacte gegevens hierover zijn echter niet beschikbaar.¹⁵⁸

¹⁵⁵ UNHCR, *Background Note On the Replacement of USSR passports In the Russian Federation* (januari 2004).

¹⁵⁶ Ziekenhuizen in de Russische Federatie verstrekken aan iedereen, ongeacht hun vorm van registratie, noodhulp.

¹⁵⁷ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

¹⁵⁸ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and*

3.4.4.5 Identiteitscontroles

Identiteitscontroles van Tsjetsjenen zijn in het algemeen minder streng dan voorheen, mede doordat de registratie van Tsjetsjenen thans beter gedocumenteerd is dan in het verleden. Dit laatste heeft vooral te maken met het feit dat het registratieproces in de Russische Federatie in algemene zin is verbeterd. Het is toegestaan 90 dagen binnen de Russische Federatie te verblijven zonder registratie. Hierdoor wordt de mobiliteit aanzienlijk bevorderd. Sinds 2007 kan een binnenlands paspoort in elke regio van de Russische Federatie worden uitgegeven. Binnen de eigen regio kan dit in tien dagen, in elke andere regio binnen twee maanden. Het verplicht afnemen van vingerafdrukken van Tsjetsjenen in de grote steden van de Russische Federatie komt nu nog alleen voor in Kazan, de hoofdstad van de autonome republiek Tatarstan.¹⁵⁹

In de regio Moskou komt het voor dat de politie personen met een Kaukasisch uiterlijk extra controleert. Iemand die niet over de juiste documenten beschikt, kan een boete krijgen of – wat minder vaak voorkomt – de gemeente worden uitgezet.¹⁶⁰

3.4.4.6 Controleposten in Tsjetsjenië

In Tsjetsjenië bevinden zich controleposten, ‘*blokposty*’ genoemd, onder andere op doorgaande wegen, toegangswegen naar steden en dorpen, op de grens met Ingoesjetië en op toegangswegen die het zuidelijke berggebied inleiden. Het precieze aantal controleposten is niet bekend. De controleposten worden bemand door Tsjetsjeense politieagenten en – in mindere mate – door Russische troepen. Officieel dient ieder passerend voertuig en iedere voetganger te worden gecontroleerd. In de verslagperiode is van de voorheen gebruikelijke praktijk van afpersing door en omkoping van de politie die de controleposten bemant, geen melding gemaakt.

Poland (10 september 2009), Reuters, *Russia's deadly blaze exposed corruption* (11 december 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁵⁹ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁶⁰ Indien de persoon in kwestie Russisch staatsburger is, kan hij de gemeente worden uitgezet. Buitenlanders zonder de juiste documenten kunnen worden uitgezet naar het land van herkomst.

Met een geldig binnenlands paspoort is de grens tussen Tsjetsjenië en andere delen van Rusland te passeren. Buitenlanders dienen speciale toestemming van de FSB te hebben om tot Tsjetsjenië te worden toegelaten. Rebellen in de zuidelijke districten blijken soms tijdelijk controleposten op te richten, waarbij zij zich voordoen als reguliere agenten. Tsjetsjenië kent alleen met Georgië een internationale grens. Door het bergachtige landschap in het zuiden is de grenscontrole in die regio niet waterdicht.

3.4.5 Rechtsgang

De grondwet van de Russische Federatie bepaalt dat de rechterlijke macht onafhankelijk is. In de praktijk heeft de uitvoerende macht echter aanzienlijke invloed op de rechterlijke macht. De (kwaliteit van de) rechtspraak staat daarnaast onder druk door een gebrek aan middelen en veel corruptie binnen het rechtssysteem. Vaak worden zaken tijdens het vooronderzoek afgehandeld. Het is mogelijk om door betaling van steekpenningen gerechtelijke vervolging af te kopen, vrijgesproken te worden of een lichtere straf te krijgen.¹⁶¹

Volgens de mensenrechtenorganisatie Memorial worden de rechtsgang en rechtsbescherming in Tsjetsjenië belemmerd door lastige procedures voor het indienen van officiële aanklachten, door de trage werking van het rechtssysteem en onderbezetting van rechtbanken.¹⁶² Tsjetsjenië was tot voor kort de enige deelrepubliek in de Russische Federatie zonder juryrechtspraak. Per 1 januari 2010 is deze vorm van rechtspraak nu ook in Tsjetsjenië ingevoerd.

Mensenrechtenschendingen in Tsjetsjenië vinden plaats in een klimaat van straffeloosheid. De Tsjetsjeense en federale autoriteiten schieten ernstig tekort in het uitvoeren van effectief strafrechtelijk onderzoek over beschuldigingen van mensenrechtenschendingen van Tsjetsjeense of federale eenheden. Slechts enkele aanklachten tegen overheidsdienaren met betrekking tot misdaden tegen Tsjetsjeense burgers belanden voor de rechter. De autoriteiten zijn vaak niet bereid aanklachten tegen Tsjetsjeense overheidsdienaren in behandeling te nemen.¹⁶³

¹⁶¹ Memorial, *The legal system in Chechnya* (augustus 2007), Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Memorial, *Operation of the courts in the Chechen Republic* (www.memo.ru, 6 oktober 2009) en Reuters, *Rights campaigners press Russian leader on corruption* (23 november 2009).

¹⁶² Memorial, *The legal system in Chechnya* (augustus 2007), Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Memorial, *Operation of the courts in the Chechen Republic* (www.memo.ru, 6 oktober 2009) en Reuters, *Rights campaigners press Russian leader on corruption* (23 november 2009).

¹⁶³ Prague Watchdog, *Corruption in Chechnya* (18 mei 2009), Memorial, *Operation of the*

Veel ingediende aanklachten hebben betrekking op verdwijningen en moorden in Tsjetsjenië. Het komt zelden voor dat daders worden opgepakt en veroordeeld. De meeste plegers van mensenrechtenschendingen zijn werkzaam binnen de veiligheidsdiensten. Uit vrees voor repercussies durven slachtoffers van mensenrechtenschendingen vaak geen aangifte te doen of naar voren te treden, wanneer zij getuigen van een misdrijf zijn geweest.¹⁶⁴

3.4.5.1 Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Veel inwoners van Rusland hebben weinig vertrouwen in hun eigen rechtssysteem en richten zich met klachten tot het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg.¹⁶⁵ De klachten hebben zowel betrekking op het excessieve geweld dat door het Russische leger in Tsjetsjenië is gebruikt, als op het vernietigen van eigendom. Sinds 2005 heeft het Hof Rusland in meer dan honderd zaken schuldig bevonden aan ernstige mensenrechtenschendingen in Tsjetsjenië, waaronder marteling, verdwijning en moord. In vrijwel alle uitspraken wees het Hof erop dat Rusland tekort was geschoten in het strafrechtelijk onderzoek naar de beschuldigingen.¹⁶⁶

De uitspraken van het Hof zijn bindend. Tot op heden heeft Rusland in veroordelingen waarin het Hof de Russische autoriteiten een schadevergoeding op

courts in the Chechen Republic (www.memo.ru, 6 oktober 2009) en The New York Times, *Investigator Says Killer of Rights Worker Identified* (25 februari 2010).

¹⁶⁴ De Pers, *Idylle is schijn in bang Gronzny* (18 augustus 2009), Volkskrant, *Kritiek is dodelijk in Tsjetsjenië* (23 september 2009), Reuters, *Russia ignoring Chechen rights rulings* (28 september 2009), Memorial, *Operation of the courts in the Chechen Republic* (www.memo.ru, 6 oktober 2009), Reuters, *Chechen leader wins lawsuit over activist murder* (6 oktober 2009), The New York Times, *Investigator Says Killer of Rights Worker Identified* (25 februari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁶⁵ Van de ruim 120.000 lopende klachten bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zijn ongeveer 33.000 afkomstig uit Rusland. Global Insight, *Russia: Russian Parliament Ratifies European Human Rights Court Reform Protocol* (18 januari 2010) en lezing '60 jaar Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens: de toekomst van Straatsburgse rechtsbescherming?' in het ministerie van Buitenlandse Zaken door mr. Egbert Myjer, rechter bij het Europees Hof (26 maart 2010).

¹⁶⁶ RIA Novosti, *Strasbourg court orders Russia to compensate Chechen family* (16 juli 2009), Reuters, *Russia ignoring Chechen rights rulings* (28 september 2009), HRW, *Russia: Complying With European Court Key to Halting Abuse* (29 september 2009), Radio Free Europe, *Russia Seen As Snubbing European Rights Court On Chechnya* (30 september 2009), Memorial, *Operation of the courts in the Chechen Republic* (www.memo.ru, 6 oktober 2009), Norwegian Refugee Council, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

heeft gelegd, aan deze eis voldaan. Aan andere verplichtingen die het Hof oplegde heeft Rusland echter niet voldaan. Zo constateerde de *Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE)* in dit verband een gebrek aan wilskracht aan de zijde van de autoriteiten om een effectief onderzoek naar aanleiding van de aanklachten in te stellen. Ook blijft Rusland achter bij het implementeren van door het Hof aanbevolen maatregelen met betrekking tot het aanpassen van de wetgeving inzake het uitvoeren van antiterroristische operaties.¹⁶⁷

Personen uit Tsjetsjenië die bij het Hof een klacht tegen Rusland hebben ingediend, kunnen door de autoriteiten onder druk worden gezet om hun klacht in te trekken. Zo zijn er verschillende gevallen bekend van intimidatie, bedreiging, mishandeling, ontvoering en moord. Familieleden kunnen hier eveneens mee te maken krijgen. Ook advocaten en ngo's die indieners van een klacht bijstaan, kunnen vanwege hun werkzaamheden problemen ondervinden. Er zijn gevallen bekend, waarbij zij door de autoriteiten zijn lastiggevallen door middel van fictieve criminele aanklachten of langdurige belastinginspecties. PACE constateerde dat de Russische autoriteiten wederom onvoldoende effectief onderzoek naar aanklachten van slachtoffers van bovengenoemde problemen hebben ingesteld.¹⁶⁸

Het Russische Parlement (Doema) heeft op 15 januari 2010 het protocol 14 bij het Europees Verdrag ter Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM) inzake hervorming van het Europees Hof geratificeerd.¹⁶⁹ Vervolgens is het protocol op

¹⁶⁷ RIA Novosti, *Strasbourg court orders Russia to compensate Chechen family* (16 juli 2009), AFP, *La Russie condamnée à verser 85.000 euros à deux familles tchétchènes* (24 september 2009), Reuters, *Russia ignoring Chechen rights rulings* (28 september 2009), PACE, *Situation in the North Caucasian Region: security and human rights* (29 september 2009), HRW, *Russia: Complying With European Court Key to Halting Abuse* (29 september 2009), Radio Free Europe, *Russia Seen As Snubbing European Rights Court On Chechnya* (30 september 2009) en Memorial, *Operation of the courts in the Chechen Republic* (www.memo.ru, 6 oktober 2009).

¹⁶⁸ RIA Novosti, *Strasbourg court orders Russia to compensate Chechen family* (16 juli 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009), Reuters, *Russia ignoring Chechen rights rulings* (28 september 2009), HRW, *Russia: Complying With European Court Key to Halting Abuse* (29 september 2009) en Radio Free Europe, *Russia Seen As Snubbing European Rights Court On Chechnya* (30 september 2009), PACE, *Situation in the North Caucasian Region: security and human rights* (29 september 2009) en Memorial, *Operation of the courts in the Chechen Republic* (www.memo.ru, 6 oktober 2009).

¹⁶⁹ Het protocol beoogt de efficiëntie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te verhogen door middel van procedurele maatregelen, zoals een verbeterd filtermechanisme en een vereenvoudigde afhandeling van repetitieve zaken. AP, *Russia OKs reform of European human rights court* (15 januari 2010), The New York Times, *Russian Attitudes Thaw on Rights Court* (15 januari 2010), HRW, *Russia: Ratification of Protocol Promotes Justice* (15 januari 2010) en Global Insight, *Russia: Russian Parliament Ratifies European Human*

18 februari 2010 tijdens een ministeriële conferentie over de toekomst van het Europees Hof in Interlaken (Zwitserland) officieel in werking getreden.¹⁷⁰ Het protocol stelt het Comité van Ministers van de Raad van Europa in staat een lidstaat voor het Europees Hof te dagen voor het niet nakomen van verplichtingen die voortvloeien uit uitspraken door het Hof.¹⁷¹

3.4.6 Arrestaties en detenties

In Tsjetsjenië is sprake van willekeurige arrestaties, buitengerechtelijke detenties en illegale detentiecentra. Veelal hebben gedetineerden geen toegang tot rechtsbijstand of een advocaat van hun keuze. Het komt voor dat veiligheidstroepen mannen en jongens als (potentiële) rebellen beschouwen en hen om die reden arresteren, vaak zonder een legale aanleiding. Vrouwen lopen eveneens het risico gearresteerd te worden op verdenking van samenwerking met rebellen.¹⁷²

3.4.6.1 Situatie in gevangenissen

Sinds in 2008 de wet op de publieke controle op het gevangeniswezen is aangenomen, kunnen speciaal hiertoe opgerichte commissies gevangenissen bezoeken. Implementatie van de wet komt langzaam op gang. In verschillende deelrepublieken in de Noordelijke Kaukasus, inclusief Tsjetsjenië, zijn commissies actief, maar zij kunnen nog niet effectief opereren waardoor informatie over de situatie in gevangenissen moeilijk is te verkrijgen. Volgens onbevestigde berichtgeving zouden de omstandigheden er echter slecht zijn. Bovendien blijven hardnekkige geruchten bestaan over geheime detentiecentra en blijft het voor verwanten van gearresteerden zeer moeilijk te achterhalen waar gearresteerden worden vastgehouden.¹⁷³

Rights Court Reform Protocol (18 januari 2010).

¹⁷⁰ De conferentie is georganiseerd door Zwitserland, die het Comité van Ministers (het uitvoerende orgaan van de Raad van Europa) op dat moment voorziet. DePers.nl, *Rusland ratificeert hervorming Europees Hof* (18 februari 2010).

¹⁷¹ Council of Europe, *Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention* (www.conventions.coe.int, 15 februari 2010).

¹⁷² IHF, *Amnestied people as targets for persecution in Chechnya* (16 mei 2007), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁷³ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

3.4.7 Mishandeling, foltering en marteling

Volgens diverse bronnen passen zowel Tsjetsjeense politie- en veiligheidsdiensten als personeel van federale eenheden mishandeling, foltering en marteling van gedetineerden toe om hen tot een bekentenis te dwingen. De geweldsmiddelen die het personeel hierbij onder andere gebruikt zijn schoppen en slaan (al dan niet met stokken), vaak terwijl het slachtoffer vastgebonden is, het toepassen van elektrische schokken of het toebrengen van brandwonden (bijvoorbeeld met sigaretten), verstikking met een plastic zak of een gasmasker, ophanging aan handen en/of voeten en dreiging met executie.¹⁷⁴

Verkrachting van zowel mannelijke als vrouwelijke gedetineerden komt voor in Tsjetsjenië. Het taboe hierop is groot, waardoor de slachtoffers er zelden over durven te praten. De hele familie zou namelijk onteerd zijn, indien de verkrachting bekend zou worden. Er is melding gemaakt van gevallen, waarbij verkrachte vrouwen zijn beschimpt en verstoten door familie, burens of dorpsgenoten. Indien een man te boek staat als slachtoffer van verkrachting, staat hem geen andere weg open dan wraak te nemen om zijn eer te herstellen.¹⁷⁵

3.4.8 Ontvoeringen, verdwijningen en buitengerechtelijke executies

Ontvoeringen en verdwijningen vormen nog steeds een ernstig probleem in de Noordelijke Kaukasus. De FSB, de Russische federale troepen en de Tsjetsjeense politie- en veiligheidsdiensten, waaronder de *Kadyrovtsy*, zouden zich hieraan schuldig maken. Vooral personen die verdacht worden van terrorisme, deelname aan rebellengroepen of kritiek op het overheidsbeleid, lopen het risico te worden ontvoerd en/of te verdwijnen. Ook familieleden van verdachte personen lopen dit risico.¹⁷⁶ Naast gedocumenteerde incidenten van publiekelijke executies, dreigt

¹⁷⁴ HRW, *World Report 2009, Russia* (januari 2009), Volkskrant, *Tsjetsjeense president deed zelf mee aan martelen opposanten* (13 februari 2009), Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁷⁵ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁷⁶ Memorial, *Kidnappings in North Caucasus Go Unsolved and Unpunished* (29 mei 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), De Pers, *Idylle*

vooral het risico van een zogenaamde huisverbranding als vergelding voor het niet willen aangeven of bekendmaken van de verblijfplaats van verdachte familieleden.¹⁷⁷ Exacte, betrouwbare gegevens over het aantal ontvoeringen en verdwijningen zijn niet beschikbaar, mogelijk mede door het feit dat de bevolking uit angst niet altijd bereid is de autoriteiten hierover in te lichten. Naar verluidt zou het om enkele tientallen per jaar gaan.¹⁷⁸

Soms kunnen de achtergebleven familieleden of kennissen na enige tijd – en vaak na betaling van steekpenningen – achterhalen waar de ontvoerden worden vastgehouden. Het zoeken naar vermisten is echter niet zonder gevaar. Families die proberen achter het lot van hun familieleden te komen, kunnen te maken krijgen met doodsb bedreigingen of zelf het slachtoffer worden van verdwijning. Het komt voor dat arrestanten na enige tijd met zichtbare sporen van marteling terugkeren, of dat lichamen van ontvoerden – vaak met sporen van marteling – worden gevonden. In de meerderheid van de gevallen van ontvoering wordt echter niets meer van de personen in kwestie vernomen en blijft hun lot onbekend.¹⁷⁹

In Ingoesjetië, Dagestan en Noord-Ossetië vinden eveneens ontvoeringen en verdwijningen plaats. Met de gestegen onlusten zijn ook meldingen van buitengerechterlijke executies toegenomen. Naar verluidt zouden lokale en federale troepen tijdens speciale operaties (vermeende) verdachten van terroristische activiteiten buitengerechterlijk hebben geëxecuteerd. Verdachten zouden door middel van een schijnproces achteraf schuldig zijn bevonden aan terroristische

is schijn in bang Grozny (18 augustus 2009), AP, *Abductions on rise in Russia's North Caucasus* (2 september 2009), Novye Izvestia, *Chechnya: nobody is looking for the missing persons* (9 september 2009), Reformatorisch Dagblad, *Tsjetsjeense activist in Moskou ontvoerd* (6 november 2009), HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁷⁷ HRW, *Russia: Halt Punitive Attacks in Chechnya* (14 juli 2009), AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), HRW, *“What Your Children Do Will Touch Upon You” – Punitive House-Burning in Chechnya* (juli 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

¹⁷⁸ RWB, *Russian Caucasus media iron curtain* (juni 2009), AP, *Abductions on rise in Russia's North Caucasus* (2 september 2009), Novye Izvestia, *Chechnya: nobody is looking for the missing persons* (9 september 2009), AFP, *Conseil de l'Europe: “climat de peur” en Tchétchénie, déclare Hammarberg* (10 september 2009), Norwegian Refugee Council, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009), Volkskrant, *Geweld en gierende corruptie; reportage Tsjetsjenië* (12 december 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁷⁹ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), De Pers, *Idylle is schijn in bang Grozny* (18 augustus 2009), AP, *Abductions on rise in Russia's North Caucasus* (2 september 2009), Novye Izvestia, *Chechnya: nobody is looking for the missing persons* (9 september 2009), HRW, *World Report, Russia* (januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

activiteiten.¹⁸⁰

3.4.9 Doodstraf

Rusland heeft als enige lid van de Raad van Europa de doodstraf *de jure* niet afgeschaft. Sinds 1996 bestaat er echter een moratorium op de doodstraf en zijn geen doodvonnissen meer ten uitvoer gelegd. In december 2006 verlengde de Doema het moratorium tot 2010. In november 2009 bevestigde het Constitutioneel Hof in Rusland het moratorium op de doodstraf, waarmee dit thans voor onbepaalde tijd is vastgesteld.¹⁸¹

3.5 Specifieke groepen

De federale grondwet voorziet in gelijke rechten voor alle burgers, ongeacht ras, geslacht, taal en sociale status. In de praktijk worden deze rechten niet altijd door de autoriteiten gewaarborgd.¹⁸² Hieronder wordt nader ingegaan op de positie van vrouwen, homoseksuelen, minderjarigen, dienstplichtigen en etnische minderheden.

3.5.1 Vrouwen

Volgens artikel 16 van de Tsjetsjeense grondwet genieten vrouwen dezelfde rechten als mannen, maar in de praktijk ligt dit anders.¹⁸³ In deze paragraaf wordt

¹⁸⁰ AI, *Rule without law: Human Rights violations in the North Caucasus* (juli 2009), Radio Free Europe, *Daghestanis protest abductions of young muslim men* (26 augustus 2009), AP, *Abductions on rise in Russia's North Caucasus* (2 september 2009) en HRW, *World Report 2010, Russia* (januari 2010).

¹⁸¹ Trouw, *Rusland schaft doodstraf niet af* (23 juni 2005), Propekt, *Mensenrechten geen prioriteit voor Russen* (www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa, 2 september 2009), Reuters, *Russian court ponders whether to resume executions* (9 november 2009), Reformatorisch Dagblad, *Russisch hof buigt zich over doodstraf* (10 november 2009), De Pers, *Het Constitutioneel Gerechtshof in Moskou heeft donderdag bepaald dat de doodstraf ook na 1 januari niet kan worden voltrokken. Dan loopt een moratorium op de toepassing van doodstraf af* (19 november 2009) en PACE, *President reacts to Russian Constitutional Court decision on death penalty* (19 november 2009).

¹⁸² Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁸³ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009), Volkskrant, *Oude tradities herleven in Tsjetsjenië; Vrouwen*

nader ingegaan op de maatschappelijke positie van vrouwen en op de gevolgen van geweld tegen vrouwen.

3.5.1.1 *Maatschappelijke positie*

Jaren van oorlog en conflict hebben grote gevolgen gehad voor de sociale structuren van de Tsjetsjeense samenleving. Veel vrouwen verloren hun mannelijke familieleden door de oorlog, hetgeen hun positie in de maatschappij kwetsbaar heeft gemaakt. Niettemin had de oorlog ook een emanciperend effect, omdat vrouwen de posities van niet langer aanwezige mannen moesten opvullen.¹⁸⁴

Onder Kadyrov worden vrouwen echter teruggedrongen in meer traditionele patronen. Vrouwen in de Noordelijke Kaukasus hebben volgens traditionele gebruiken de toestemming van hun vader, broer of echtgenoot nodig om beslissingen met betrekking tot huwelijk, opleiding, werk, woonplaats en scheiding te nemen. Vrouwen zonder de bescherming en steun van mannelijke familieleden worden tot de laagste sociale klasse in de maatschappij gerekend. Veel vrouwen en meisjes worden op zeer jonge leeftijd uitgehuwelijkt.¹⁸⁵

Een gescheiden vrouw bevindt zich in een extra kwetsbare positie in Tsjetsjenië. Zij heeft de eer van de familie geschonden en wordt onder druk gezet om opnieuw te trouwen. Deze praktijk leidt er soms toe dat vrouwen worden gedwongen tot een huwelijk met een reeds getrouwde man. Polygamie komt geregeld voor en ook president Kadyrov heeft zich herhaaldelijk hiervoor uitgesproken.¹⁸⁶

Vrouwen spelen op politiek gebied nauwelijks een rol in Tsjetsjenië. In enkele gevallen zijn vrouwen werkzaam als ambtenaar en in sommige gevallen bekleden zij prominente posities op gemeentelijk niveau, maar de politieke macht op landelijk niveau berust volledig bij mannen. Het is moeilijk voor vrouwen hogerop te klimmen vanwege discriminerende praktijken op het gebied van aanstellingen

leven na de oorlogen tussen heel verschillende werelden (7 januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁸⁴ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en Volkskrant, *Oude tradities herleven in Tsjetsjenië; Vrouwen leven na de oorlogen tussen heel verschillende werelden* (7 januari 2010).

¹⁸⁵ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en Volkskrant, *Oude tradities herleven in Tsjetsjenië; Vrouwen leven na de oorlogen tussen heel verschillende werelden* (7 januari 2010).

¹⁸⁶ NRC Handelsblad, *President Tsjetsjenië bepleit polygamie* (8 april 2009), Elsevier, *Meedogenloze zetbaas* (20 juni 2009), Reuters, *Muslim revival brings polygamy to Chechnya* (16 december 2009) en Volkskrant, *Oude tradities herleven in Tsjetsjenië; Vrouwen leven na de oorlogen tussen heel verschillende werelden* (7 januari 2010).

en promoties. Hun rol wordt traditioneel gezien als die van moeder en echtgenote. Daarentegen hebben sommige vrouwen wel belangrijke posities ingenomen binnen maatschappelijke organisaties, zoals mensenrechten- en ontwikkelingsorganisaties.¹⁸⁷

3.5.1.2 Geweld tegen vrouwen

Geweld tegen vrouwen manifesteert zich in verschillende vormen in de Noordelijke Kaukasus. Vrouwen lopen het risico slachtoffer te worden van gedwongen huwelijken, polygamie, huiselijk geweld en seksueel geweld.¹⁸⁸ Tevens komt eerwraak voor in Tsjetsjenië. Gedwongen huwelijken gaan vaak samen met het ontvoeren van jonge vrouwen en meisjes. Hierbij wordt teruggegrepen op een oude traditie, waarbij een vrouw na een ontvoering dient te trouwen met haar ontvoerder. Tsjetsjeense moefiti's hebben aangekondigd dat het ontvoeren van vrouwen en meisjes met als doel met hen te trouwen wordt aangemerkt als een crimineel vergrijp en in het vervolg bestraft zal worden met een geldboete.¹⁸⁹ Het is niet bekend of en in hoeverre deze aankondiging ook daadwerkelijk tot bestraffing van ontvoerders van bruiden in Tsjetsjenië heeft geleid.

Huiselijk geweld is zowel in de Noordelijke Kaukasus als in geheel Rusland een probleem. Er is geen wetgeving ten aanzien van huiselijk geweld en de Russische autoriteiten hebben ook geen maatregelen getroffen om het tegen te gaan. De autoriteiten beschouwen huiselijk geweld als een privézaak. In de Russische Federatie zouden zich ongeveer 600 door de overheid gesteunde opvangcentra bevinden. Hoeveel zich hiervan op slachtoffers van huiselijk geweld richten, is onbekend. Naar verluidt zijn er circa 20 voornamelijk door ngo's opgerichte opvangcentra mede gericht op slachtoffers van huiselijk geweld.¹⁹⁰ Over opvangmogelijkheden voor slachtoffers van huiselijk geweld in Tsjetsjenië zijn

¹⁸⁷ Volkskrant, *Oude tradities herleven in Tsjetsjenië; Vrouwen leven na de oorlogen tussen heel verschillende werelden* (7 januari 2010).

¹⁸⁸ United Nations Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk, *Integration of the human rights of women and a gender perspective: violence against women*, Mission to the Russian Federation (26 januari 2006), Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁸⁹ Prague Watchdog, *In Chechnya, attempts to eradicate bride abduction* (16 november 2007) en Volkskrant, *Oude tradities herleven in Tsjetsjenië; Vrouwen leven na de oorlogen tussen heel verschillende werelden* (7 januari 2010).

¹⁹⁰ AI, *Human Rights in Russian Federation* (www.amnesty.org/en/region/russia/report-2009, 12 februari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

geen gegevens bekend.

In Tsjetsjenië rust een groot stigma op verkrachting. Naast traumatische en psychologische problemen kunnen slachtoffers van seksueel geweld te maken krijgen met problemen binnen de familie. Schaamte, stigma, angst voor mogelijke repercussies binnen de familie en onvoldoende vertrouwen in de autoriteiten zorgen er tevens voor dat veel gevallen van seksueel geweld niet worden gerapporteerd. Voorts bestaan er risico's voor vrouwen van wie de reputatie in twijfel wordt getrokken. Eind 2008 / begin 2009 werd in een kort tijdbestek een aantal jonge vrouwen vermoord op straat gevonden. Volgens Kadyrov hadden deze vrouwen het aan zichzelf te wijten vanwege onzedelijk gedrag. Een gedegen onderzoek naar de zaak is achterwege gebleven. Daders van geweld tegen vrouwen worden zelden vervolgd en/of bestraft.¹⁹¹

3.5.2 Homoseksuelen

Homoseksualiteit is in de Russische Federatie niet strafbaar. In de praktijk kunnen homoseksuelen te maken krijgen met vooroordelen, intolerantie, discriminatie en geweld. Er zijn organisaties die opkomen voor de rechten van homoseksuelen, maar zij leiden een haast ondergronds bestaan. Tot nu toe is de homo-organisatie *Coming Out* in Sint-Petersburg als enige organisatie officieel door de Russische autoriteiten geregistreerd. Uit onderzoek is gebleken dat 84% van de Russische bevolking homoseksualiteit 'moreel onaanvaardbaar' vindt.¹⁹²

Binnen de traditionele Tsjetsjeense samenleving is homoseksualiteit niet openlijk bespreekbaar. Specifieke informatie over homoseksualiteit in Tsjetsjenië en de overige deelrepublieken in de Noordelijke Kaukasus is niet beschikbaar. Van geweld tegen homoseksuelen of van verstoting door familie of gemeenschap zijn geen concrete gevallen bekend. Er zijn geen nadere gegevens beschikbaar over de mate waarin de lokale overheid bescherming biedt aan homoseksuelen in Tsjetsjenië.

¹⁹¹ Diplomatic Courier, *International Women's Day in Focus: Chechnya* (8 maart 2009), Volkskrant, *Oude tradities herleven in Tsjetsjenië; Vrouwen leven na de oorlogen tussen heel verschillende werelden* (7 januari 2010). en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁹² Russian LGBT Network, *Important victory for the russian LGBT activists* (16 februari 2009), RNW, *Russische homo's leiden dubbelleven* (16 mei 2009), Brabosh.com, *Russische politie slaat homoseksueel protest in Moskou met geweld uit elkaar* (18 mei 2009), BBC News, *TV case tests Russian gay rights* (13 augustus 2009), Reuters, *Moscow mayor vows to block "satanic" gay parade* (25 januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

3.5.3 Minderjarigen

De minderjarigheid in Tsjetsjenië eindigt volgens de Russische grondwet op 18-jarige leeftijd. Men bereikt dan de burgerlijke meerderjarigheid en is handelingsbekwaam. De leerplicht in Rusland duurt negen jaar: vier jaar lager onderwijs (leeftijd 7 tot 11 jaar) en vijf jaar van de eerste fase van het voortgezet onderwijs (leeftijd 11 tot 16 jaar).¹⁹³

Ongeveer de helft van de bevolking van Tsjetsjenië is jonger dan 18 jaar. Deze jongeren brachten een groot deel van hun leven in oorlogstijd door. Veel kinderen verloren door de oorlog (één van) hun ouders. Uit studies van UNICEF is naar voren gekomen dat per district tussen de 20% en 30% van de kinderen tussen 9 en 18 jaar oud symptomen van een posttraumatische stressstoornis vertonen als gevolg van onder andere langdurige bombardementen, het waarnemen van moord op familieleden of andere vormen van ernstig geweld. Met behulp van UNICEF zijn 19 psychosociale hulpcentra voor kinderen actief.¹⁹⁴

In Tsjetsjenië zijn de familiebanden traditioneel sterk, zodat op het moment dat een kind alleen komt te staan, in veel gevallen de familie (*extended family*) of vrienden van de familie de zorg voor het kind op zich zullen nemen. Volgens traditie is het de plicht van familieleden de verzorging van kinderen die geen zorg van hun ouders kunnen krijgen, over te nemen. Als gevolg van de twee conflicten zijn deze traditionele banden wel enigszins verstoord. Niettemin gebruikte Kadyrov deze redenering als legitimatie om in 2007 alle door de staat geleide kindertehuizen te sluiten. De meeste kinderen uit de tehuizen zijn ondergebracht bij familie of pleeggezinnen. Pleeggezinnen die kinderen opnemen, ontvangen hiervoor financiële compensatie.¹⁹⁵

Enkele tehuizen konden blijven voortbestaan, maar werden omgedoopt tot een 'sociaal centrum'. Een dergelijk centrum beoogt ondersteuning van weeskinderen en kinderen uit kansarme gezinnen, voor wie het een soort tweede thuis vormt. Naar verluidt zijn er in Tsjetsjenië negen sociale centra, waaronder twee revalidatiecentra voor minderjarigen en één centrum voor kinderen met een handicap. Sociale centra bevinden zich in Grozny, Gudermes en Shali. Voor zover bekend bestaat er in de opvang van kinderen van verschillende etnische afkomst

¹⁹³ NUFFIC, *Waardering van Buitenlandse getuigschriften in Nederland / Landenmodule Russische Federatie* (december 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

¹⁹⁴ Central Asia-Caucasus Analyst, *Effect of the Russian war on Chechen children: extremism in the young generations?* (8 maart 2006) en UNICEF, *Baseline study of psychosocial state of conflict-affected Children of Chechnya*, 2006.

¹⁹⁵ UNICEF Programme in the N. Caucasus: activity report no. 114; 1 Jan- 31 Mar 2007, (19 april 2007).

geen verschil in behandeling.¹⁹⁶

3.5.4 Dienstplichtigen

Op grond van de federale wet op de militaire dienstplicht en de militaire dienst zijn alle mannelijke staatsburgers van de Russische Federatie in de leeftijd tussen 18 en 27 jaar dienstplichtig. De duur van de dienstplicht is per 1 januari 2008 verlaagd van 18 naar 12 maanden. In de praktijk is het aantal personen dat daadwerkelijk zijn dienstplicht vervult klein. Ongeveer 10% van de 150.000 tot 300.000 dienstplichtigen die ieder voor- en najaar worden opgeroepen, gaat daadwerkelijk het leger in. Er zijn verschillende manieren om onder de dienstplicht uit te komen. Een groot deel van de dienstplichtigen maakt gebruik van uitstelregelingen. In de praktijk leiden deze regelingen vaak tot afstel.¹⁹⁷

De omstandigheden in het Russische leger zijn slecht. Nieuwe rekruten worden onderworpen aan vernedering en mishandeling, vaak in het kader van brute ontgroeningpraktijken, ook wel ‘*dedovsjtsjina*’ genoemd, waarbij geregeld Russische soldaten om andere reden dan gevechtshandelingen om het leven komen. Het gaat vooral om overlijden als gevolg van mishandeling en om (vermeende) zelfmoord. Volgens de *Union of the Committees of Soldiers’ Mothers* worden veel overlijdensgevallen als gevolg van mishandeling niet als zodanig geregistreerd. Dienstplichtigen in Rusland maken op grote schaal gebruik van illegale afkooppraktijken. Het is mogelijk om na betaling van steekpenningen aan vervalste medische documenten te komen, waaruit blijkt dat de dienstplichtige in aanmerking komt voor uitstel of vrijstelling van militaire dienst. In de praktijk wordt een klein aantal personen dat de dienstplicht ontduikt, bestraft: minder dan 2% van de geschatte 12.500 dienstplichtontduikers.¹⁹⁸

Afpersing van jonge soldaten komt voor. Nieuwe rekruten worden door meer ervaren soldaten gedwongen geld of sigaretten af te staan. Om aan geld te komen laten soldaten zich in sommige gevallen in met criminele praktijken. Ook zou het

¹⁹⁶ Mailbericht Ambassade Moskou (4 februari 2010).

¹⁹⁷ Prospekt, *Moeizame militaire hervormingen* (www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa/prospekt, 12 november 2009), Radio Nederland Wereldomroep, *Angst voor het Russische leger* (www.static.rnw.nl/rusland, 12 november 2009), Radio Free Europe, *Activists in St. Petersburg say men being forced into army* (22 december 2009) en War Resisters’ International, *Russia: human rights violations during recruitment* (8 januari 2010).

¹⁹⁸ Prospekt, *Moeizame militaire hervormingen* (www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa/prospekt, 12 november 2009), Radio Nederland Wereldomroep, *Angst voor het Russische leger* (www.static.rnw.nl/rusland, 12 november 2009), Radio Free Europe, *Activists in St. Petersburg say men being forced into army* (22 december 2009) en War Resisters’ International, *Russia: human rights violations during recruitment* (8 januari 2010).

voorkomen dat jonge soldaten door hun meederen tot prostitutie worden gedwongen. Hierbij moeten zij het geld afstaan aan hun commandanten. Eveneens zouden soldaten door hun meederen gebruikt worden voor werk dat geen verband houdt met hun dienstplicht, zoals het bouwen van buitenhuizen, werken op het land of in een fabriek. Tevens komt verkrachting en seksueel geweld binnen het leger voor. Het is niet bekend op welke schaal. Veel soldaten durven uit angst voor repercussies geen aangifte te doen van misstanden binnen het leger. Strafrechtelijk onderzoek naar aanleiding van aanklachten door slachtoffers blijft in veel gevallen uit of wordt op inadequate wijze verricht. Soms wordt pas onder druk van familie en media een aanklacht serieus onderzocht door de autoriteiten.¹⁹⁹

De verkorting van de dienstplicht is onderdeel van hervormingen binnen het leger. Doel van de hervormingen is om een kleiner en effectiever professioneel leger tot stand te brengen met een groter aantal contractsoldaten.²⁰⁰ In 2010 zou één derde van de nieuwe rekruten moeten bestaan uit dienstplichtigen en twee derde uit contractsoldaten. Om voldoende contractsoldaten te werven zijn verschillende bonussen ingesteld. De kans op voldoende contractanten wordt vanwege de negatieve publiciteit over de omstandigheden in het leger niet groot geacht. Volgens mensenrechtenactivisten komt het voor dat soldaten door hun officieren worden gedwongen na afloop van hun dienstplicht voor enkele jaren bij te tekenen. Naar verluidt, zouden hierbij methoden worden toegepast als uithongering, blootstelling aan extreme kou en/of opsluiting in een isolatiecel.²⁰¹

3.5.4.1 Oproepsystematiek

Tussen 1 januari en 31 maart van het jaar waarin mannen de 17-jarige leeftijd bereiken, ontvangen zij een oproep om te verschijnen voor een plaatsingscommissie. Deze commissie besluit of iemand om lichamelijke of geestelijke gezondheidsredenen niet in het register wordt opgenomen. De persoonsgegevens van dienstplichtigen worden opgenomen in militaire registers, die worden bijgehouden door militaire commissariaten. Na het bereiken van de

¹⁹⁹ Prospekt, *Moeizame militaire hervormingen* (www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa/prospekt, 12 november 2009), Radio Nederland Wereldomroep, *Angst voor het Russische leger* (www.static.rnw.nl/rusland, 12 november 2009), Radio Free Europe, *Activists in St. Petersburg say men being forced into army* (22 december 2009), War Resisters' International, *Russia: human rights violations during recruitment* (8 januari 2010) en Radio Free Europe, *Russian army officer charged for forcing soldiers to work* (20 januari 2010).

²⁰⁰ War Resisters' International, *Russia: No conscription by 2012?* (1 juli 2009).

²⁰¹ www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa/prospekt, www.mil.ru/eng, www.static.rnw.nl/rusland (12 november 2009), War Resisters' International, *Russia: human rights violations during recruitment* (8 januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

18-jarige leeftijd besluit de oproepcommissie of mannen die zijn opgenomen in het register, daadwerkelijk een oproep voor dienstplicht ontvangen. De oproepcommissie kan, op basis van een medische keuring of op andere in de wet genoemde gronden ook vrijstelling of uitstel van de dienstplicht verlenen. Tweemaal per jaar vindt een oproepcampagne voor de daadwerkelijke vervulling van de dienstplicht plaats: de voorjaarslichting (tussen 1 april en 15 juli) en de najaarslichting (tussen 1 oktober en 31 december). De dienstplichtigen vervullen hun diensplicht normaal gesproken buiten de eigen regio.²⁰²

3.5.4.2 Militaire documenten

In de Russische Federatie ontvangen militairen bij indiensttreding een militair identiteitsbewijs. Bij het afzwaaien wordt in het binnenlands paspoort vermeld dat iemand zijn militaire dienstplicht heeft vervuld. Het militaire identiteitsbewijs blijft in bezit van de dienstplichtige voor mobilisatiedoeleinden en herhalingsoefeningen. In het militaire identiteitsbewijs staan de personalia en de rang vermeld.²⁰³

3.5.4.3 Uitstel en vrijstelling

De Doema heeft in april 2006 een wetsvoorstel aangenomen om het aantal uitstelgronden te verminderen. Het betrof onder meer het afschaffen van de uitstelgronden voor plattelandsartsen en -leraren, atleten, en aanscherping van de uitstelgronden voor mannen met zwangere vrouwen of met jonge kinderen en mannen die de zorg hebben over hun ouders.²⁰⁴ In februari 2008 zijn ook de uitstelgronden voor priesters en geestelijken, meest talentvolle vertegenwoordigers van de Russische kunsten, medewerkers van de Russische belastingdienst en werknemers binnen de militaire industrie en andere organisaties met strategisch belang opgeheven. Hiermee hoopt het ministerie van Defensie meer rekruten te werven en daarmee de tekorten die ontstaan door de verlaging van de dienstplichtperiode naar 12 maanden, te compenseren.²⁰⁵

Uitstelgronden gelden thans voor personen die:

²⁰² Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en www.static.rnw.nl/rusland (12 november 2009).

²⁰³ Zie ook § 3.4.4 'Bewegingsvrijheid' (Identiteitsdocumenten en legitimatieplicht).

²⁰⁴ The New York Times, *Russia: Duma passes bill cutting military service and deferments* (22 april 2006).

²⁰⁵ The Other Russia, *Mandatory military service for young Russian clergy* (19 februari 2008) en Interfax, *St. Petersburg parliament asks Putin to prevent conscription of clergy* (5 maart 2008).

- vanwege gezondheidsproblemen of ziekte tijdelijk ongeschikt voor de militaire dienst zijn bevonden. In dit geval wordt uitstel voor maximaal één jaar verleend;
- de permanente zorg hebben over hun vader, moeder, broer, zus, grootvader, grootmoeder, stiefvader of stiefmoeder en er geen andere personen zijn die deze zorg kunnen geven;
- de voogdij hebben over een jongere broer of zus en er geen andere personen zijn die aan de verplichtingen die dit met zich meebrengt kunnen voldoen;
- hun kind opvoeden zonder moeder;
- twee of meer kinderen hebben;
- een gehandicapt kind hebben jonger dan drie jaar;
- werkzaam zijn voor diensten van het ministerie van Binnenlandse Zaken, de brandweer, het gevangeniswezen, de antidrugsbrigade of de douanediens;
- een vrouw hebben die ten minste 26 weken zwanger is én al een kind hebben;
- gekozen zijn als afgevaardigde in de Doema, de Federale assemblee van de Russische Federatie en regionale wetgevende of uitvoerende organen, voor zolang als de aanstelling duurt;
- geregistreerd staan als kandidaat voor één van de bovengenoemde instellingen;
- bij een door de staat erkende instelling middelbaar onderwijs volgen. In dit geval geldt de uitsteltermijn, totdat zij de leeftijd van 20 jaar hebben bereikt;
- studeren aan een door de staat erkend college en het middelbaar onderwijs nog niet hebben afgerond of studeren aan een door de staat erkend hoger onderwijsinstituut. Het recht op uitstel wordt in deze gevallen slechts eenmalig gegeven;
- aanvullend onderwijs volgen. Het recht op uitstel geldt dan voor maximaal één jaar;
- bij presidentieel decreet uitstel van militaire dienst hebben verkregen.

Vrijstellingsgronden van de militaire dienstplicht worden verleend aan personen die:

- vanwege gezondheidsproblemen of ziekte volledig of gedeeltelijk ongeschikt voor de militaire dienst zijn bevonden;
- alternatieve dienstplicht vervullen of reeds hebben vervuld;
- in het buitenland hun militaire dienstplicht vervullen;
- een academische titel hebben;
- familielid (kind of broer) zijn van personen die zijn omgekomen in verband met het vervullen van de dienstplicht.

Personen tegen wie een gerechtelijk vooronderzoek loopt, evenals personen die een gevangenisstraf uitzitten of een strafblad hebben, kunnen in theorie niet worden opgeroepen voor het vervullen van de militaire dienstplicht. Het komt voor dat personen die in aanmerking komen voor uitstel of vrijstelling van

dienstplicht alsnog verplicht worden hun dienstplicht te vervullen. Naar verluidt, zou het hierbij ook gaan om personen die actief zijn bij demonstraties van oppositiepartijen. Daarnaast komt het in de praktijk voor, dat van personen die op grond van de bovengenoemde regels in aanmerking zouden moeten komen voor uitstel of vrijstelling van de dienstplicht, steekpenningen worden gevraagd teneinde uitstel of vrijstelling daadwerkelijk te verlenen.²⁰⁶

3.5.4.4 *Alternatieve dienstplicht*

Iedere burger die gewetensbezwaren heeft tegen het vervullen van de militaire dienstplicht, heeft volgens de grondwet van de Russische Federatie het recht om alternatieve dienstplicht te vervullen. Op 1 januari 2004 trad deze wet in werking.²⁰⁷ Met ingang van 2008 is de duur van de alternatieve dienstplicht verkort van 42 maanden naar 21 maanden. Iedereen die in aanmerking wil komen voor alternatieve dienstplicht dient dit ten minste zes maanden voor de dienstplichtdatum kenbaar te maken bij de plaatselijke bevoegde oproepcommissie. Een verzoek om alternatieve dienstplicht moet gemotiveerd zijn. De oproepcommissie beslist over het verzoek.²⁰⁸

Alternatieve diensplicht kan geweigerd worden, indien de commissie van oordeel is dat ten aanzien van de betrokkene geen sprake is van gegronde gewetensbezwaren. Andere redenen om alternatieve dienstplicht te weigeren zijn: het niet in acht nemen van de termijn voor het indienen van het verzoek om alternatieve dienstplicht, het overleggen van valse of vervalste bewijsstukken bij het verzoek of wanneer een betrokkene tweemaal geen gehoor geeft aan de oproep om voor de oproepcommissie te verschijnen. Tegen een weigering kan beroep bij de rechter worden ingesteld. Minder dan één op de duizend dienstplichtigen maakt gebruik van de mogelijkheid om alternatieve dienstplicht aan te vragen. Tussen 2004 en 2009 hebben 4.328 jongens alternatieve dienstplicht aangevraagd, waarvan 78% werd gehonoreerd.²⁰⁹

3.5.4.5 *Dienstweigering en desertie*

Ontduiking van militaire dienstplicht voordat men in dienst is getreden, wordt

²⁰⁶ www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa/prospekt, www.mil.ru/eng en www.static.rnw.nl/rusland (12 november 2009).

²⁰⁷ Artikel 59, lid 2, van de grondwet van de Russische Federatie.

²⁰⁸ War Resisters' International, *Concluding Observations of the Human Rights Committee: Russian Federation* (29 oktober 2009).

²⁰⁹ Mailbericht ambassade Moskou (4 februari 2010).

bestraft met een geldboete of een vrijheidsontnemende maatregel²¹⁰ van maximaal twee jaar. Ontduiking van alternatieve dienstplicht wordt bestraft met een geldboete, een werkstraf van 180 tot 240 uur of detentie van drie tot zes maanden.²¹¹ Opzettelijke onttrekking aan een dienstverplichting tijdens de vervulling van de militaire dienst door simulatie van een ziekte, zelfverminking, het vervalsen van documenten of andere vormen van misleiding wordt bestraft met een detentie van maximaal zes maanden dan wel een plaatsing in een strafbataljon van maximaal één jaar.²¹²

Het op eigen initiatief verlaten van het leger of de dienstplek wordt bestraft met:

- detentie van maximaal zes maanden of een plaatsing in een strafbataljon voor een periode van maximaal één jaar, indien de ongeoorloofde afwezigheid langer dan twee maar korter dan tien dagen duurt, of een gevangenisstraf van maximaal twee jaar indien betrokkene in een strafbataljon dient;
- een plaatsing in een strafbataljon van niet langer dan twee jaar of een gevangenisstraf van maximaal drie jaar, indien de ongeoorloofde afwezigheid langer dan tien dagen maar korter dan één maand duurt;
- een gevangenisstraf van niet langer dan vijf jaar, indien de ongeoorloofde afwezigheid langer dan één maand duurt.²¹³

Desertie, gedefinieerd in de wet als het op eigen initiatief verlaten van het leger of de dienstplek met als doel het zich voorgoed aan zijn dienstverplichtingen te onttrekken, wordt bestraft met een vrijheidsontnemende maatregel van maximaal zeven jaar, dan wel een vrijheidsontnemende maatregel van minimaal drie en maximaal tien jaar in geval van desertie in groepsverband.²¹⁴ Er zijn geen gevallen bekend van onevenredige of willekeurige bestraffing of tenuitvoerlegging van de straf wegens ras, religie, etnische afkomst, lidmaatschap van een bepaalde groep of politieke overtuiging.

3.5.4.6 *Dienstplichtigen in Tsjetsjenië*

Sinds 2000 zijn geen Tsjetsjeense dienstplichtigen meer opgeroepen voor dienst in het federale leger buiten Tsjetsjenië. Wel zouden enkele honderden Tsjetsjeense dienstplichtigen dienstplicht moeten vervullen in de in Tsjetsjenië aanwezige federale bataljons. De harde racistische houding en religieuze onverdraagzaamheid

²¹⁰ Met een vrijheidsontnemende maatregel kan worden bedoeld: plaatsing in een strafkolonie, een heropvoedingskamp, een instituut voor medische behandeling of in een gevangenis (Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 56).

²¹¹ Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 328.

²¹² Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 339.

²¹³ Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 337.

²¹⁴ Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, artikel 338.

van etnisch Russische militairen tegenover Tsjetsjenen maakt het voor Tsjetsjeense dienstplichtigen vrijwel onmogelijk om in legereenheden buiten hun republiek te functioneren. In maart 2004 gaf het Russische ministerie van Defensie aan met ingang van 2005 federale dienstplichtigen niet meer naar Tsjetsjenië te sturen. Er zouden zich thans geen niet-Tsjetsjeense dienstplichtigen meer in Tsjetsjenië bevinden.²¹⁵

3.5.5 Etnische minderheden

3.5.5.1 Tsjetsjenië

Voor het uitbreken van het eerste conflict bestond de bevolking van de deelrepubliek Tsjetsjenië uit vele etnische groepen, waaronder Tsjetsjenen, Russen, Ingoesjeten en Armeniërs.²¹⁶ Bijna alle niet etnisch Tsjetsjeense inwoners (met name etnische Russen, Armeniërs en Joden) verlieten Tsjetsjenië in de jaren 1994-1996 als gevolg van het eerste Tsjetsjeense conflict. Zij zijn doorgaans niet teruggekeerd naar Tsjetsjenië en hebben ervoor gekozen zich elders in de Russische Federatie permanent te vestigen. Onder de ontheemden die tijdens of na het tweede Tsjetsjeense conflict de deelrepubliek ontvluchtten, bevonden zich dan ook nauwelijks meer leden van etnische minderheden.²¹⁷

Volgens een volkstelling van 2002 is 93% van de bevolking van Tsjetsjenië etnisch Tsjetsjeens en overwegend islamitisch. Etnische Russen maken iets meer dan 4% uit van de bevolking. De overige 3% bestaat uit Koemyken, Avaren, Nogay, Ingoesjeten, Tartaren en Turken.²¹⁸ De etnische Russen die thans nog in Tsjetsjenië wonen, zijn meestal ouderen die al lang in de deelrepubliek wonen en het land niet kunnen verlaten wegens geldgebrek en/of omdat zij geen alternatieve vestigingsplaats elders in Rusland hebben. Zij zijn over het algemeen goed geïntegreerd in de maatschappij; hun positie is vergelijkbaar met die van andere inwoners van Tsjetsjenië.²¹⁹

²¹⁵ Trouw, *Geen dienstplichtigen meer naar Tsjetsjenië* (www.trouw.nl, 23 november 2009).

²¹⁶ Volgens de in 1989 gehouden census bestond de bevolking (toentertijd meer dan 1.270.000 personen) van de deelrepubliek Tsjetsjenië uit de volgende etnische groepen: Tsjetsjenen 57,82%, Russen, 23,12%, Ingoesjeten 12,89%, Armeniërs 1,1%, Oekraïners 0,99%, Koemyken 0,78%, Nogal 0,54%, Avaren 0,49%, alsmede andere kleine etnische groepen (zie Norwegian Institute for International Affairs, Centre for Russian Studies (www.nupi.no)).

²¹⁷ Norwegian Refugee Council, *Whose responsibility? Protection of Chechen internally displaced persons, asylum seekers and refugees* (mei 2005) en US Department of State, *2008 Human Rights Report: Russia* (25 februari 2009).

²¹⁸ www.wikipedia.org/chechnya (20 november 2009).

²¹⁹ Chechnya Weekly, *Crescent under the cross: Shamil Basajev's orthodox enemy* (Jamestown

3.5.5.2 Ingoesjetië

Ingoesjetië is de kleinste autonome republiek van de Russische Federatie. Net als in Tsjetsjenië is de Ingoesjetische bevolking grotendeels islamitisch. Het aantal inwoners bedraagt ongeveer 470.000 inwoners, waarvan 77,3% Ingoesjeten, 20,4% Tsjetsjenen, 1,2% Russen en 1,1% andere bevolkingsgroepen. De Ingoesjeten zijn nauw verwant aan de Tsjetsjenen en spreken een aan het Tsjetsjeens verwante taal, het Ingoesjetisch (of Ingoesj), dat naast het Russisch de officiële taal binnen het gebied is.²²⁰

3.5.5.3 Dagestan

Het overgrote deel van de bevolking van de buurrepubliek Dagestan is eveneens islamitisch. Het is het meest complexe gebied van de Kaukasus. Het land telt ruim 2,5 miljoen inwoners. Het aantal etnische groepen bedraagt ruim dertig met minstens even zoveel talen, waarvan de Avaren (27,5%), de Dargienen (15.5%) en Koemyken (13%) de grootste zijn. De Russen maken ruim 9% uit van de totale bevolking. Het Russisch is de lingua franca die het zeer verdeelde gebied omspant.²²¹

Foundation) (26 januari 2006).

²²⁰ www.wikipedia.org/ingushetia (20 november 2009) en

www.rusland.nl/site/federaties/federaties_zuidelijk_federaal_district (11 januari 2010).

²²¹ www.rusland.nl/site/federaties/federaties_zuidelijk_federaal_district (11 januari 2010). Zie ook § 2.4.3 'Dagestan' (Politieke ontwikkelingen).

4 Migratie

In dit hoofdstuk komen de migratiestromen van ontheemden en vluchtelingen van en naar Tsjetsjenië aan de orde, evenals de activiteiten van diverse internationale organisaties in Tsjetsjenië, waaronder UNHCR.

4.1 Migratiestromen

4.1.1 Ontheemden in Tsjetsjenië

De Federale Migratiedienst stelt sinds 2001 meer dan 300.000 ontheemden geassisteerd te hebben bij hun terugkeer. Tijdens de beide oorlogen zijn huizen en infrastructuur in Tsjetsjenië grotendeels verwoest. Veel ontheemden werden tijdelijk opgevangen in zogenaamde *Temporary Accomodation Centres (TAC's)*. De afgelopen jaren konden de meesten weer terugkeren naar hun plaats van herkomst. Ramzan Kadyrov besloot eind 2007 de TAC's te sluiten en de verantwoordelijkheid voor de overgebleven ontheemden over te dragen aan de hoofden van het Tsjetsjeens lokaal bestuur.²²²

Vanwege een tekort aan woonruimte vonden de overgebleven ontheemden voorlopig onderdak in voormalige TAC's, aangeduid als 'hostels'. Een aantal van de hostels vroeg huur, in tegenstelling tot de TAC's. Sindsdien is een deel van de overgebleven ontheemden teruggekeerd naar hun huis of appartement, of ingetrokken bij familie. In 2009 waren formeel nog ongeveer 4.600 ontheemden ondergebracht in 17 hostels. Niettemin wordt geschat dat er nog meer dan 30.000 ontheemden buiten de officiële structuren zijn.²²³

Een hiertoe bevoegde commissie wees appartementen toe aan ontheemden die nog geen compensatie voor hun verwoeste huizen hadden ontvangen. De overige ontheemden werden gederegistreerd en verplicht een verklaring te ondertekenen, waarin zij verklaarden vrijwillig naar hun oorspronkelijke woonplaats terug te keren. Met deze deregistratie hield in de ogen van de migratieautoriteiten het probleem van de ontheemden op te bestaan. Personen die de hostels verlieten,

²²² Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009) en IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

²²³ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009) en IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

ontvingen een garantiebrieven van de autoriteiten voor alternatieve accommodatie. Tevens ontvingen zij een compensatiebedrag van 18.000 Roebel (€ 450)²²⁴ per gezin om de huur van zes maanden te overbruggen en 2.000 Roebel (€ 50)²²⁵ voor reiskosten.²²⁶ Dit is een andere compensatie dan de compensatie die per gezin op basis van de in paragraaf 2.4.1.3 beschreven compensatieregeling werd verstrekt.²²⁷

Sommige ontheemden kregen stukken land toegewezen, maar moesten zelf voor bouwmaterialen zorgen, andere ontheemden werden geïnstrueerd om bij familie of vrienden onderdak te vinden. Deregistratie had voor enkele duizenden ontheemden als aanvullende consequentie dat zij geen aanspraak meer konden maken op steun van de overheid, waaronder voedselhulp. Wel kunnen ontheemden materiële en/of financiële steun ontvangen van internationale organisaties zoals ICRC, UNHCR, WFP en DRC, voor zover deze organisaties toegang tot het gebied hebben.²²⁸

De houding van de lokale autoriteiten tegenover ontheemden in Tsjetsjenië kan per plaats verschillen. Er zijn zowel voorbeelden bekend van dorpen waar ontheemden een tijdelijke of permanente woonregistratie hebben verkregen als voorbeelden van dorpen waar ontheemden een registratie geweigerd werd. In dat geval kunnen de ontheemden geen aanspraak meer maken op bijvoorbeeld stukken grond die zij van lokale bewoners gekocht hebben of huizen die zij zelf gebouwd hebben.²²⁹

Ontheemden die naar Tsjetsjenië terugkeren uit het buitenland, worden volgens UNHCR niet vervolgd vanwege het feit dat zij in het buitenland verbleven. Wel zijn er indicaties dat terugkeerders worden ondervraagd door de FSB. Personen van wie bekend is dat zij in het verleden met de rebellen hebben samengewerkt, lopen bij terugkeer in Tsjetsjenië een verhoogd risico op vervolging.²³⁰

Medische hulpvoorzieningen en onderwijs zijn toegankelijk voor ontheemden. Volgens het *International Displacement Monitoring Center (IDMC)* hebben

²²⁴ www.coinmill.com / the currency converter (31 maart 2010).

²²⁵ www.coinmill.com / the currency converter (31 maart 2010).

²²⁶ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009) en IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

²²⁷ Zie § 2.4.1.3 'Compensatie' (Politieke ontwikkelingen).

²²⁸ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009), IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009) en DRC, *Danish Refugee Council North Caucasus Mission Report* (februari 2010).

²²⁹ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009) en IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

²³⁰ UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009).

ontheemden dezelfde toegang tot gezondheidszorg als andere burgers.²³¹

4.1.2 Tsjetsjeense ontheemden in Ingoesjetië

De meeste Tsjetsjeense ontheemden uit Ingoesjetië zijn inmiddels naar hun regio van herkomst teruggekeerd. Volgens de *Danish Refugee Council (DRC)* bedroeg in februari 2010 het aantal ontheemde Tsjetsjenen in Ingoesjetië nog ongeveer 8.400 personen. Slechts een klein deel van dit aantal (circa 1.700 personen) leeft in TAC's.²³² De meesten van hen zouden lokaal in Ingoesjetië willen integreren en niet meer terug willen keren naar hun thuisland. Naast de groep die er bewust voor kiest om te integreren in Ingoesjetië bevindt zich volgens UNHCR onder hen ook een groep kwetsbare personen, zoals families zonder man of families die in Tsjetsjenië geen familie hebben om hen te steunen.²³³

In een poging het aantal ontheemden in Ingoesjetië terug te dringen zijn de autoriteiten sinds begin 2007 begonnen ontheemden te deregistreren. Voorjaar 2009 kwamen de presidenten Jevkoerov en Kadyrov overeen dat alle ontheemden gederegistreerd zouden worden. Jevkoerov verklaarde daarop dat het probleem met de *Internally Displaced Persons (IDP's)* opgelost was. In de praktijk bevinden zich echter nog altijd naar schatting 9.000 Tsjetsjeense ontheemden in Ingoesjetië. De deregistratie betekent dat zij geen recht meer hebben op gratis accommodatie en voedselhulp. Het precieze aantal personen dat gederegistreerd is, is niet bekend. Er zou geen sprake zijn van grote spanningen tussen Tsjetsjenen en Ingoesjeten. Over het algemeen ondervinden Tsjetsjeense ontheemden geen problemen met betrekking tot toegang tot medische hulp en onderwijs voor hun kinderen.²³⁴

²³¹ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

²³² DRC, *Danish Refugee Council North Caucasus Mission Report* (februari 2010). Ingoesjetië kent tevens een omvangrijke 'autochtone' bevolking van Tsjetsjeense etniciteit. Naar schatting is 20% van de bevolking van Ingoesjetië etnisch Tsjetsjeens.

²³³ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009), IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009) en DRC, *Danish Refugee Council North Caucasus Mission Report* (februari 2010).

²³⁴ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009), IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009) en DRC, *Danish Refugee Council North Caucasus Mission Report* (februari 2010).

4.1.3 Tsjetsjeense ontheemden in Dagestan

Het is niet exact bekend hoeveel Tsjetsjeense ontheemden in Dagestan verblijven. Volgens schattingen zou het om ruim 3.600 personen gaan. De meeste ontheemden vinden onderdak bij familieleden en vrienden. Een klein deel verblijft in opvangkampen, waar de humanitaire situatie over het algemeen slecht is, gezien de beperkte overheidshulp. In tegenstelling tot Tsjetsjenië en Ingoesjetië registreert en deregistreert de Dagestaanse Migratiedienst geen ontheemden. Tsjetsjeense ontheemden in Dagestan keren over het algemeen (nog) niet terug. Het betreft veelal personen uit bergdorpen in het zuiden van Tsjetsjenië. Deze mensen beschouwen de plaatsen waar zij vandaan komen, nog niet als veilig, aangezien er in het zuiden van Tsjetsjenië nog steeds confrontaties tussen opstandelingen en het leger plaatsvinden.²³⁵

4.1.4 Tsjetsjeense ontheemden elders in de Noordelijke Kaukasus

Het *International Displacement Monitoring Center (IDMC)* schatte in augustus 2009 het totaal aantal ontheemden in Noord-Ossetië op 10.000 personen (inclusief ongeveer 2.000 Tsjetsjenen).²³⁶ Voorts verblijven volgens gegevens uit 2006 in Kabardino-Balkarië tussen 10.000 tot 12.000 Tsjetsjeense ontheemden.²³⁷ Recentere cijfers zijn niet beschikbaar voor deze deelrepubliek. Ontheemde Tsjetsjenen zonder registratie in Kabardino-Balkarië ondervinden problemen die zich ook in andere delen van de Russische Federatie voordoen, zoals het moeilijk vinden van werk en accommodatie en gebrekkige toegang tot sociale voorzieningen. In Karatsjaj-Tsjerkessië zouden ook nog Tsjetsjeense ontheemden verblijven. Hun aantal wordt geschat op enkele duizenden, maar het exacte aantal is niet bekend. Gedurende de verslagperiode vonden nauwelijks incidenten plaats gericht tegen de etnisch Tsjetsjeense bevolking elders in de regio.

4.1.5 Verblijf in andere delen van de Russische Federatie

In het algemeen kan worden gesteld dat personen van niet-Russische afkomst in de Russische Federatie last kunnen ondervinden van discriminatie. Dit geldt ook voor etnisch Tsjetsjenen.²³⁸

²³⁵ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009) en IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

²³⁶ IDMC, *Monitoring of IDP's and returnees still needed* (12 oktober 2009).

²³⁷ OCHA, *Inter-Agency Transitional Workplan for the Northern Caucasus* (2006).

²³⁸ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October

4.1.5.1 *Racisme en discriminatie*

Volgens artikel 282 van het Russische Wetboek van Strafrecht is het aanzetten tot rassenhaat strafbaar. Het grootste deel van de racistisch geïnspireerde misdrijven blijft echter onbestraft. En als het tot een zaak komt, wordt deze vaak afgedaan als vandalisme. Binnen de Russische Federatie zouden zo'n vijftig groeperingen actief zijn die de ideeën van het (neo)nazisme en racisme – vaak vermengd met ideeën van Slavische suprematie – prediken. De overgrote meerderheid van racistisch gemotiveerde aanslagen wordt toegeschreven aan leden van dergelijke organisaties.²³⁹

Racistisch geweld komt veelvuldig voor in Rusland. Niet alleen Tsjetsjenen, maar ook andere niet-Slavische groepen zijn hier slachtoffer van. Het betreft naast Kaukasische volkeren, personen afkomstig uit (Centraal-)Azië, Roma, Joden, Afrikanen en Arabieren. De voornaamste centra van racistisch geweld in de Russische Federatie zijn Moskou en Sint Petersburg, hoewel ook elders incidenten plaatsvinden.²⁴⁰

In 2009 is een daling waargenomen in het aantal racistisch gemotiveerde geweldsdelicten.²⁴¹ In de Russische Federatie, waar de bevolking voor circa 82% uit etnische Russen bestaat,²⁴² worden migranten uit de Kaukasus, onder wie

2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009), ANP, *Racisten pleegden 26 moorden in 2009 in Moskou* (20 januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

²³⁹ Het aantal aanhangers wordt geschat op ongeveer 60.000 personen. Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009), Parool, *Rechtse extremisten zorgen voor rellen in St. Petersburg, racistische leuzen in Moskou. Geweld op feestdag in Rusland* (5 november 2009), ANP, *Racisten pleegden 26 moorden in 2009 in Moskou* (20 januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

²⁴⁰ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009), Parool, *Rechtse extremisten zorgen voor rellen in St. Petersburg, racistische leuzen in Moskou. Geweld op feestdag in Rusland* (5 november 2009), ANP, *Racisten pleegden 26 moorden in 2009 in Moskou* (20 januari 2010) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

²⁴¹ In 2009 zijn 71 moorden gepleegd en 333 gewonden gevallen bij racistische aanslagen. In 2008 was dit aantal respectievelijk 110 en 487 (bron: SOVA Center Moskou, januari 2010).

²⁴² Volgens Foreign & Commonwealth Office, *Country Profile: Russia* (www.fco.gov.uk) bestaat de bevolking van de Russische Federatie voor 81,5% uit etnische Russen, 3,8% etnische Tataren, 3% Oekraïners en daarnaast uit meer dan 100 andere kleine etnische

Tsjetsjenen, tegenwoordig minder expliciet dan enkele jaren geleden gebruikt als zondebok voor problemen. Mogelijk speelt hierbij een rol dat de twee Tsjetsjeens-Russische conflicten uit de jaren negentig van de vorige eeuw, waarbij veel Russische militairen om het leven kwamen, inmiddels al weer enige tijd geleden hebben plaatsgevonden. Personen afkomstig uit Centraal-Azië en Afrika zouden daarentegen juist meer gediscrimineerd worden dan voorheen.²⁴³

Ondanks de verminderde focus op Tsjetsjenen, waar het discriminatie en racisme betreft, komt het voor dat de politie hen ook nu nog zonder aanwijsbare reden aanhoudt voor documentcontroles. Ook blijven bestaande vooroordelen, bijvoorbeeld dat Tsjetsjenen crimineel en agressief zouden zijn, de algemene beeldvorming over hen bepalen. Deze vooroordelen worden gevoed door diverse factoren, waaronder de aanwezigheid van Tsjetsjeense maffia en andersoortige criminaliteit in de grote steden van Rusland. Een andere belangrijke reden kan zijn dat migranten uit het zuiden worden gezien als indringers die zich van werk, vrouwen, woonruimte, etc. meester maken.²⁴⁴

4.1.5.2 *Situatieverschillen tussen Tsjetsjenen elders in de Russische Federatie*

De situatie van individuele Tsjetsjenen in de Russische Federatie kan sterk uiteenlopen, omdat deze afhangt van een groot aantal factoren. Onderscheid moet bijvoorbeeld worden gemaakt tussen niet-ontheemde en ontheemde etnische Tsjetsjenen. De niet-ontheemden wonen al lange tijd buiten Tsjetsjenië en zijn over het algemeen geïntegreerd in de Russische maatschappij. Ontheemden verlieten met name na het uitbreken van het eerste Tsjetsjeense conflict (1994-1996) de Tsjetsjeense deelrepubliek.²⁴⁵

groepen.

²⁴³ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

²⁴⁴ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

²⁴⁵ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

4.1.5.3 Niet-ontheemde Tsjetsjenen

Het is niet precies bekend hoeveel etnische Tsjetsjenen in de Russische Federatie buiten Tsjetsjenië wonen. Hun aantal wordt geschat op enkele honderdduizenden. De meesten van hen wonen daar al decennia lang. Voor een deel betreft het personen, en hun nakomelingen, die na de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) uit Tsjetsjenië werden gedeporteerd en niet meer terugkeerden. Voor een ander deel bestaat deze groep uit personen, en hun nakomelingen, die voornamelijk in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw op zoek naar werk Tsjetsjenië verlieten en zich elders in Rusland permanent vestigden. Deze personen beschikken in de regel over een permanente woonregistratie, en doorgaans ook over werk en sociale netwerken in de plaats van hun verblijf. Om die redenen is hun situatie in het algemeen beter dan de situatie van Tsjetsjeense ontheemden.²⁴⁶

Een groot deel van de Tsjetsjeense gemeenschap woont in de regio Moskou. Het betreft merendeels niet-ontheemden. Deze groep ondervindt weliswaar incidenteel problemen als gevolg van discriminatie, maar kan zich, uitzonderingen daargelaten, doorgaans goed handhaven. De Tsjetsjenen die al lange tijd in Moskou wonen, kunnen vrijwel zonder uitzondering aanspraak maken op alle sociaal-economische rechten die aan de permanente woonregistratie verbonden zijn.²⁴⁷

4.1.5.4 Ontheemde Tsjetsjenen

De positie van individuele Tsjetsjeense ontheemden hangt in belangrijke mate af van persoonlijke factoren, zoals de aanwezigheid van familie en vrienden die in staat en bereid zijn betrokkene op te vangen, de mate van beheersing van de Russische taal, het opleidingsniveau en de financiële situatie.²⁴⁸

²⁴⁶ FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

²⁴⁷ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

²⁴⁸ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009) en US Department of State, *2009 Human Rights Report: Russia* (11 maart 2010).

4.1.5.5 Arbeidsmogelijkheden voor Tsjetsjenen

Volgens Memorial komt het voor dat Tsjetsjenen op de arbeidsmarkt worden gediscrimineerd. Zo zouden soms werkgevers door FSB of politiefunctionarissen worden ontmoedigd om Tsjetsjenen in dienst te nemen. Tegelijkertijd constateert Memorial echter dat er sinds eind 2006 geen concrete klachten meer zijn geweest van Tsjetsjenen met betrekking tot discriminatie en werk en evenmin over onrechtmatig ontslag.²⁴⁹

4.1.5.6 Toegang tot gezondheidszorg en onderwijs

Tsjetsjenen elders in de Russische Federatie hebben volgens UNHCR dezelfde toegang tot gezondheidszorg en onderwijs als andere staatsburgers van de Russische Federatie. Overigens geldt in Rusland dat alle patiënten, ongeacht hun etnische afkomst of vorm van woonregistratie, in de praktijk in vrijwel alle gevallen moeten betalen voor gezondheidszorg die in theorie gratis verstrekt behoort te worden. Het ziekenhuispersoneel probeert op deze wijze het lage salaris aan te vullen.²⁵⁰

De Russische wetgeving en jurisprudentie geven iedere burger het recht onderwijs te volgen, ook als zij niet over woonregistratie beschikken. In de praktijk komt het nog wel eens voor dat scholen een kind weigeren, omdat de ouders niet over een woonregistratie beschikken. Wanneer dit wordt aangevochten wordt het kind doorgaans toegelaten tot de school.²⁵¹

4.1.6 Tsjetsjeense vluchtelingen in de regio buiten de Russische Federatie

4.1.6.1 Georgië

In Georgië bevinden zich nog ongeveer 1.000 Tsjetsjeense vluchtelingen, van wie

²⁴⁹ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009).

²⁵⁰ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009), UNHCR, *Briefing note on UNHCR North Caucasus* (augustus 2009) en FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

²⁵¹ Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (October 2007-April 2009) en FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

het merendeel in de Pankisi-vallei²⁵² woont en een kleiner deel in de hoofdstad Tblisi. Volgens UNHCR bevinden zich nauwelijks illegale Tsjetsjeense migranten in Georgië. In de Pankisi-vallei wonen zowel Tsjetsjenen als etnische Kist. Tsjetsjenen en Kist spreken beide Tsjetsjeens en delen dezelfde etnisch-culturele achtergrond. Veel Kist spreken naast het Tsjetsjeens ook Georgisch en voelen zich verbonden met de Georgische cultuur. Tsjetsjenen beschouwen zichzelf in politiek en cultureel opzicht niet als Georgisch. In het algemeen spreken de Tsjetsjeense vluchtelingen geen Georgisch.²⁵³

Vluchtelingen in Georgië zijn uitgesloten van deelname aan de lokale ziektekosten- of zorgverzekeringen. UNHCR verzorgt daarom voor deze groep de medische zorg (inclusief psychologische hulp), in samenwerking met lokale niet-gouvernementele organisaties. UNHCR heeft in Georgië geen gevallen van intimidatie of discriminatie van Tsjetsjeense vluchtelingen waargenomen. Een verleende vluchtelingenstatus geldt in principe voor onbepaalde tijd.²⁵⁴

Hoewel Georgië de verdragen met betrekking tot de status van vluchtelingen (1951) heeft ondertekend, voldoet de Georgische vluchtelingenwet niet volledig aan internationale standaarden. De tekortkomingen in de wet hebben betrekking op de definitie van een vluchteling, bescherming tegen uitwijzing, de acceptatie van asiolverzoeken, het intrekken van een vluchtelingenstatus en sociale en economische rechten.²⁵⁵ Zo kan het voorkomen dat asiellozers bij het oversteken van de grens door de douanecontrole worden teruggestuurd zonder dat zij een asiolverzoek hebben kunnen indienen.²⁵⁶

In 2007 zijn de UNHCR en het Georgische ministerie voor Vluchtelingen en Accommodatie overeengekomen dat UNHCR toegang heeft tot de gehoren en een observerende rol heeft bij de statusbepaling van asiellozers. Op grond van de vluchtelingenwet krijgen alle vluchtelingen een tijdelijke verblijfsvergunning in plaats van de voorheen gebruikelijke vluchtelingenkaart. De verblijfsvergunning geeft meer rechten, waaronder de mogelijkheid een bankrekening te openen en een stuk land of andere onroerende goederen te kopen.²⁵⁷ Voorts heeft de Georgische

²⁵² De Pankisi-vallei ligt in Noordoost-Georgië, ten noorden van Akhmeta, nabij de grens met de Russische deelrepubliek Tsjetsjenië.

²⁵³ UNHCR News, *Chechen refugees in Pankisi Gorge resume normal life after Georgia scare* (1 oktober 2008) en UNHCR, *Chechen refugee finds an outlet for his talent in Georgia's Pankisi Gorge* (29 september 2009).

²⁵⁴ Geregistreerde vluchtelingen zijn wel verplicht iedere 12 maanden hun registratie te verlengen. De vluchtelingenstatus van personen die verzuimen hun registratie te verlengen, kan worden ingetrokken.

²⁵⁵ UNHCR, *Georgia. Gaps analysis report*, februari 2008, p. 12.

²⁵⁶ UNHCR, *Georgia. Gaps analysis report*, februari 2008, p. 16.

²⁵⁷ UNHCR, *Chechen refugee finds an outlet for his talent in Georgia's Pankisi* (29 september

regering in de verslagperiode Tsjetsjeense vluchtelingen toestemming gegeven legaal het land in en uit te reizen door afgifte van zogenaamde *Convention Travel Documents*.²⁵⁸

4.1.6.2 *Azerbeidzjan*

De Azerbeidzjaanse regering erkent Tsjetsjenen niet als vluchtelingen en accepteert geen asiolverzoeken van Tsjetsjenen. Om spanningen in de bilaterale relatie met de Russische Federatie te voorkomen, laat Azerbeidzjan asiolverzoeken van Tsjetsjenen door UNHCR beoordelen. De autoriteiten gedogen hun verblijf in Azerbeidzjan. UNHCR Bakoe geeft Tsjetsjenen op *prima facie* basis een *protection letter* die 12 maanden geldig is, en die met 12 maanden kan worden verlengd. De *protection letter* verleent bescherming door en toegang tot faciliteiten van UNHCR, maar geldt niet als vluchtelingenstatus of reisdocument. Volgens opgave van UNHCR verblijven ongeveer 2.000 geregistreerde Tsjetsjenen in Azerbeidzjan. Er zijn geen gegevens bekend over het aantal niet geregistreerde Tsjetsjeense vluchtelingen en migranten in Azerbeidzjan.

Tsjetsjeense vluchtelingen, zowel geregistreerd als niet-geregistreerd, hebben in Azerbeidzjan geen recht op voorzieningen en ondersteuning van overheidswege. Geregistreerde vluchtelingen zijn hoofdzakelijk afhankelijk van de hulp die door UNHCR wordt verstrekt. Deze hulp beperkt zich in de praktijk tot een bescheiden financiële bijdrage en het verlenen van medische zorg. Niet-geregistreerde Tsjetsjenen ontvangen geen hulp. In de verslag periode vond incidenteel gedwongen terugkeer van Tsjetsjeense vluchtelingen plaats.²⁵⁹

4.1.6.3 *Kazachstan*

In Kazachstan bevinden zich circa 5.000 Tsjetsjeense vluchtelingen, van wie het merendeel arriveerde na het uitbreken van het tweede Tsjetsjeens-Russische conflict. Deze groep bestaat grotendeels uit bejaarden, vrouwen en kinderen. Zij verblijven doorgaans bij etnisch Tsjetsjeense familieleden en contacten, verspreid over de 16 regio's in Kazachstan. In Kazachstan wonen circa 60.000 personen van Tsjetsjeense komaf. Deze etnische Tsjetsjenen hebben veelal het Kazachstaanse staatsburgerschap, genieten volledige burgerrechten en zijn grotendeels goed

2009).

²⁵⁸ UNHCR, *Georgia issues travel documents to Chechen refugees* (15 april 2009).

²⁵⁹ Caspian Business News, *UNO Committee against torture condemns extradition of Chechen refugees to Russia* (11 december 2009).

geïntegreerd.²⁶⁰

Kazachstan is sinds 1999 partij bij het internationale Vluchtelingenverdrag, maar heeft nog geen uitvoeringswetgeving aangenomen waarin de vluchtelingenstatus en de rechten en verplichtingen van asielzoekers en vluchtelingen worden gedefinieerd. Op basis van de Akkoord van Minsk²⁶¹ kunnen personen afkomstig uit GOS-landen zonder visum 180 dagen in Kazachstan blijven. Om deze reden zijn Tsjetsjenen uitgesloten van de asielprocedure en kunnen zij niet in aanmerking komen voor een vluchtelingenstatus. Ook ontvangen Tsjetsjeense vluchtelingen van de Kazachstaanse autoriteiten geen hulp. UNHCR en het IOM verstrekken humanitaire hulp in de meest schrijnende gevallen, maar merendeels komt de hulp vanuit de omvangrijke Tsjetsjeense gemeenschap in Kazachstan.

Aan Tsjetsjenen die op basis van de GOS-afspraken Kazachstan binnenreizen, wordt echter dikwijls registratie geweigerd. Ongeregistreerd verblijf in Kazachstan is strafbaar. De straffen die opgelegd kunnen worden, variëren van een administratieve boete tot gedwongen uitzetting uit Kazachstan. Van Tsjetsjenen worden vaak steekpenningen gevraagd om registratie te verkrijgen. Een deel van de ontheemde etnische Tsjetsjenen kiest er zelf voor om ongeregistreerd te blijven, om niet ontdekt te worden door de autoriteiten.

4.2 Activiteiten van internationale organisaties

Een aantal internationale hulporganisaties biedt humanitaire hulpverlening in de Noordelijke Kaukasus, waaronder UNHCR, UNICEF, ICRC en DRC. Het gaat hierbij voornamelijk om hulp aan ontheemden. De toegang tot de Noordelijke Kaukasus voor internationale humanitaire organisaties is beperkt. UNHCR en andere VN-organisaties hebben tot op heden geen toestemming om een kantoor in Tsjetsjenië zelf te openen en opereren vanuit de omliggende republieken. In juli 2007 moest UNHCR haar kantoor in Ingoesjetië uit veiligheidsoverwegingen voor onbepaalde tijd sluiten en opereert thans vanuit Vladikavkaz (Noord-Ossetië).²⁶²

²⁶⁰ FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009).

²⁶¹ Het Akkoord van Minsk werd op 8 december 1991 ondertekend door Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland en betekende formeel het einde van de Sovjet-Unie en het begin van het Gemeenebest van Onafhankelijke Staten (GOS). Het verdrag erkende de soevereiniteit van elke deelnemende staat. Op 21 december 1991 ondertekenden ook Azerbeidzjan, Armenië, Kazachstan, Kirgizië, Moldavië, Oezbekistan, Tadzjikistan en Turkmenistan dit verdrag (bekend als de Alma-Ata Verklaring, genoemd naar de stad in Kazachstan). Hier werd overeengekomen dat Minsk, de hoofdstad van Wit-Rusland, het hoofdkwartier zou gaan vormen van het GOS.

²⁶² UNHCR, *Global appeal 2008-2009. Russian Federation*.

UNHCR dient voorafgaand aan iedere missie die zij in Tsjetsjenië wil uitvoeren, toestemming aan de autoriteiten te vragen en informatie te verschaffen over de precieze locaties die zij wil bezoeken. Binnen Tsjetsjenië hebben internationale organisaties in principe toegang tot alle districten. Niet alle organisaties begeven zich in het zuidelijk deel van Tsjetsjenië vanwege het verhoogde veiligheidsrisico.²⁶³

Het *International Committee of the Red Cross (ICRC)* maakt zich naast de gebruikelijke activiteiten op het gebied van bescherming (protectie) ook sterk voor de opsporing van vermiste personen. Sinds 2004 brengt het ICRC geen bezoeken meer aan gevangenen in Tsjetsjenië (en de Russische Federatie in het geheel). Het ICRC kreeg geen toestemming van de federale autoriteiten om gevangenisbezoeken onder haar eigen voorwaarden af te leggen. Wel faciliteert het ICRC bij gevangenisbezoeken van familie.²⁶⁴ Het ICRC houdt zich voorts bezig met trainingen en cursussen op medisch gebied bij gebrek aan voldoende gekwalificeerd personeel. Ook adviseert het ICRC in nauw overleg met UNICEF en DRC bij de reconstructie van huizen en schoolgebouwen en de toegang tot onderwijs. Vooral in het zuiden van de deelrepubliek bevinden scholen zich in een slechte conditie, zonder enige uitrusting, verwarming of stromend water.²⁶⁵

4.3 Standpunt van UNHCR

In 2004 publiceerde UNHCR voor het laatst een *position paper* met betrekking tot vluchtelingen en asielzoekers uit Tsjetsjenië. Hierin concludeerde UNHCR dat er geen sprake is van een werkelijk binnenlands vestigingsalternatief voor etnisch Tsjetsjeense ontheemden in de Russische Federatie.²⁶⁶ Tot op heden heeft het UNHCR-hoofdkantoor in Genève geen nieuw position paper gepubliceerd.

Wel adviseerde de UNHCR-vertegenwoordiger voor Oostenrijk en Duitsland in 2009 asielaanvragen op hun individuele merites te behandelen en daarbij aandacht

²⁶³ Jamestown Foundation, *Insurgent Attacks Reported in Kabardino-Balkaria, Chechnya, Dagestan and Ingushetia* (2 oktober 2009) en AFP, *Kadyrov fait la chasse aux rebelles en Tchétchénie* (2 oktober 2009).

²⁶⁴ Volkskrant, *Moskou laat Rode Kruis niet toe tot gevangenen* (19 januari 2009).

²⁶⁵ ICRC, *Russian Federation: ICRC activities from July to December 2008* (24 maart 2009), IOM Moskou, *Analytical Report on the Social and Economic Situation in the Chechen Republic* (augustus 2009), FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009) en ICRC, *The ICRC in Russia* (www.icrc.org, 21 september 2009) en ICRC, *Chechnya: rising from its ashes* (www.icrc.org, 21 september 2009).

²⁶⁶ UNHCR, *UNHCR Position regarding Asylum-Seekers and Refugees from the Chechen Republic, Russian Federation* (22 oktober 2004).

te schenken aan uitsluitingsgronden, zoals verwoord in artikel 1F van het Vluchelingenverdrag uit 1951.²⁶⁷

²⁶⁷

Brief UNHCR-vertegenwoordiger voor Oostenrijk en Duitsland, *Hinweise des UNHCR zur Prüfung von Anträgen auf internationalen Schutz von Asylsuchenden aus der russischen Teilrepublik Tschetschenien* (7 april 2009), reactiebrief BAA (Bundes Asyl Amt, Republik Österreich), UNHCR, *Interim Guidance for Assessing the International Protection Needs of Asylum-Seekers from the Chechen Republic of the Russian Federation* (10 juli 2009) en reactiebrief UNHCR-vertegenwoordiger voor Oostenrijk en Duitsland (11 november 2009). De term '1F' verwijst naar een artikel in het Vluchtelingenverdrag van Genève op grond waarvan geen asielbescherming mag worden geboden aan vluchtelingen die worden verdacht van oorlogsmisdaden.

5 Bijlagen

5.1 Regering van Tsjetsjenië²⁶⁸

1. **Ramzan Kadyrov**, President van Tsjetsjenië
2. **Odes Chasaevitsj Bajsultanov**, Premier van Tsjetsjenië
3. **Eli Isayev Abubakarovich**, Minister van Financiën
4. **Magomadov Abdul Abubakarovich**, Minister van Economische Ontwikkeling en Handel
5. **Akhmadov Shahid Saidovich**, Minister van Volksgezondheid
6. **Sarala Shamsail Yunusovich**, Minister van Buitenlandse Zaken, Nationale Politiek, Pers en Informatie
7. **Sugaipov Abu Abdurakhmanovich**, Minister van Volkshuisvesting en Bouw
8. **Musaev Anzor Akhmedovich**, Minister van Onderwijs en Wetenschappen
9. **Abdulkarim Olguzur Alviech**, Minister van Industrie en Energie
10. **Cherhigov Ramzan Side Emievich**, Minister van Vervoer en Communicatie
11. **Akhmadov Mohmad Isaevich**, Minister van Arbeid, Werkgelegenheid en Sociale Ontwikkeling
12. **Muzakaev dipotassium Abuzedovich**, Minister van Cultuur
13. **Edelgeriev Abubakar Side Khusainovich**, Minister van Landbouw
14. **Lechhadzhiev Supen Abdul-Vahaevich**, Minister van Grond en Eigendomsbetrekkingen
15. **Alkhanov Haidar Mineralovich**, Minister Lichamelijke opvoeding, Sport en Toerisme
16. **Moulay Dikmagomed Hasainovich**, Minister van Bosbouw
17. **Abubakar Tumhadzhiev Buharuevich**, Minister van Wegen

²⁶⁸

Van de website van de Tsjetsjeense regering (mailbericht ambassade Moskou, 4 februari 2010).

5.2 Literatuurlijst

5.2.1 Naslagwerken en rapporten

- AI, *Russian Federation, Rule of law: Human rights violations in the North Caucasus* (juli 2009)
- DRC, *North Caucasus Mission Report* (december 2009)
- EIU, *Country Report, Russia* (juli 2009)
- FFM Moscow 2008, *A joint mission by experts from Belgium, Austria and Poland* (10 september 2009)
- HRW, *World Report 2009 – Russia* (januari 2009)
- HRW, *“What Your Children Do Will Touch Upon You” – Punitive House-Burning in Chechnya* (juli 2009)
- HRW, *Russia: Complying With European Court Key to Halting Abuse* (27 september 2009)
- HRW, *World Report 2010 – Russia* (januari 2010)
- ICRC, *Russian Federation: ICRC activities from July to December 2008* (24 maart 2009)
- IOM Moskou, *Analytical Report on the Social and Economic Situation in the Chechen Republic* (augustus 2009)
- Memorial, *On the situation of residents of Chechnya in the Russian Federation* (oktober 2007 – april 2009)
- NRC/IDMC, *Russian Federation: Monitoring of IDP’s and returnees still needed* (12 oktober 2009)
- RWB, *Russian Caucasus media iron curtain; Report of a fact-finding visit to Chechnya, Dagestan and Ingushetia* (juni 2009)
- UNHCR, *Global appeal 2008-2009, Russian Federation*
- US Department of State, *2008 Human Rights Report* (25 februari 2009)
- US Department of State, *2009 Human Rights Report* (11 maart 2010)

5.2.2 Websites

- www.cf.hum.uva.nl/oosteuropa
- www.cdi.org/russia/johnson/2009-231-23.cfm
- www.coe.int
- www.depers.nl
- www.diplomaticourier.org
- www.fco.gov.uk
- www.fidh.org

- www.freedomhouse.org
- www.guardian.co.uk
- www.hrea.org
- www.icrc.org
- www.insudok.nl
- www.internal-displacement.org
- www.jamestown.org
- www.kavkazcenter.com
- www.lexisnexis.com
- www.lgbtnet.ru
- www.lmp.ucla.edu
- www.longwarjournal.org
- www.memo.ru
- www.mil.ru
- www.nrc.nl
- www.nupi.no
- www.nytimes.com
- www.pediaview.com
- www.wereldomroep.nl
- www.rsf.org
- www.rusland.nl
- www.static.rnw.nl
- www.treaties.un.org
- www.users.telenet.be/fatwa
- www.wikipedia.org
- www.wri-irg.org

5.3 Lijst van afkortingen

ACCORD	Austrian Centre for Country of Origin & Asylum Research and Documentation (Austrian Red Cross)
COE	Council of Europe
CPT	Committee for the Prevention of Torture
DC	Diplomatic Courier
DRC	Danish Refugee Council
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
FFM	Fact Finding Mission
FIDH	Fédération internationale des droits de l'Homme / International Federation for Human Rights
FSB	Federal'naya Sluzhba Bezopasnosti / Federal Security Service
GOS	Gemenebest van Onafhankelijke Staten
HREA	Human Rights Education Associates
HRW	Human Rights Watch
ICBL	International Campaign to Ban Landmines
ICC	International Criminal Court
ICRC	International Committee of the Red Cross
IDP	Internally Displaced Persons
IDMC	Internal Displacement Monitoring Centre
ILGA	International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association
INSUDOK	Informatie- en documentatiecentrum over de voormalige Sovjet-Unie en het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS)
IOM	International Organization for Migration
IWPR	Institute for War and Peace Reporting
LGBT	Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender
NGO	Niet-Gouvernementele Organisatie
NRC	Norwegian Refugee Council
NUFFIC	Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education
NUPI	Norsk Utenrikspolitisk Institutt / Norwegian Institute of International Affairs
OCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
OMON	Otryad Militsii Osobogo Naznacheniya / Special Purpose Police Unit
PACE	Parliamentary Assembly of the Council of Europe
RFE / RL	Radio Free Europe / Radio Liberty
RNW	Radio Nederland Wereldomroep
ROVD	Raionnoe Otdelenie Vnutrennykh Del
RSF	Reporters Sans Frontières
RWB	Reporters Without Borders
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations Children's Fund
WRI	War Resisters' International

5.4 Overzichtskaart Tsjetsjenië

5.5 Overzichtskaart Noordelijke Kaukasus

